

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1909.

Andra Kammaren.

N:o 5.

Lördagen den 23 januari.

Kl. 12 på dagen.

§ 1.

Herr statsrådet m. m. *Albert Petersson* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner till Riksdagen:

Med förslag till lag angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på afdelningar, till stadga angående måls handläggning i vissa fall af Kungl. Maj:ts högsta domstols afdelningar samfällt, till lag om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, till lag om tjänstgöringen i Kungl. Maj:ts lagråd, till lag om ändring i förordningen angående äktenskapsskillnader den 27 april 1810 och till lag om ändring i förordningen den 3 april 1810, huruledes rättelse och förklaring uti gjorda fideikommissförfattningar må sökas, samt hvad i afseende på fardag af fideikommisssegendom kommer att iakttagas;

med förslag till lag angående tillsättning af prästerliga tjänster;

med förslag till lag om gemensamhetsfiske samt lag angående ändrad lydelse af 10, 13 och 14 §§ i lagen om rätt till fiske den 27 juni 1896;

med förslag till lag angående verkställighet i vissa fall af straff, ådömdt genom icke laga kraft ägande utslag, till lag om ändrad lydelse af 1 § i lagen den 1 juli 1898, innefattande vissa bestämmelser om beräkning af strafftid, och till lag om ändrad lydelse af 12 § i lagen angående villkorlig frigifning den 22 juni 1906; samt

med förslag till lag, innefattande ändring i 12 kap. 3 § kyrkolagen.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 2.

Vidare öfverlämnades af herr statsrådet m. m. *Alfred Petersson* Kungl. Maj:ts propositioner:

Andra Kammarens Prot. 1909. N:o 5.

angående försäljning af kronans andelar i byallmännigen Tån i Skaraborgs län;
 angående försäljning af tre till förra löjtnantsbostället Harby n:o 1 i Stockholms län hörande lägenheter;
 angående försäljning af två lägenheter från förra skogvaktarebostället $\frac{5}{8}$ mantal Led n:o 2 Arvid Ersgård i Skaraborgs län;
 angående försäljning af två torp samt två andra områden från förra majorsbostället Upplanda n:o 1, 4 och 5 i Jönköpings län;
 angående försäljning af två till kronolägenheten Vallaslätten n:o 1 i Ostergötlands län hörande lägenheter;
 angående försäljning af två till förra kompanichefsbostället Rangtorp n:o 1 i Skaraborgs län hörande lägenheter; och
 angående försäljning af vissa till förra kompanichefsbostället 1 mantal Hornstäfve n:o 3 Prästgården med utjorden Långlöten i Ostergötlands län hörande lägenheter.

Jämväl dessa propositioner blefvo lagda på bordet.

§ 3.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behof.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*

Därvid anförde:

Herr Branting: Herr talman! Den statsverksproposition, som nu skall remitteras, upptager, såsom vi alla känna, ett antal nya skatter, oaktadt denna gång militarismen hvilar i viss mån på språnget, som vi ha att vänta i en nära framtid, och således nu icke pressar så hårdt, som man kanske snart får motse, och oaktadt det icke i denna statsbudget på minsta sätt finnes rum för de stora kraf, som ju uti en, såsom vi få hoppas, också nära framtid måste ställas på statens bärkraft för att efter våra förhållanden tillmötesgå anspråket på folkpensionering. Från och med den förste januari började folkpensionering tillämpas i England och skulle, därest blott något motsvarande hos oss komme att införas, ådraga staten en kostnad af mellan 15 och 20 millioner kronor årligen. Emellertid är det ju vanligt, att man vid detta tillfälle icke stannar vid en detaljgranskning utaf statsverkspropositionen uti trängre mening, utan att man också har af traditionen helgad rätt att sysselsätta sig med regeringens allmänna politik, att således få framfördt, huruvida folkstämningen är regeringen synnsam, huruvida folket trifs under den kurs, som ifrån dess ledande kretsar gifvits. Man måste då uttala, att det icke, trots de nya skatterna, är dessa frågor, som i allra första linjen stå i förgrunden i betraktelserna öfver regeringens tillvägagångssätt, utan att det är helt andra saker, med hvilka den allmänna meningen sysslar, och jag skall därför också tillåta mig att här något gå in på dessa andra frågor.

Vi ha kommit in uti en period af attentat mot den medborgerliga friheten af samma, ja, med hänsyn till straffens beskaffenhet och hela förföljelsens omfattning, skulle jag vilja säga, värre art än hvad som för tjugu år sedan var fallet, då den s. k. lilla socialistlagen ventilerades här i riksdagen. Politiska åtal följa nu för tiden slag i slag. I onsdags meddelade tidningarna om domen öfver fru Kata Dahlström å två månaders fängelse för s. k. smädelse mot Riksdagen. Dagen därpå var det en dom, lydande å tre månaders straffarbete för en student, hvilken utgafs hafva utspridit ett beslagtaget antimilitaristiskt flygblad. I dag kommer meddelande om någon rannsaking för något nytt hädelsemål. Slag i slag följer det. Nulla dies sine linea, som de gamle sade; det är uttydt: ingen dag utan att något nytt mål föreligger från det system, som uti folkmun döpts till systemet Petersson.

När den nuvarande justitieministern lånat sitt namn till detta bevingade ord, är han förvisso man att själf stå för detsamma. Men uti detta afseende råder det inom regeringen en rörande vacker solidaritet, och jag kan därför icke neka till, att det nästan är orättvist mot så dugliga medhjälpare att utvälja endast en bland dem. Så tillvida är dock namnet fullt motiveradt, som det just var genom en rad af beslag på tryckta skrifter, som denna aera inleddes och först väckte uppmärksamhet, och man märkte hvartihän det bar iväg. Det måste dock konstateras, att då dessa åtal till en början väsentligen riktades mot antimilitaristiska uttalanden i pressalster eller flygskrifter, väckte de relativt ringa motstånd, därför att det utan tvifvel förhöll sig så, att de principiella försvararna af yttrandefriheten icke äro så värst talrika uti vårt land och att den stora allmänna meningen därvidlag mest dömer efter stämningar, så att, om den finner något sadant, som den ogillar uti det, mot hvilket angreppet företages, reagerar den icke så våldsamt utan anser, att det kunde de gärna ha. Det må också erkännas, att den form, som man emellanåt valt för den antimilitaristiska propagandan, gifvit fog för fullt berättigade anmärkningar och emellanåt burit spår af ett okynne, som måste verka utmanande på den allmänna meningen. Men man gick ganska snart för långt uti sin reaktion mot detta; man märkte icke, att den svenska frihetskärleken ändå måste till sist reagera, när det visade sig, att man stod icke inför enstaka försök att undertrycka mer eller mindre diskutabla uttalanden, utan inför en ganska systematisk och konsekvent genomförd förföljelse. När så det ryktbara åtalet mot Tolstojs bekanta ord, hvilket inom parentes sagdt anordnades icke af herr justitieministern utan af hans ställföreträdare, statsrådet Hederstierna, resulterade uti en dom för landsförräderi, som bestämdes uti första instans till ett års straffarbete och ett års vanfrejd, då märkte äfven genomsnittsborgaren, hvart det bar hän, och frågade sig med en viss förskräckelse, hvart vi glidit hän. Efter och i sammanhang med detta åtal följde åtal mot en hel rad utspridare

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

af denna flygskrift, de flesta arbetare, men på sistone ju också en student. Det är precis ryskt äfven detta. Det är precis samma klasser som i Ryssland, mot hvilka reaktionèn riktar sig och som få släppa till offren för den åskådning, hvilken går ut på, att ett undertryckande af den fria yttranderätten kräfvades med hänsyn till »samhällets väl». Håri förväxlar man dock samhällets väl med sina egna tycken och klassintressen.

När sedan en författare åt den allmänna opinionen ville bereda möjlighet bedöma, hvad som i själfva verket hade passerat, hvilka fruktansvärda uttalanden det var, som belagts med sådant straff, och öfver hufvud taget gifva tillfälle att kunna kritisera den riktning, som åstadkommit ett sådant resultat, blef också han åtalad, fastän icke efter samma lagparagraf som i det första, ursprungliga fallet.

Men Nemesis följer alltid sådana ingrepp i yttranderätten i spåren. Det blir icke blott brutala undertryckningar, som göras, utan en följd af en sådan politik blir också en fortgående inkonsekvens i rättsskipningen, som därmed på det närmaste sammanhänger. Ett upprop, innehållande Tolstoj's ord, frikännes i Karlstad, det åtalas icke ens i Örebro och Landskrona, medan däremot samma sak här i Stockholm har resulterat i de kända, orimligt hårda domarna. Det kan ingalunda, förefaller det mig, då jag gjort mig underrättad om, att åtskilliga af kammarens ledamöter icke känna, hvad som här varit fråga om — ingalunda, säger jag — anses olämpligt att delgifva kammaren, som här har att i viss mån representera folkmeningens dom öfver systemet, hvilka dessa uttalanden äro, som af den store ryske diktaren och frihetsvännen blifvit fällda, och hvilka i Frankrike, där de först offentliggjordes i nuvarande ministerpresidentens, Clémenceau's, egen tidning, då naturligtvis ingen människa tänkte på att åtala, men som dock i vårt land ledt till dessa konsekvenser. Tolstoj skrifver:

»Man för dig till ett sågverk eller en fabrik, och du ser på långt afstånd ett stort vimmel af människor, män och kvinnor, barn och åldringar. Landshöfdingen, fogden, polisen m. fl. närma sig mängden och tala.

I början håller sig folkmassan stilla, men så börjar den att ropa allt högre och högre, och myndigheterna försvinna. Du gissar, att dessa människor äro bönder eller fabriksarbetare, som ha rest sig, och män har fört dig hit för att undertrycka resningen.

Befälet närmar sig mängden flera gånger och aflägsnar sig igen. Ropen bli allt högljuddare och du ser officerarna rådplåga med hvarandra. Man befäller dig att ladda med skarpa skott. Du ser framför dig just sådana människor som de, ur vilkas midt man tog dig och gjorde dig till rekryt, män i blusar, korta jackor och skor med träsulor, kvinnor, klädda som din hustru eller din mor.

Man befäller dig först att skjuta öfver mängdens hufvuden;

mängden skingrar sig likväl icke, utan ropen ljuda allt starkare och då får du befallning att på fullt ansvar skjuta midt i högen.

Man har sagt dig, att du icke är ansvarig för ditt skott. Men du vet ju, att du och ingen annan har dödat den man, som blödande störtade omkull där borta, du vet, att han skulle ha lefvat ännu, i fall du icke hade skjutit honom.

Hvad skall du göra?

Det tjänar ingenting till, att du i dag vrider ditt gevär åt sidan och vägrar att skjuta på din broder. I morgon kan samma historia återupprepas, och därför måste du, antingen du vill eller icke, överlägga med dig själf, om hvad det egentligen är, som tvingar dig att skjuta på dina vapenlösa bröder.

Man ljuger på ett groft sätt, då man säger dig, att befälhavaren är ansvarig för dina handlingar och icke du själf.

Kan ditt samvete vara hos någon annan än dig själf? Hos fanjunkaren, korpralen, öfversten eller hvilken som helst?

Nej, ty ingen kan bestämma för dig, hvad du har att göra eller underlåta, ty människan är alltid själf ansvarig för sina handlingar.»

Det är dessa uttalanden af Tolstoj, som gifvit anledning till denna aktion. Till dem voro fogade först en upplysning, att det var från Tolstoj, som detta var hämtadt, att vi vilja bringa hans maningsrop äfven till våra svenska soldater, och till sist den ofta citerade bekanta raden: »Kamrat, kom ihåg din plikt mot dina kämpande klassbröder!» Det var det hela. *Detta* har ansetts vara landsförräderi. Underliga äro i sanning Sveriges lagar, när de brukas efter reaktionära direktiver.

Hela denna aktion mot antimilitarismen är ju för öfrigt, om man vill se saken i stort, så fullständigt förfelad, så i grunden förfelad, därför att denna rörelse, trots de former, som den stundom ikläder sig, och mot hvilka jag nyss för min del inlade en gensaga, dock innebär en kärna af den sträfvan, som är oemotståndlig, den, som afser att föra oss framåt från barbari och till en högre civilisation. Det är också en synpunkt, som borde beaktas, att ju mer man i själfva formen och i själfva tänkesättet, som kommer till uttryck i ett eller annat af dessa flygblad, aflägsnar sig från folkets naturliga rättsmedvetande, desto mera vet man också, om man något känner den mänskliga psykologien, att dessa flygblad falla maktlösa till marken. Det är när de peka på verkliga missförhållanden, som de hafva en bärande kraft, men då äro de också i samma mån befogade. Och i en tid då hela arbetsklassen öfver hela världen rustar sig och rådslår om, hvad den kan göra för att med förenade krafter öfver allt förhindra krigets elände och krigets barbari, då tror man sig kunna uträtta någonting här i Sverige genom barbariska domar öfver enstaka flygblad! Den reaktionära andan visar i en sådan politik, huru smått och futtigt den ser hela saken och dess omfattning. Några stora dimensioner har denna anda endast i sin egen brutalitet. I sanning, den regeringskampanj, som föres mot ordets frihet, har tagit

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

ett starkt intryck af det råd, som en gång gafs i somras af en af regeringens medlemmar, då för tillfället ute som agitator för front mot socialismen-politiken, när han förklarade — det var herr civilministern —: »Vi hafva ej råd, vi hafva ej rätt, att längre vara så blödiga.» Nej, blödighet det är hvad man minst kan förebrå den nuvarande regeringen för. Den går hänsynslöst sin väg fram, med undertryckelsens medel bekämpande hvad som, alla utväxter till trots, dock är en andlig rörelse. Men därför är det också som det är nödvändigt att protestera och reagera mot en sådan taktik och politik, som förts och inaugurerats af de ledande i vårt land.

Civilministern och hans underordnade hafva ej minst på ett markant sätt ärligen gjort hvad på dem ankommit för att lämna sina bidrag till den allmänna riktning, som jag förut sökt karakterisera. Det skedde på ett särskildt uppseendeväckande vis här i början på förra sommaren, då regeringen ingrep mot Stockholms poliskår, från den högsta till den lägsta, kan man säga, därför att den icke inskridit med tillbörlig kraft, d. v. s. med, jag vågar nästan öfversätta det så, tillbörlig hänsynslös brutalitet gent emot ett standar, som bars genom hufvudstadens gator och som ansågs genom sin inskription och genom det sätt, hvarpå denna kunde tolkas, gifva anledning till »allmän förargelse.»

I larmet öfver detta standar, hvars verkliga svaghet låg däri, att det införts bakom ryggen på de ansvariga anordnarna af demonstrationen och i viss mån genom sitt uppträdande sökte förrycka karaktären af denna demonstration, i detta larm säger jag, drunknade emellertid den indignation, som jag är viss om eljest skulle hafva nått ännu vidare kretsar än arbetarnas ensamt öfver vissa polisöfvergrepp, som ägde rum i samband med dessa demonstrationer rundt om i landet. Där var sådana t. ex. i Norrköping, då polisen med våld och med dragna sablar högg in för att förskaffa sig ett standar, som var rest vid talarstolen och som hade den fruktansvärda inskriptionen: »Ned med den landsruinerande barbariska och kulturfiendliga militarismen». Ett standar med alldeles liknande inskription stod den dagen i en annan svensk stad vid talarstolen, där jag själf hade äran uppträda, och ingen människa föll där på den idé, att det skulle behövas — för att samhällsordningens kraf skulle ske tillfyllest — att indraga och nedtaga detsamma, än mindre att det för denna sakens skull skulle ske någon direkt chock mot folkmassan, utan hänsyn trampande ned, ridande ned och huggande in på den, som det skedde i Norrköping.

Detta godtycke öfver hufvud taget vis-à-vis standar, vis-à-vis hvad som fick föras såsom inskription i ordnade folktåg, som äro ute för att göra en demonstration, började för rätt länge sedan, jag tror i Hälsingborg, och ledde äfven där till tumult och uppträden, hvarigenom åtskilliga unge män ådrogos långvariga och hårda straff. Sedan har det spridt sig vida omkring, men något bestämdt system, huru man skall förfara, står icke att upptäcka

förrän föregående vår, då i sammanhang med den skrapa, som regeringen gaf, och de åtal, som förordnades mot vederbörande här i Stockholm, utsändes ett cirkulär till länsstyrelserna, kontrasigneradt af civilministern. Där finnes icke ett enda ord om vikten af en sansad pröfning vid hvarje tillfälle och af ett humant förfarande vid utförandet af de order, som anses vara erforderliga; däremot anbefallas länsstyrelserna att erinra polismyndigheten »om vikten af erforderliga åtgärder, på det att fanor eller standar, som kunna väcka allmän förargelse eller eljest innehålla mot lag stridande inskrifter eller framställningar, icke må offentligen bäras eller utställas».

*Remiss af
statsverke-
propositionen.
(Forts.)*

Det är egendomligt att se namnet Hugo Hamilton under ett aktstycke, som sålunda direkt eggjar polisen och den tjänstgörande ordningsmakten till att så snävt som möjligt inskränka demonstrationsrätten. Det är ju nämligen fullkomligt bekant för honom, att man har två vägar i det fallet att gå, antingen efter de linjer, som fullföljes i de fria anglosaxiska länderna, eller efter det polisregemente, som pickelhufvans land utmärker sig för; och det är honom också synnerligen väl bekant, hvilken fullkomlig frihet i afseende å bärandet af sådana standar med inskriptioner, som exempelvis bland Londons millioner anses kunna utan ringaste våda medgifvas. Jag såg för någon månad sedan i en fransk tidning en afbildning, föreställande en demonstration af arbetslösa i London, där deras stora standar, som de samlade sig under och med hvilket de drogo genom Londons gator, bar en inskription, som på svenska lyder: »Arbete eller revolution, hvilketdera? Regeringen må bestämma». Det är icke bekant, att genom sådan slags demonstrationsfrihet det brittiska folkets säkerhet, det brittiska våldets trygghet på minsta sätt satts på spel. Men hos oss kommer från regeringen en uppmaning, som icke kan rimligtvis tolkas annat än som en direkt anhållan till vederbörande: »Ni ha varit alltför slappa, ni må se till, att allt, som väcker — efter er uppfattning — allmän förargelse, icke får föras omkring i procession, däremot måste inskridande ske från er.»

Jag nämnde, att jag förundrade mig öfver, att herr civilministern, som så väl känner de engelska förhållandena, utan hvarje reservation utfärdat en sådan rundskrifvelse, men det förundrar mig ännu mera, då man betänker, att den vinken, att demonstrationsrätten får hållas i strama tyglar, kommer från en man, som har i sitt politiska bagage på vägen upp till statsrådstaburetten det bekanta gamla bevingade ordet: »Man talar om massornas lättledhet, men försök leda dem baklänges!»

När sedan på sommaren det beklagliga och af oss på det bestämdaste fördömda attentatet i Malmö hamn inträffat, blef ytt-randerätten faktiskt för en tid under intrycket af dessa påstötningar från regeringshåll och af de händelser, som tilldragit sig, så godt som suspenderad. I stad efter stad upprepades det, att särskildt mïsshagliga talare icke fingo tala. deras föredrag förbjödos på förhand, utan att man visste, hvad de skulle säga, ända till dess

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Riksdagens justitieombudsman ingrep och något lugn började efterträda den första nervositeten.

Likaså skedde försök att intränga på rent enskilda möten, hvartill icke minsta lagliga rätt föreligger; äfven detta nit från myndigheterna måste stärfjas genom inskridande från justitieombudsmannen. Jag har själf varit vittne till vid ett stort möte i Skåne, huru en fana med inskriptionen »Krig är brodermord» blef nedtagen på tillsägelse från därvarande ordningsmakts representant, hvilken förklarade, att han handlade på uttrycklig högre order. Det skulle vara intressant att veta, huruvida de orden »Krig är brodermord» anses höra till dem, som väcka »allmän förargelse», eller till dem, »som eljest äro mot lag stridande». Mig förefaller det, att det är ett typiskt och på samma gång upprörande exempel på, huru litet sinne man i ledande, styrande kretsar har för den medborgerliga friheten och rätten, när en sådan order kunnat utfärdas, som att en fana med inskriptionen »Krig är brodermord» öfverhufvudtaget icke får lyftas. Jag bör tillägga, att i häpenheten berättade för mig ordningsmakts tjänstgörande representant, att han icke blott hade sina order att se upp på den där samhällsfarliga inskriptionen »Krig är brodermord», utan att han också hade en bestämd order, att, om det skulle visa sig en fana med ungefär denna inskription: »Bort med de utländska strejkbrytarna», som då funnos i vårt land, så skulle denna ovägerligen nedtagas och aflysas! Däri har i själfva verket det fosterländska slagordet »Sverige åt svenskarna» mynnat ut, att, om svenskar säga: »Bort med utländska strejkbrytare», så inskrider den svenska ordningsmakten och förklarar: »En så upphetsande, farlig devis får icke i det fria landet Sverige offentligen hissas.»

Parallella härmed äro naturligtvis också de militärsändningar, som jämväl ägde rum på grund af order från regeringen. När här i kammaren den 23 maj det diskuterades och regeringen fick ett förskott på särskild polisstyrka till landsbygden, sade herr civilministern: »Man bör undvika, om man kan, att sända militär till strejkdistrikt». Men i stället fingo vi, som alla känna till, kanonbåtar hit och dit i Norrland och till Västkusten och trupper till olika ställen i Norrland, till Härnösand, Västerbotten o. s. v. Ända sedan salig Curry Treffenbergs tid har icke en så stor mobilisering skett af svenskar mot andra svenskar, som ägde rum under auspicer från den nu sittande regeringen. Och detta skedde kanhända icke blott med tanke på, att ett uppträdande af denna betydande militärstyrka skulle verka som en sorts hälsosam kalldusch på oroliga brushufvuden, utan det var åtminstone i en del tidningar då tal om ett ganska besynnerligt uttalande, som skulle hafva kommit från själfve den medlem af regeringen, som närmast härvidlag hade ansvaret, ett uttalande som skulle gått ut på att i mycket oförtydbara ordalag hota med, att, om icke det och det iakttages, »så smäller det», — en taktik, där brutaliteten väl kan sägas vara förkroppsligad. Såvidt jag kunnat finna, är det icke en stämning af förtviflad sorg öfver att de sociala konflikterna måhända kunna

leda till en sammanstötning, som talar ur ett sådant yttrande, utan en aggressiv stämning — det är en fordran att få slå ned, som talar därur, och så har det också helt visst känts bland Sveriges arbetare. Och de hafva ju också, så långt deras förmåga räckt, sökt ge svar därpå, när de till hösten kommo fram till valurnorna.

Under reaktionen för 20 år sedan var ju åtal för »hädelse» en särskildt omtyckt sport. Sedan dess hade man trott, att dylikt skulle vara borta ur sagan, och den liberala regeringen år 1906 fann ju en möjlighet att äfven i ett exceptionellt fall undgå att tillämpa den föråldrade lagparagrafen.

Herr justitieministern åtalade däremot för hädelse en oskyldig persiflage i ungefär samma stil som Palmars »Yttersta domen i Kråkvinkel». Jag kan så mycket mer säga »oskyldig», eftersom skriften blef frikänd af juryn här i Stockholm. Men därmed var paragrafen återupplifvad, och sedan ha åtal efter densamma följt på hvarandra. Ett angrepp af en fritänkaragitator på hvad han kallade »bibelguden» har medfört åtal i Kalmar, och professor Wickells satiriska kritik af en dogm, om hvilken man väl måste säga, att augurerna le, ifall de säga sig tro på den själfva, har ju också medfört icke blott åtal utan äfven fällande dom. Må man icke säga att, när lagen finnes, den måste tillämpas. Det förhåller sig icke på det sättet, ty dem, som säga det, vill jag hänvisa t. ex. till tryckfrihetsförordningen § 3 mom. 2, som fortfarande finnes och stadgar straff för förnekelse af Gud och ett lif efter detta eller af den rena evangeliska läran, men som trots grundlags helgd icke tillämpats sedan år 1888 och som därefter lämnats af alla regeringar att multna i den befogade glömska, hvaruti dessa slags föråldrade lagar böra hvila i ro, tills omständigheterna möjliggör, att de helt och hållet aflägsnas ur lagboken.

Det har heller icke sparats på en annan grupp af förföljelser mot det fria ordet, den som kallas »smädelse mot Riksdagen». Ingripandet häremot började i Småland, och nyss har, som jag redan nämnt, en socialdemokratisk agitator, fru Kata Dahlström, fått två månaders fängelse för det hon om 1892 års Riksdag uttalat att förhållandena inom Riksdagen voro sådana, att vissa grupper sågo på sina egna klassfördelar framför fosterlandets intressen, och för det uttalandet om Första Kammaren att, som orden måtte ungefär ha fallit, den vore vald af oxar, får och penningpåsar.

Jag erinrade mig, när jag läste det uttrycket, ovillkorligen från rösträttsstridens äldre dagar en liten visa, som skrefs af en liberal man, som visst ännu verkar i den liberala pressen. Den handlade om Per Andersson och hans svin och gick ut på att

»Per Andersson i en svingård så fin
sin hela förmögenhet lade,
och tack vare sina femhundra svin
till riksdagen rösträtt han hade.»

Så uppkom svinpest hos Per Andersson. Han gick emellertid

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

gladeligen att rösta, men det befanns, att han på grund af sin förlust icke hade rösträtt, och så frågar författaren:

»Hvem var det, som rädde om rösträtten, säg? Per Andersson själf — eller svinen?»

Det är endast naturligt, att kritik framkommer i drastiska former gent emot de upprörande orättvisor, som censussystemet innebär, och det ligger nära till hands, att samma kritik, delvis till och med i samma ord, nu blifvit riktad mot fyrkväldet, som ligger till grund för Första Kammaren.

Jag må säga, att Riksdagen kan inför sådana erfarenheter ha anledning att klaga med Hamlet, att den är så »infamt påpassad». Det borde verkligen kunna tänkas någon form för Riksdagen att själf bestämma, huruvida den anser, att dess värdighet kräfver, att någon, som yttrat sig mer eller mindre vanvördigt om någon dess afdelning o. s. v., skall dragas inför Pontius Pilatus. Och det förefaller mig, att också detta skulle vara det enda sättet att verkligen undgå den »allmänna förargelse» i ordets egentliga mening, som sådana slags åtal äro ägnade att väcka.

Men säger man nu, allt som jag talat om är ju icke regeringens verk, det är i en massa fall underordnade myndigheter, som anställt åtal. Det är endast i relativt få fall, som direkt regeringsinitiativ kan påvisas, naturligtvis det allmänna cirkuläret undantaget, ty det får väl betraktas som primus motor till åtskilliga angrepp mot församlingsfriheten.

Det förhåller sig emellertid så, och det är anledningen till att jag här utvecklade saken, att *andan från höjderna* i så hög grad inverkar på byråkratien i dess olika afdelningar. Det är en fabel, när det påstås, att denna är okänslig för hur vinden blåser uppe i regeringskretsarna. När man har en regering, som, fastän den själf proklamerat sig stående öfver partierna, ögonblicket därefter ställer sig som en partiregering, hvilken manar till front mot socialismen, till samling à la Bülow mot den svenska arbetarrörelsen, då får man icke undra öfver, att också samma slags tyska byråkratanda och tyska klassrättvisa, som vi känna så väl från landet söder om Östersjön, hotar att göra insteg bland våra svenska myndigheter af olika arter och grader. Om det icke är tillåtet att i Sverige säga, att domarkåren tar intryck af den anda, som blåser här, så må det, herr talman, vara tillåtet att uttala den meningen, att i Tyskland ett sådant slags klassrättvisa allt för ofta framträder, och jag tror mig kunna tillägga, att samma orsaker, som där framkallat denna, nog utöfva sin inverkan äfven här i Sverige. Folkinstinkten pekar därför fullkomligt rätt, när den siktar mot toppen, eller, om jag hellre må säga, *topparna*.

Vår riksdagsgrupp är för sin del sänd hit icke blott för att diskutera och behandla alla frågor, som i Riksdagen eljest förekomma, utan ock med klart uppdrag att framföra folkets protest mot hvad som kallas »systemet Petersson», och för att på alla vägar, som stå oss till buds, och vid alla tillfällen, då det är

möjligt, göra vårt bästa för att värna det svenska folkets för närvarande ganska starkt hotade fri- och rättigheter.

Nu må man icke svara mig, som herr civilministern sade den 23 maj, att »obönhörligt måste ordningen framför allt upprätthållas». Ty allt tyranni i världen har krupit bakom den frasen. »Ordning råder i Varschau» är ett historiskt bevingadt ord, som Muravieff, hängaren, på sin tid sände till sin monark, kejsar Nicolai, och »ordningen är återställd» förklara också de nuvarande ryska makthafvandena midt ibland galgar och exekutioner af krigsrätternas domar. Det är en förunderlig sak att, när man talar om den nuvarande ställningen i Sverige, ens tankar alldeles magnetiskt, ovillkorligt, föras till en jämförelse med Ryssland. Men det är så att en regering med praktisk rörlighet, som den nuvarande regeringen har, hvilket ingen bestrider, ändå blir *obönhörligt* dömd af den allmänna meningen, därför att den ordning, som regeringen eftersträfvat i sina gärningar, icke är den, hvilken visar sig trifvas godt med friheten, ärar och aktar de medborgerliga rättigheterna samt står väl tillsammans med ett oafslätligt framstegsarbete. I stället gräfvat upp gamla paragrafer och planeras ytterligare skärpningar i nyare. Bakom den moderna affärsministären grinar i själfva verket den gamla reaktionen, och denna kan också vara fullt belåten med det verk, som utföres under mera moderna former af den nuvarande regeringen. Men den yttersta anledningen till, att man kommit därefter, ligger däri, att denna regering i somras valde att ställa sig själf så bestämdt i front emot den rörelse i tiden, som är den största och den framtidsbärande, så bestämdt i front mot de afgörande framstegstankarna, mot *arbetar-rörelsen* i vårt land. Den har själf så velat. Och därför är det som vi också nu ha rätt att konstatera, att den kurs, som den nuvarande regeringen i dessa afseenden följer, är *djupt förhatlig* för svenska folket.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Albert Petersson: Herr talman! Mine herrar! Det klander, som den ärade representanten på stockholmsbanken riktat mot justitieministerns ämbetsförvaltning, kommer förvisso icke såsom någon öfverraskning. Det kommer som en naturlig fortsättning — jag vågar naturligtvis icke säga »afslutning» — på den presskampanj, som under hösten riktats mot mig särskildt från socialdemokratiskt håll, och som vunnit understöd af protestmöten och mötesresolutioner. Det är mig därför icke alldeles okänt att min ärade motståndare genom sitt klander tvungit fram mig, — det kan vara behöfligt, att den anklagade också säger sitt ord, särskildt då han, såsom nu, har förmånen af att kunna göra det så, att det höres vida utom dessa murar.

Hvad som vållat stormen, är några på senare tid förekomna åtal, hvilka man anser innefatta attentat mot yttrande- och tryckfrihet, och för hvilka man gör justitieministern ansvarig, direkt eller indirekt. — Dessa åtal ha varit af två olika slag: *dels* anhängig-

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

gjorda af allmänna åklagaren vid allmän domstol, dels tryckfrihets-åtal. Förhållandena äro olika, och jag bör därför yttra mig om hvardera af dessa för sig.

Jag börjar då lämpligast med åtalen för religionsbrott. En hr Ljungdahl i Kalmar och en professor i Lund hade i offentliga föredrag tillåtit sig sådana uttalanden, att allmänna åklagaren ansåg sig böra ingripa med åtal för brott mot 7.1 S. L. (= den § som stadgar straff för hädelse och gäckeri i religiösa ting.) Båda de åtalade ha af domstolarna sakfällts — och det torde alltså vara berättigadt antaga att de verkligen gjort sådan gärning, som i lag är med straff belagd.

Det åskådningssätt, som nu framträder i tidningspolemiken mot justitieministern och för hvilket den ärade talaren gjort sig till tolk, går nu väsentligt ut på att i dessa fall något åtal icke borde ha anställts, och att det är justitieministerns eller det af honom inaugurerade systemets skull att åklagarna ha visat sig så omotiveradt nitiska. Därför är det ytterst justitieministern som bär ansvaret för dessa företeelser på det judiciella området.

Den mening, som sålunda framföres och som visat sig vinna gehör inom vida kretsar, är dock felaktig och ohållbar. Den utgår från absolut oriktiga förutsättningar, som jag ber att nu få angifva.

Första grundfelet är, att man synes anse som själfallet, att åklagaren har handlingsfrihet i fråga om åtala eller icke åtala — att han, om och när ett brott föreligger, får efter sitt skön afgöra, om det bör åtalas eller ej — eller också vill man att han skall taga sig denna rätt, om han ej har den.

Ett mycket pregnant uttryck för denna syn på tingen förekommer i en artikel i Dagens Nyheter (cit. Soc.-Dem. ^{23/12}) där det i fråga om Wicksellska åtalet heter: »Ytterst ankommer det ju på åklagaremakten om den vill väcka lagparagrafen till lifs eller låta den hvila i ostördt lugn. Där ingen åklagare är, där finnes ej heller någon domare».

Ja. Så är det verkligen i åtskilliga främmande länder. Där finnes en öfverordnad åklagaremyndighet, som har befogenhet att afgöra om ett åtal skall anhängiggöras eller saken nedläggas och som i denna fråga har delvis en rätt stor diskretionär makt. — Men hos oss är det icke så. Vår straffprocess väntar ännu på den reformen. Hos oss gäller i stället detta lagens bud: »Allmän åklagare skall tala å brott som lyder under allmänt åtal, ändå att angivelse ej sker», och med allmän åklagare menas här stadsfiskal i stad samt länsman och kronofogde på landet.

Vill man nu verkligen att en hvar af dessa många åklagare i landet — om han får till sin åtgärd ett brott mot 7.1 S. L. — skall sätta sig ner och öfverväga, om detta lagrum är »föråldradt, absurdt», och om han finner så vara förhållandet låta bli att åtala. — Ja visst, säger man förmodligen, han har ju hela »den upplysta allmänna meningen» bakom sig. Är det verkligen så säkert? Huru skall han kunna konstatera detta? Kanske kan hans uppfattning

därom komma att bero på hvilken tidning han prenumererar på. — Och så har han lagen framför sig, som säger »du skall».

Men om man nu ej ryggar tillbaka för detta, hvem säger att han skall stanna vid 7.1 S. L.? Med lika stor rätt kan han anställa liknande undersökning om hvilken annan § i strafflagen som helst, och efter utfallet af denna undersökning underlåta åtal för begånget brott. Gör han ej orätt i det ena fallet, så gör han det ej heller i det andra.

Äro herrarna beredda att taga denna konsekvens, eller skall lag vara lag till dess den upphäfves.

Det andra grundfelet är att man utgår från såsom ett oomtvistligt faktum att 7.1 S. L. är föråldrad, absurd, död och bör få hvila i sin graf.

Föreningen Verdandi i Uppsala uttalar i en resolution (Soc.-Dem. ^{9/12}) att föreningen, som vid flera föregående tillfällen protesterat mot den på senaste tiden igångsatta hänsynslösa åtalspolitiken, vill särskildt i anledning af de Ljungdahlska och Wicksellska åtalet inlägga en bestämd protest mot alla försök att genom återupplifvande af en föråldrad hädelseparagraf göra ytterligare ingrepp i tryck- och yttrandefriheten.

Tidningen Social-Demokraten har i upprepade nummer uttalat samma uppfattning, men jag vill icke trötta kammaren med några citat. Den ärade talaren har ju ock kraftigt häfdat samma mening.

Det kan verkligen förtjäna en liten undersökning, när ett lagrum har nått denna gräns för sin tillvaro, som nu proklameras ifråga om 7.1 S. L. — ty att sådana lagrum finnas skall icke förnekas. Icke kan det väl vara tillfyllest, att en stor del af pressen enas om att så är fallet — en annan del af samma press kan tycka motsatsen. Icke heller lär man vilja härutinnan lämna bestämmanderätten åt åklagarne. Men det finnes verkligen ett kriterium på att ett lagbud sålunda öfverlevvat — sig själf. Det är då domstolarna börja draga sig för att tillämpa detsamma, speciellt bör man af högsta domstolens uttalanden i hithörande mål kunna sluta sig till att domstolarna anse lagrummets ålderdomsskröplighet mana till försiktighet med dess användning. Men något sådant har mig veterligen icke förekommit i fråga om 7.1 S. L.

Men om nu 7.1 S. L. är så otidsenligt och af allmänna meningen utdömdt, hvarför använder man ej det enklaste och riktigaste medlet att få det ur världen: att upphäfva detsamma. Tillräckligt många finnas, som kunna föra talan härom — hvarför har då ingen motion om en så enkel lösning framkommit i Riksdagen? En sådan skulle ju alltid åstadkomma att man finge fram ett vederhäftigt uttryck för hvad som är den allmänna meningen härutinnan. —

Det tredje grundfelet är att man leder dessa åtal tillbaka till det »härskande systemet», till justitieministern och vill göra honom ansvarig för att de anställas. Som ett mycket betecknande exempel på denna mening vill jag anföra följande uttalande — gripet

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss af
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

ur högen af Soc.-Dem:s uppsatser i ämnet. Det gäller det Wicksellska åtalet. (Soc.-Dem. ⁶/₁₁).

»Fastän justitieministern icke framträder personligen, lär dock ingen människa misstänka, att poliskammaren, d. v. s. polismästaren Tamm, företagit sig en så uppseendeväckande utmaning mot hela den frisinnaade hufvudstadens opinion utan att saken i en eller annan form varit i en större säck innan den kom i hans påse. Fråga kan då endast vara om säcken hört hemma hos hr Dickson eller hos hr Petersson — eller tilläfventyrs hos båda.»

Jag vill emot den uppfattning som så uttalar sig och som ytterligare blifvit understruken af den ärade anmärkaren inlägga en mycket energisk protest. Justitieministern har icke och bör ej heller ha någon befogenhet vare sig att anställa eller att inställa ett åtal. Och denna min protest dikteras af två hänsyn: Det är först hänsynen till mig själf: jag är beredd och villig lika väl som jag är skyldig att stå ansvaret, det juridiska lika väl som det moraliska, för hvad jag i ämbetet gör och låter; men jag har rätt att fördrå, äfven af min oförsonligaste motståndare, att ej ställas till ansvar för saker, öfver hvilka jag ej råder och med hvilka jag i realiteten ej haft något att skaffa. — Det Wicksellska åtalet fick jag kännedom om först genom tidningarna. Så ock med de andra.

Men vidare inlägger jag denna protest af hänsyn till åklagare- och domaremakten här i landet. Det är en förnärmelse mot dessa tjänstemannakärer, då man vill påbörda dem att vara tillgängliga för obehöriga inflytelser, dessa må komma uppifrån eller nerifrån. Den ärade anmärkaren har ²⁴/₁₁ så lifligt uttalat sin mening i denna del att jag icke vidare behöver pointera den. Annars skulle jag vilja uppläsa några ord ur Soc.-Dem., som ännu mera stryka under denna uppfattning. Man säger där t. ex.: »Här regerar hr Petersson i den ryska heliga synodens stil och låter döma Tolstoj som upprorsman till långvarigt straffarbete och låter åtala Wicksell som den där lastat Guds heliga ord.» Jag vill lifligt hoppas att den tid sent skall komma här i Sverige, då justitieministerns skaplynne, det må nu vara af ena eller andra slaget, skall ha någon reflexverkan på myndigheternas sätt att fullgöra sina alliganden. —

Jag öfvergår nu till tryckfrihetsåtalen. För dessa har justitieministern det direkta ansvaret, ty vår tryckfrihetsförordning lägger a honom att bestämma om åtal skall ske eller ej. Denna befogenhet är för hans ställning och uppgifter i öfrigt fullkomligt främmande, och jag är öfvertygad om att hvarje justitieminister liksom jag känt denna del af hans ämbetsgärning som den tyngsta och svåraste. Olämpligheten af denna anordning har länge varit känd och erkänd. I de förslag till ny tryckfrihetsförordning som uppgjordes af konstitutionsutskottet vid 1871 och 1872 årens riksdagar var bestämmanderätten i fråga om kvarstad och åtal förlagd dit, där den rätteligen hör hemma, nämligen till högste åklagaren, justitiekanslern. Likaså i det förslag till ny tryckfrihetsförord-

ning som af Kungl. Maj:t framlades vid 1887 års riksdag. Men någon ändring har ej skett.

Och jag förstår det så väl. Så länge denna funktion finnes kvar hos justitieministern, bjuder den en mycket tacksam politisk anfallspunkt, som särskildt i upprörda tider kan vara välkommen. — Vare sig han åttalar eller icke åttalar kan han klandras, och genom press och möten kan en opinion upparbetas som sopar bort honom. Och så blir hela denna fråga, hvars enkla innebörd egentligen är, om våra lagar skola respekteras eller icke — en politisk fråga, som skall bedömas efter dagens växlande opinionsströmmar: just det upp- och nedvända förhållandet mot hvad det borde vara.

Om så därtill kommer att, såsom nu, en illojal agitatorisk verksamhet som en stormil går öfver landet, en agitation som inriktar sig icke på att få ändradt och ombildadt, hvad som kan behöfva reformeras, utan direkt mot den bestående samhällsordningen — jag tänker på den antimilitaristiska agitationen —, och som för detta ändamål icke ryggat tillbaka för brottsliga, revolutionära medel, så blir justitieministerns ställning mer än eljest svår. Finner han sig manad af sin plikt att skrida in för att bereda respekt åt gällande lag och bestående ordning och får hans ingripande den åsyftade påföljden att brott straffas — då bryter stormen lös. Då är yttrande- och tryckfriheten i fara, åtalsraseriet satt i system, då måste han sopas bort.

Jag skall be att få meddela några siffror. Under år 1908 anbefalldes i allt 11 egentliga tryckfrihetsåttal. Jag räknar då ej med 2 i ordningsmål. Utaf dessa 11 åttal angingo 2 smädelse mot Svea höfrätt i anledning af en dess dom. I bägge målen dömdes till ansvar. 7 angingo uppmaning till myteri och uppror eller till våld å person eller egendom (de flesta s. k. antimilitaristiska agitationskrifter). Af dessa är 1 fälld, 3 ej slutbehandlade och 3 friade. Det kan dock anmärkas att 3 af dessa åttal egentligen afse samma sak i det att ett af dem dragit 2 andra med sig.

Slutligen återstå 2 andra tryckfrihetsbrott: i det ena fälldes, i det andra friades den tilltalade.

Detta är nu det reala underlaget — för talet om justitieministerns åttalsraseri.

Det är fruktansvärdt, hvilken tygellöshet och brutalitet som råder inom den del af pressen, som drabbats af åttalen. Jag beklagar att bland den rikhaltiga samling tidningslitteratur som finnes tillgänglig inom Riksdagens klubblokaler, saknas en sådan tidning som Brand och Nya Folkviljan. Det vore gagneligt att hrr riksdagsmän ville taga kännedom om dessa tidningar och därigenom få en på eget omdöme grundad erfarenhet af hvad som i våra dagar skrives och tryckes utan åttalas. Ni skulle då själfva se, huru här spalt efter spalt, n:r efter n:r predikas hat mot samhället, otydnad mot lagarna, våld, mord och detta i ett språk, som i råhet och cynism ej öfverträffas af det lägsta gatspråket.

Jag tillåter mig ett enda litet exempel. Det är färskt, det kom mig till handa i går. I senaste numret af Nya Folkviljan

*Reniss af
åttalsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

står att läsa följande ord, som läggas i en hungrande, utsvulten arbetares mun:

»Usla samhälle, du skall dö . . . Du skall dö, ty du har mördat så många — du skall dö genom din högsta representant! Han är den som påbjuder och vidmakthåller orättvisorna och lever på dem — han skall dö . . .

Min fulla tro är att de flesta af eder icke skulle läsa många nr af dessa tidningar, innan ni med förvåning frågade eder: Är det möjligt att sådant kan få tryckas? Hvarför ingriper ej justitieministern? Sofver han? Jag emottager många sådana frågor i anonyma bref.

Hvarför? Jo, därför att jag i stort sedt delar den uppfattning som från allra liberalaste håll uttalas i dessa frågor och som torde ligga till grund för de protester och förkastelser, som nu för tiden uttalas öfver mig, den nämligen att förvildningen och råheten i pressen icke kan stäffas genom lagparagrafer och straffdomar. Först när svenska folkets i grund och botten sunda ande så tar ut sin rätt, att den vänjes vid all denna smuts och uselhet och reser sig däremot med förakt och förkastelse — först då kan ett bättre sakernas tillstånd vara att hoppas.

Men det finnes en gräns, där denna syn på tingen måste upphöra. Och den är uppnådd, då hvad som skrives och tryckes inbefattar antingen direkt smädelse som å heder och ära går — såsom Socialdemokratens utfall mot Svea hofrätt i anledning af dess dom öfver en person, som dömts för tjufnadsbrott, eller direkt uppmaning till gärningar, som enligt gällande lagar karakteriseras och bestraffas som brott — såsom åtskilliga af den antimilitaristiska agitationens flygblad. Detta kan och får ej tålas — därför faller åtalsbeslutet.

Det åtal, som mer än något annat satt sinnena i rörelse och som den ärade representanten från Stockholm särskildt uppehållit sig vid, är det som anhängiggjorts mot flygbladet Tänk först — handla sedan. Det har såsom ett ovederläggligt bevis för skriftens oantastlighet åter och åter upprepats att den skulle vara ett utdrag af ett Tolstojs arbete — och att åtala Tolstoj det är ju rent dårhusmässigt.

Det är icke jag, som anbefallt detta åtal, och jag bör icke vidare ingå på detsamma. Men den anmärkningen anser jag kunna tillåtas mig, att med lämpligt urval af Tolstojs mest passionerade uttalanden, med dessa utryckta ur sitt sammanhang och beröfvade det ljus skriften i öfrigt kastar däröfver och med utslutning af ett och annat, som ger dem den äkta Tolstojska färgen — Socialdemokraten den 19de upplyser att i flygbladet utelämnats ett stycke som innehåller en del utsagor ur evangeliet — så går det nog att förvandla det Tolstojska kärleks- och barmhärtighetsevangeliet till ett unghinkeanskt upprorsmanifest.

Skriften blef som bekant fälld och fälld efter ett mycket strängt lagrum 8: 3 och 8 §§ S. L. — ett lagrum, hvars tillämplighet å det föreliggande fallet torde kunna med fog ifrågasättas. Men det är

ju så illa ställt hos oss, att juryn äfven skall rubricera brottet och ange gifva det lagrum, efter hvilket straffet skall utmätas, utan att det juridiska elementet i domstolen har någon möjlighet att där göra sig gällande. Detta borde — synes mig — öppna ögonen för nödvändigheten af en rimlig omläggning af vår tryckfrihets-process och vårt juryförfarande. Men icke kan en sådan olämpa med något fog tagas till intäkt för angrepp mot justitieministern därför att han åtalar en skrift som sedermera dömes brottslig.

Så komma följderna af den Swahnska domen nämligen åtalen mot flera unga män för det de utspridit detta flygblad. Och de hafva äfven de dömts till ganska hårda straff, som man funnit upprörande. Jag vill till en början anmärka, att justitieministern till dessa åtal intager samma ställning, som till hädelseåtalen — d. v. s. han kan vid dem intet åtgöra. Det är åklagaremyndigheten, i detta fall justitiekanslern, som fullständigt beslutar om dessa åtal.

Men för öfrigt vill jag oförbehållsamt erkänna, att äfven jag finner dessa straff onödigt hårda. Utspridande af en skrift kan understundom ha karaktären af ett slyngelaktigt okynne, som väl bör näpas men icke så. Att för utspridande stadga författareansvar är i de flesta fall en orimlighet. Men här ha vi åter vår oeffter-rättliga tryckfrihetsförordning som bestämmer så.

Jag vill emellertid erinra att just i detta hänseende föreligger nu möjlighet till en ändring till det bättre genom det grundlagsförslag till ändring i 4: 9 tryckfrihetsförordningen som af sistlidne års riksdag antogs som hvilande. Jag hoppas det ej anses ogrannlaga, om jag tillåter mig erinra, att detta grundlagsförslag tillkom på mitt initiativ, och sådant det nu föreligger antogs mot hrr socialdemokraternas röster.

Det återstår mig ännu en sak att beröra — åtalet mot hr von Melsted. Han synes sträfva efter att här i Sverige axla den store Tolstojs kappa och lärer för den skull ej ogärna se sig föremål för ett åtal. Då annat ej syntes leda till målet företog han sig att aftrycka det sakfällda uppropet ord för ord, och följden blef att detta aftryck beslagtogs och åtalades.

Socialdemokraten för den ^{26/11} 1908 meddelar notisen härom på följande älskvärda sätt:

»Justitie-Petersson åter framme. Beslag först — åtal sedan!

Nästan hvar dag är numera den kombinerade justitie- och ordningsmakten uppfylld af bekymmer för samhällets andliga spis.

I går befann sig polisen åter i liflig rörelse i hufvudstaden för att uppspåra en flygskrift, där det ryktbara Tolstojska uppropet var inlagdt jämte Uppsalaresolutionerna mot domen öfver Swahn som bilaga till en broschyr, hvari författaren Henning von Melsted behandlar fallet Swahn och liknande åtal.

På broschyren vägade de nervösa händerna ej slå ned, men väl på bilagan, ty konsekvensen fordrar naturligtvis, att dessa farliga ord, som väl snart hvarenda människa här i landet kan utantill, i hvil-

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ken utgifningsform de än bringas till allmänheten, nås och konfiskeras af den celebre lagväktaren.

Efter beslagläggningens kraftåtgärd har man ju att antaga, att åtal följer — ett nytt intressant bidrag till den Peterssonska dagskrönikan.»

Som herrarne veta innehåller tryckfrihetsförordningen: »Såsom allmän regel gälle i afseende på konfiskerade skrifter, att något mer af dem ej må af trycket ånyo utgifvas än det, hvilket domstolen, som sist uti målet dömt, icke för brottsligt ansett.»

Jag vill nu blott härtill göra en enda fråga. Är det Eder mening att en justitieminister kan och bör med händerna i kors åse ett så uppenbart och afsiktligt hrott mot tydlig grundlag?

Jag har flera gånger haft anledning återkomma till det otillfredsställande skick, hvori vår tryckfrihetsförordning sig befinner. Det synes också som om medvetandet härom skulle på senare tid ha slagit igenom. Sista årets Riksdag har i två särskilda skrivelser anhållit om utredning och förslag till reformer i tryckfrihetslagstiftningen särskildt i just de punkter som jag ofvan berört såsom otillfredsställande, nämligen justitieministerns befattning med tryckfrihetsåtalet och juryns organisation. Jag anser af vikt att detta reformarbete med görligaste första upptages. Och jag tillåter mig uttala den förhoppning, att det måtte leda till ett resultat, som bättre än den nuvarande tryckfrihetsförordningen är i tillfälle att förverkliga dennas stora grundsats och syftemål »att bevara allmänt lugn utan att återhålla allmän upplysning.»

Herr Starbäck: Herr talman, mina herrar! Det kan ju måhända synas egendomligt, att en medlem af statsutskottet yttrar sig i denna remissdebatt, men, såsom den förste talaren uttryckte sig, det är en gammal tradition, att man därvid får draga fram hvad som ligger en på hjärtat och granska sådana förhållanden, som särskildt ådragit sig ens uppmärksamhet. Jag tillåter mig därför att nu begagna mig af denna traditionella rätt, och skall jag då bedja att få yttra några ord om en administrativ åtgärd, som uti kretsar, för hvilka jag sedan gammalt har ett särskildt intresse, väckt en mindre behaglig uppmärksamhet. Det är utfärdandet af nya statuter för rikets universitet, som jag afser.

I själfva verket skulle det vara oerhördt mycket att säga om de föreskrifter, som i dessa statuter fått sin plats, men jag misstänker, att det skulle trötta herrarna alldeles för mycket om jag skulle uppräknat allt, och jag skall därför bedja att endast få nämna några få exempel på huru man kan tillåta sig gå till väga.

Uti de gamla universitetsstatuterna — vi veta ju, att universiteten äro så att säga indelade i fyra fakulteter, och en af dessa fakulteter i två sektioner — förekom en paragraf, som hade följande lydelse: »Fakulteterna hvar för sig och, hvad den filosofiska angår, dennas särskilda sektioner tillkomme ock tillsyn och pröfningsrätt öfver akademiska disputationer och andra lärdoms-

öfningar eller prof inom dem tillhörande vetenskaper.» Det är ock hvad de tillkallade sakkunnige föreslagit. Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har emellertid ändrat denna paragraf och uteslutit orden »hvar för sig och hvad filosofiska fakulteten angår dennes särskilda sektioner». Nu skall således den filosofiska fakulteten sammanträda i sin helhet för att pröfva disputationerna.

*Remiss af
statuverks-
propositionen.
(Forts.)*

Herrarne anse, såsom jag förmodar, detta till stor del vara en synnerligen obetydlig detalj att här framdraga. Men det är nog icke en så obetydlig detalj, ty det förhåller sig så — och jag förmodar, att äfven statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har den meningen — att de akademiska lärarnes tid är ganska strängt upptagen, och enligt de föreliggande statuterna skulle den bliwa det i ännu högre grad såväl i det ena som det andra afseendet. Skall man då för att bedöma en disputation t. ex. i matematik trumma ihop medlemmarna af den humanistiska sektionen, hvilka läsa sanskrit, hebreiska, lefvande språk, filosofi och dylikt och förmodligen icke hafva den ringaste aning om hvad den ifrågavarande disputationen betyder eller dess innehåll? Jag fick mig alldeles nyss tillsänd en tidning, där detta ämne är på tal. Tidningen innehåller en längre artikel, författad af professor Charlier i Lund och ställd till den filosofiska fakulteten. Den af mig omnämnda bestämmelsen kritiseras däri, och professor Charlier yttrar bland annat: »En disputation inom ett ämne kan något så när bedömas af dem, som äga kännedom om närbesläktade ämnen. Att öfverlämna detta bestämmande till fakulteten i dess helhet skulle ingalunda öka den bedömande myndighetens kompetens, men väl skulle man kunna befara, att för saken helt och hållet främmande synpunkter häri lätt skulle kunna komma att spela in». Jag kan icke tänka mig, att det ligger någon sådan afsikt under denna förändrade bestämmelse, men bra intressant skulle det vara att få reda på hvad som i själfva verket dikterat en så högst besynnerlig och jag kan till och med säga trakasserande ny bestämmelse som strider emot de sakkunniges förslag.

Uti de nya statuterna förekommer också en paragraf af följande lydelse: »Föreståndaren skall öfver hvarje samling eller inrättning föra ett inventarium och vid årets slut till drätselnämnden aflämna en förteckning öfver den förändring däri, som skett under året». Jag har hört mig för hos en del prefekter, såsom föreståndarne för de olika institutionerna vid universiteten kallas, angående verkan af denna bestämmelse. Om t. ex. vid den institution, som jag närmast känner till, den botaniska, denna bestämmelse skulle efterföljas, så borde, icke blott enligt min mening utan enligt den nuvarande prefektens, anställas ett tjugutal personer, som sysslade med detta, åtminstone under de första åren — måhända kunde antalet sedermera minskas — och det måste härför beviljas ett anslag af flera tusentals kronor. Det är komplett onödigt och nästan outförbart, ty såväl hvad den nämnda institutionen beträffar som äfven vid andra sådana finnes det samlingar, som äro

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

till för studenternas begagnande, för undervisningens skull, och jag kan icke tänka mig, huru prefekten vid t. ex. den zoologiska institutionen skulle kunna granska den samling af olika djurben, som studenterna ha att studera och af hvilka ett går sönder den ena veckan och ett annat den andra veckan. Det skulle för honom vara ganska besvärligt att föra en verklig inventarieförteckning. Denne prefekt förklarade också, att åtminstone *en* person borde anställas och 15,000 kronor anslås, äfven om man till en början endast skulle föra en förteckning öfver institutionens bibliotek. Det är således stora kraf, som utan vederbörandes hörande, förmodar jag, komma att under riksdagens lopp ställas på Riksdagen med afseende å universiteten, hvilka dock förra året fingo på ett så stortadt sätt röna Riksdagens frikostighet.

Det finnes också andra bestämmelser, som måhända liksom de af mig nu berörda kunna anses för bagateller, men som ändock för vederbörande kunna hafva ganska stor betydelse. Det är särskildt en paragraf angående stipendierna vid universiteten, som jag vill framhålla, nämligen § 128, som lyder: »Gitter en sådan stipendiat» — en sådan som icke varit närvarande vid de tre stadgade stipendiatuppropen — »icke senast 14 dagar efter terminens utgång tillförlitligen styrka, att han under terminen varit närvarande vid universitetet, är han stipendiet i dess helhet förlustig.»

Ja, såsom ett rättvist straff, såsom en rättvis åtgärd synes detta mig också. Men hvarför han skall hafva rättighet att t. o. m. 14 dagar efter terminens slut styrka, att han verkligen varit närvarande — då han försummat att vid de tre stipendieuppropen gifva sig till känna — är mig icke blott obegripligt, utan jag anser det äfven vara en synnerligen olycklig bestämmelse af följande skäl.

Det finnes alltid personer, mer eller mindre meriterade, som gå och vänta på stipendieledighet. Om nu denna föreskrift komme att efterleivas, så måste hvarje student, som har utsikt att få ett stipendium, ligga kvar vid universitetet 14 dagar efter läsårets slut. Ty förr kan stipendiet icke anslås ledigt. Hvad innebär detta? Jo, understundom innebär det, att hela stipendiet går åt. Det finnes nämligen vid våra universitet en del små stipendier, på 30 å 40 å 50 kronor, som för en fattig student äro af stort värde, men för hvilka han naturligtvis icke kan uppföra en längre tid med däraf åtföljande kostnader.

Detta är nu några få exempel på dessa statuter, hvilka synas mig ganska belysande för, huru nämnda statuter tillkommit. Hvad som väckt mesta uppmärksamheten ute i landet, har ju varit de bestämmelser, enligt hvilka professorernas tjänstgörings- och föreläsningsskyldighet skulle utsträckas, och hvad därmed sammanhängen. *Det* hafva nu emellertid professorerna själfva tagit i sina händer, och jag skall därför icke närmare sysselsätta mig med den saken. Men jag skall be att inför Andra Kammaren få konstatera, att först herrar sakkunnige i detta afseende yttrat sig; sedermera har regeringen utfärdat de nya statuterna *mot* de sakkunnigas

mening; därefter kommo professorerna och beklagade sig, hvarefter den vidkommande paragrafen suspenderades; och, efter hvad jag tror mig veta, har sedan denna suspendering af paragrafen ägt rum, en utredning satts i gång. Jag kan verkligen icke finna annat, än att detta är en omvänd ordning mot den, i hvilken ärendena i allmänhet böra handläggas. Om händelsevis ett utaf de med kvarstad belagda flygbladen, om hvilka nyss talades, har hamnat hos herr ecklesiastikministern, skulle jag vilja rekommendera honom att studera de tänkvärda orden: Tänk först och handla sedan.

Emellertid, herr talman, skulle jag icke hafva ansett dessa saker vara utaf den betydelse, att jag här skulle hafva velat upptaga kammarens dyrbara tid med att yttra mig om desamma, men det finnes en paragraf här, hvars förändrade lydelse särskildt berört mig på ett synnerligen egendomligt sätt. Uti de gamla statuterna, § 124, från år 1876 står på följande sätt: »Föreläsningarna böra afse lärjungarnas själfständiga vetenskapliga utveckling. I öfrigt stånde hvarje lärare fritt att så inrätta sina föredrag och sin undervisning, som han med afseende å ämnets beskaffenhet och för utbredande af sann upplysning finner ändamålsenligast». Denna § återfinnes ordagrant i de sakkunniges förslag, men motsvarande bestämmelse eller § 111 i de nya statuterna lyder, med utelämnande af meningen, som i de gamla statuterna står först, om själfständig vetenskaplig utveckling, på följande sätt: »Hvarje lärare äger att med iakttagande af gällande föreskrifter så inrätta sina föredrag och sin undervisning, som han med afseende å ämnets beskaffenhet och för utbredande af sann upplysning finner ändamålsenligast».

Det är väl måhända icke så märkvärdigt, om man, såsom gammal akademisk docent, ställer den frågan till sig: hvad menar ecklesiastikministern såsom högste vårdare af vårt undervisningsväsen med att, när det gäller en, enligt min mening, grundläggande bestämmelse för arbetet vid våra högskolor först och främst taga bort *det*, som väl borde vara det första och främsta, nämligen, uppfostran till själfständig vetenskaplig utveckling? Om bestämmelsen i fråga icke hade funnits förr, om icke de sakkunniga varit af samma mening, som blifvit uttryckt i de gamla statuterna, *då* skulle man måhända ej funnit detta anmärkningsvärdt. Men då det här står kvar från de gamla statuterna om »sann upplysning» och man tagit bort den »själfständiga vetenskapliga utvecklingen», *då* blir man betänksam och frågar sig: hvem är det, som skall afgöra, hvad som menas med »sann upplysning»? Kan man måhända vänta sig, att åtskilliga intressen med afseende å vårt undervisningsväsende, som understundom göra sig gällande ganska vidt och bredt omkring och ganska högt upp, också skulle nå fram till universiteten och där tala om hvad som menas med »sann upplysning», till förfång för vår själfständiga vetenskapliga kultur?

Måhända — har jag också frågat mig själf — är det på det sättet, att den förändrade paragrafen liksom lämnar en sann upp-

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Remiss af
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

lysning om hvad som menas med vissa andra åtgärder från statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet.

Jag skall då endast i förbigående erinra om den förändring, som nyligen inträffat med afseende å en kommitté, nämligen seminariekommittén. Då denna tillsattes för omkring 2 1/2 år sedan, väckte det icke blott gillande utan äfven mycket stor belåtenhet inom uppfostringsintresserade kretsar, att förre statsrådet Fridtjuv Berg därvid blef ordförande. Så vill jag erinra om, att tillsättandet af denna kommitté föregåtts af en liflig och mycket allsidig pressdiskussion om undervisningssättet vid seminarierna; och man hoppades, att nu så fort som möjligt ett betänkande skulle komma, som fullständigt ryckte undan grunden för det undervisningssystem, det antediluvianska undervisningssystem, som råder vid en del af våra folkskollärareseminarier. Nu hoppades man att få se detta betänkande ganska snart färdigt. Men då ändrades — på grunder, som i och för sig kunna anses ganska acceptabla och t. o. m. goda, det vill jag för min del erkänna — sammansättningen af kommittén så, att seminariefrågan måste förskjutas ganska afsevärdt med afseende å tiden. Man skulle, just på grundvalen utaf den paragraf, hvars ändrade lydelse jag nyss anförde, också kunna känna sig villrådig om, huruvida det icke vore ledningens för vårt undervisningsväsende mening, att den själfständiga vetenskapliga läggningen utaf denna undervisning bör försvinna och att det som man, olika efter olika regimer, kan kalla för »sann upplysning» skulle blifva det befruktande för denna undervisning med afseende å dess olika slag.

Hvad menas då med denna *sanna upplysning*? Ja, vi hafva väl, förmodar jag, en illustration — eller flera — härtill. Vi hafva dem, som af ålder varit svenska undervisningsväsendets målsmän, kyrkans präster och framför allt biskoparna. Och det är väl med afseende på, huru de skulle vilja hafva det ställt, som kyrkomötet uttalat den förhoppning, att icke blott allmänna läroverken åter skulle kunna komma under kyrkans inflytande mer än de äro, utan äfven att det skulle dröja länge, innan folkskolorna skildes från kyrkan.

Jag har därför trott, att det kunde vara lämpligt att från denna plats, där man ju talar ganska långt ut i landet, få fästa Andra Kammarens uppmärksamhet på ett förhållande, som jag tror i icke så obetydlig mån kan klargöra, hvilket intresse kyrkans målsmän här och där ute i bygderna — och jag tror, tyvärr, att det icke är på spridda ställen i vårt land — verkligen hafva för vårt folks uppfostran. Hvad som gaf mig impulsen att taga något närmare reda på dessa förhållanden, var en tidningsnotis, som hade till rubrik: »Smäländskt folkupplysningsintresse». Det var en småskollärarinna från Berga församling, som hos Växjö domkapitel begärde förord för att få dispens att sedermera kunna tjänstgöra såsom folkskollärarinna. Folkskoleinspektören därnere, d:r Knut Kjellmark, anförde, att skollärarinnans betyg icke voro de bästa, att hon enligt hans åsikt icke vore duglig att sköta folkskolan, och att i hennes tjänstgöringsbetyg saknades uppgift om hennes under-

visningsskicklighet. Dock, detta hade ingen betydelse för domkapitlet, utan det skref till vederbörande kontraktsprost och infortrade undervisningsbetyg, som då naturligtvis blef synnerligen godt. Emellertid var det en ledamot af domkapitlet, som hade en annan uppfattning än domkapitlets öfriga ledamöter, och som förklarade, att han icke ansåg, att dispens borde beviljas. Nu har jag hört sägas, om jag icke redan sett det i tidningarna, att regeringen afslagit denna dispensansökning. Och därmed är ju den saken utagerad. Men det förefaller mig så synnerligen märkvärdigt, att ett domkapitel verkligen vill försöka att gifva dispens åt en småskollärlarinna för att sköta en folkskollärlarinnas plats, då folkskoleinspektören visat, att hon icke är därtill duglig.

Jag försökte därför att taga reda på, huru skolföreländarna därnere uti Växjö stift kunde vara beskaffade, och jag skall be att här endast få nämna några få siffror om dessa.

Uti Jönköpings län befinnes det då, att i regel undervisning meddelas barnen endast hälften så lång tid som den normala, att, om det skulle bli tillräckligt antal med folkskollärarekrafter för att icke för många barn skulle komma på hvarje folkskola, det skulle behövas 120 nya lärare — då räknar man högst 40 barn per folkskollärare — och att det likaså skulle behövas 91 nya småskollärlarinnor. Vidare ser man, att det finnes 13 kommuner, som fullständigt sakna både fasta folkskolor och fasta småskolor, dessutom 4, som sakna fasta folkskolor, och 28, som sakna fasta småskolor. Beträffande barnantalet per lärare kan jag nämna, att det förhåller sig så, enligt folkskoleinspektörernas rapporter, att endast 10 af de 44 flyttande folkskolorna ha mindre än 60 barn, att 6 stycken ha mer än 80, däraf 2 öfver 90, och att af de fasta folkskolorna det finnes 3, som ha öfver 100 barn på en lärare. Dessa och liknande siffror för Kronobergs län har man sammanställt, men jag vill icke därom nämna mer än att uti biskopens 2 prebendesocknar ha vi öfver 100 barn på en enda lärare. Dessa uppgifter, som sålunda inkommit genom folkskoleinspektörerna, ha sammanställts af en domkapitularis därnere, och han föreslog då, att åtgärder skulle vidtagas för att dessa missförhållanden skulle ändras. Men detta föll icke domkapitlet på läppen, utan i stället föreslog det, att nya rapporter skulle inhämtas, där man icke skulle lämna underrättelser om, hur många barn det gick på hvarje lärare eller lärlarinna, utan man skulle taga reda på hur många barn som per gång undervisades af en lärare. Resultatet blef emellertid nu fullkomligt nedslående, ty det visade sig, att den s. k. halftidsläsningen i Växjö stift var till den grad utbredd, att det knappt fanns en kommun, som saknade sådan undervisning. Nå, hur ställde sig domkapitlet? Jo, det beslöt, att handlingarna icke skulle föranleda till någon som helst åtgärd.

Det skulle ju kunna sägas betydligt mycket mer om förhållandena i Växjö stift med afseende på folkskoleundervisningen. Jag förmodar, att en noggrann undersökning skulle medföra liknande resultat från andra stift, och jag misstänker — jag vet det ju

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

inte — att det måhända skulle blifva åtskilliga vederbörande inom domkapitlen, som skulle finna, att uti deras prebenden icke allt med afseende å folkskoleväsendet vore så synnerligen väl ordnad. Jag har dock endast här med några exempel velat visa, hur tillståndet kan vara i ett stort stift, och jag har velat göra det nu, därför att undervisningsväsendet i vårt land just håller på att komma in i annan epok än det varit. Ropet på en reformering af folkskoleväsendet har ju längre skallat och vunnit allt mer och mer resonans, och jag tror också, att Andra Kammaren här under den kommande riksdagen får tillfällen att noga granska våra folkskoleförhållanden; och jag vill då som min bestämda öfvertygelse hafva uttalat, att vi måste se till att få det program fullbordadt, som ställer folkskoleväsendet under sakkunnig lekmanaledning. Jag tror icke det finnes någon möjlighet att få sådana brister som de här antydda afhjälpta, om det icke blir personer, hvilka verkligen vilja, om icke »sann upplysning», så dock god undervisning, som komma att bestämma öfver folkskoleväsendet i vårt land. När nu vårt folk snart nog går att i stor utsträckning begagna sin makt genom den allmänna rösträtten, så tror jag, att det är af en synnerligen stor betydelse, att genom kunskapers spridande folket blir allt mer och mer moget för att utföra detta värf. Det kan ju icke förnekas, att en stark våg af bildningsintresse och kunskapsörst går fram öfver vårt land. Stora klasser af vårt folk och mest dess arbetare ha också hälsat allt bildningssträfvande och allt arbete i denna riktning med ett jublande intresse. Det kan ha sin betydelse för landsbygdens innevånare, om de icke akta på dessa tidens tecken, utan med kortsynt tro, att det är väl beställt, om kommunen slipper med den eller den utgiften till sitt folkskoleväsende, låta domkapitlen fortfarande ha sin allenahärskande hand öfver undervisningsväsendet på landsbygden.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Hammarsskjöld: Herr talman, mina herrar! Jag är den siste talaran synnerligen tacksam för, att han gifvit mig ett tillfälle att få försvara mig mot den ström af beskyllningar och klander, som gått ut öfver mig på den sista tiden, särskildt i fråga om de nya universitetsstatuterna.

Han började med att anmärka, att uti de nya statuterna vore borttagna uttrycken »fakultet» och »sektion», och att det därigenom skulle hafva ålagts samtliga ledamöter i de filosofiska fakulteterna att vara närvarande exempelvis vid bedömandet af doktorspromotioner, hvilket för dem skulle blifva så godt som omöjligt, samt att det också förut varit tillräckligt, om vederbörande sektion inom filosofiska fakulteten varit närvarande. På detta vill jag endast svara, att statuterna måste stå i full öfverensstämmelse med examensstadgan, och denna, som utfärdades i november 1907, omtalar icke, att det får uppdras åt en sektion att bedöma doktorsdisputationer, utan detta tillkommer fakulteten. Då kan man fråga,

hvarför kom detta in i examensstadgan? Jo, helt enkelt därför, att universitetsexamenskommittén hade föreslagit bestämmelsen på sådant sätt som den sedan kom in i stadgan. Detta förslag till stadga remitterades till de filosofiska fakulteterna, och därvid lämnades särskildt denna paragraf 26 af filosofiska fakulteterna utan anmärkning. De gjorde förändringar i alla möjliga paragrafer i öfrigt men icke i denna. Då hade Kungl. Maj:t icke någon anledning att, sedan examenskommittén hade föreslagit paragrafen och filosofiska fakulteterna i Uppsala och Lund lämnat den utan anmärkning, sedermera göra någon ändring, men när den sålunda kommit in i examensstadgan, då måste det stå på samma sätt i statuterna, ty examensstadgan och statuterna få icke strida mot hvarandra.

*Remiss af
statutverks-
propositionen.
(Forts.)*

I öfrigt tror jag, att det är att blåsa upp denna svårighet till en alltför stor höjd. Den siste talaren drog fram ett exempel, att en professor, som tillhörde den matematisk-naturvetenskapliga sektionen, ju icke kunde bedöma en disputation uti den humanistiska sektionen. Det är mycket rätt, men jag skall ge honom ett exempel till och skall taga ett, där det är fråga om samma sektion. Jag föreställer mig, att om det hålles en doktorsdisputation uti astronomi, så känna sig icke professorerna i zoologi eller botanik, som dock tillhöra samma sektion, särskildt kompetenta att bedöma den afhandlingen. Det är ju naturligt, att en sådan bestämmelse som denna skall fattas med förstånd, så att en person, som känner sig vara inkompetent att bedöma en sak, icke ålägges att bedöma densamma. I sådana fall afhåller sig naturligtvis den, som icke känner sig kompetent från att deltaga i bedömandet, eller också litar han på de andras ömdömen. För öfrigt har fakulteten alltid den utvägen att, förrän den afgifver sitt samfällda votum, inhämta sektionens mening. Det egentliga skälet till stadgandet är emellertid, som jag redan sagt, att statuterna måste stå i full öfverensstämmelse med examensstadgan, och denna är gillad af de filosofiska fakulteterna vid båda våra nämnda universitet.

Den andra anmärkningen gällde den ändring i statuterna, att vederbörande föreståndare skall öfver hvarje samling eller inrättning föra ett inventarium och vid årets slut till drätselnämnden aflämna en förteckning öfver den förändring däri, som skett under året. Den anmärkningen förefaller mig märkvärdig. Ändringen består ju endast däri, att man nu satt in i statuterna, att det skall föras ett inventarium. Förut stod endast, att förändring, som samling under året undergått, skulle anmälas. Såvidt jag vet, åligger det alla statens verk att föra en inventarieförteckning öfver sina tillhörigheter, och jag har icke hört, att något undantag skulle göras för universiteten i detta fall, så att de skulle slippa ifrån att föra dylika inventarieförteckningar. Att draga ut saken i det absurda, såsom den siste talaren gjorde genom att tala om, att det kan komma bort ett och annat ben ur de zoologiska samlingarna eller att ingen kan gå och hålla räkning

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

på alla växter i botaniska trädgården, det är ju rent af en löjlighet. Man skrifer väl icke bestämmelser för att de skola dragas ut i det absurda, utan för att de skola läsas med förstånd.

I fråga om den bestämmelse, som är intagen angående stipendier, vill jag blott erinra, att den kommit in för att bevara stipendiats rätt att icke nödigtvis, utan noggrann profning, blifva af med sitt stipendium. Huruvida nu detta kan inverka mindre förmånligt för andra, vill jag icke yttra mig om; i alla händelser kommer icke själfva stipendiets storlek att lida på den nu vidtagna anordningen, ty om det är något stipendium, som icke blir användt för någon termin, lägges det till kapitalet, och på det sättet ökas ju stipendiebeloppets storlek, hvilket icke kan vara till skada för universitetet i dess helhet. Jag vill i öfrigt, innan jag haft tillfälle att närmare profva denna anmärkning, icke yttra mig om densamma.

Sedan kom det en anmärkning rörande § 111 i de nya statuterna, men hvad den anmärkningen beträffar, hade jag till en början mycket svårt att förstå, hvad talaren därmed menade. När han emellertid beskärmade sig öfver, att hvad som stod i början af motsvarande paragraf i de gamla statuterna nu blifvit borttaget, vill jag endast erinra honom om, att han återfinner just samma sak i § 99 i de nya statuterna. Där står nämligen: »Universitetets uppgift är att meddela en på vetenskaplig forskning grundad undervisning i de delar af det mänskliga vetandet, som falla inom området för universitetets organisation.» I denna paragraf har således herr Starbäck just det, som han förlorat i den 111:e, och jag förmodar, att det icke inverkar på saken, om det står i den 99:e eller 111:e paragrafen.

Herr Starbäck yttrade sig endast mera i förbigående om det, som för mig är den viktigaste frågan, nämligen anmärkningarna rörande professorernas föreläsnings- och undervisningsskyldighet. Han nämnde, att den frågan vore föremål för en hemställan från universitetet och att han därför icke ville uttala sig om densamma. Men jag ber i stället att få göra det, ty jag har funnit, att det råder en ganska stor missuppfattning i mycket vida kretsar om just den frågan.

Jag skall då först läsa upp, huru den gamla bestämmelsen lydde. § 115 i de förut gällande statuterna hade följande lydelse:

»Det akademiska läsåret räknas från den 1 september och indelas i tvenne läseterminer: den ena, eller höstterminen, från och med nämnda dag till och med den 15 december; den andra, eller vårterminen, från och med den 15 januari till den 1 juni. Den öfriga tiden af året är ferier. Tre dagar före och tre dagar efter påsk- och pingstdagen må ock föreläsningarna inställas.

De fjorton första och de fjorton sista dagarna af hvardera läseterminen skola företrädesvis användas till examina, och må den offentliga undervisningen under denna tid inställas, i den mån sådant befinnes erforderligt för att bereda examinatorerna nödig

tid till examinas förrättande, eller då annan giltig anledning förefinnes.»

Denna bestämmelse kom in i statuterna genom en kungl. kungörelse den 17 april 1891. Då liksom nu blef det oro i lägret. Professorerna blefvo mycket bekymrade och förklarade, att de icke kunde föreläsa under examenstiden. Men de funno snart, att det gick an att komma ut ur svårigheterna; de behöfde endast anmäla, att de voro för mycket betungade af examinationsskyldigheten för att kunna föreläsa, och på det sättet sluppo de ifrån sin föreläsningsskyldighet. Detta tillämpades af så godt som alla professorer vid våra universitet. Bestämmelsen i fråga kom emellertid in, därför att man ansåg, att det icke var bra, som det var. Det akademiska året skulle innefatta åtta månader, men därigenom att fjorton dagar i början och likaledes fjorton dagar i slutet af hvarje termin undantogs från all undervisning och endast användes till examina, blef den egentliga undervisningstiden vid universitetet inskränkt till sex månader. Så fortgick det från 1891 ända till dess att universitetsexamenskommittén började sysselsätta sig med frågan. Kommittén tog upp uensamma, emedan den icke ansåg förhållandena lyckliga, såsom de dittills gestaltat sig.

Jag ber nu att här få läsa upp ett par uttalanden af kommittén angående just den fråga, som nu är på tal. Det heter där: »De erinringar, som kommittén i förevarande afseende har att göra, äro helt få. Den ena gäller undervisningens fördelning på läsårets olika delar. Enligt nu gällande bestämmelser kan undervisningen under de till början och till slutet af hvarje termin förlagda examensperioderna inställas, i den mån sådant befinnes erforderligt för att bereda examinatorerna nödig tid till examinas förrättande, eller då annan giltig anledning förefinnes. Af den rättighet, som sålunda tillerkänts examinatorerna att inställa sina föreläsningar, begagna de sig i regel. Detta förhållande kan ej undgå att på den akademiska ungdomen, som ännu är ungdom, så till vida utöfva en suggestiv inverkan, att de studerandes egentliga arbetstid vid universitetet röner en motsvarande inskränkning. Och sålunda gå två månader af det åtta månader långa läsåret förlorade eller blifva illa använda. Kommittén håller före, att om sådana anordningar vidtoges, att i det allmänna föreställningssättet arbetsåret sammanföle med läsåret, sådant skulle i flera afseenden visa sig gagneligt.»

Och på ett annat ställe säger kommittén: »Om kommittén sålunda icke funnit sig böra till ompröfning upptaga frågan om sådana ändringar i universitetsstatuterna, som äro att anse såsom omedelbara konsekvenser af de föreslagna examensbestämmelserna, har kommittén å andra sidan ansett sig pliktig att undersöka, huruvida, oberoende af sagda bestämmelser, några ändringar i eller tillägg till universitetsstatuterna påkallas af det ändamål, kommittén fått sig ålagdt att främja, nämligen begränsning af studietiden vid universitetet. I sådant afseende har kom-

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

mittén i sina förut afgifna betänkanden äfvensom i detta betänkande, sid. 82, fäst uppmärksamheten å det förhållandet, att den akademiska undervisningen i regel inställes under de fjorton första och de fjorton sista dagarna af hvarje lästermin, samt att de studerande häraf föränledas att öfver höfvan utsträcka sina ferier. Då kommittén härutinnan ser en viktig anledning till den långa studietiden vid de svenska universiteten, har kommittén ansett sådana bestämmelser af nöden, att de studerande uppfordras att utnyttja det akademiska läsåret i dess helhet. I följd häraf har kommittén föreslagit uteslutande af det senare momentet i § 115, hvilket handlar om rätt för lärare att under de till början och slutet af hvarje termin förlagda examensperioderna inställa sina föreläsningar. En sådan ändring synes så mycket naturligare, som själfva examen enligt kommitténs förslag skulle erhålla en väsentligen ändrad karaktär och endast bestå i pröfning af de vitsord, den studerande erhållit för sina före examenstillfället ådagalagda kunskaper, ett äliggande som i så ringa grad kommer att taga lärarnes krafter i anspråk, att undervisningens inställande af denna grund ej kan ifrågasättas.

At den tanke, som ligger till grund för detta förslag, har kommittén gifvit ett positivt uttryck genom den i § 120 införda bestämmelsen därom, att undervisning anordnad för de olika examina skall under hela läsåret finnas att tillgå för de studerande. Detta stadgande tillmåter kommittén synnerlig vikt, då kommittén är öfvertygad därom, att detsammes tillämpning i den nu rådande uppfattningen skall åstadkomma ett sådant omslag, att de studerande känna sig förpliktade att omedelbart vid terminens början infinna sig vid universitetet för att genast taga itu med studierna och, där ej särskilda förhållanden föränleda undantag, fullfölja dem till terminens slut.»

Kommittén var emellertid mycket barmhärtig mot professorerna. Den förklarade: Vi begära endast, att ni meddela undervisning äfven i början och i slutet af terminerna, under examensperioderna, men vi fordra icke, att ni skola öka antalet föreläsningstimmar eller låtom oss kalla det undervisningstimmar — ty det kan ju vara hvilket som helst — utöfver det antal af omkring 100, som hittills brukat förekomma. Men kommittén föreslog, att fördelningen af dessa 100 timmar skulle kunna få ställas efter vederbörande professors bekvämlighet på tämligen fritt sätt. Detta förslag behandlades af filosofiska fakulteten i Uppsala och blef där mycket skarpt kritiseradt och äfven ogilladt. Fakulteten tyckes vilja förklara — och den har för öfrigt redan gjort det i professorspetitionen — att det är alldeles omöjligt att ha någon undervisning samtidigt med det, att examina pågå, och hvad den andra sidan af frågan beträffar, angående fördelningen af de 100 timmarna på annat sätt, anföras i den nämnda petitionen efter mitt förmenande mycket starka skäl mot det förslag, som i den delen framlagts.

Nu har jag emellertid ansett, att när nya statuter för uni-

versiteten skulle utfärdas, borde man se till, om det icke vore möjligt att råda bot för det missförhållande, som hittills rådt, att de studerande i regeln icke ha vistats vid universitetet mer än sex månader af året. Men jag var icke så barnhärtig mot professorerna, som kommittén var. Jag ansåg det icke vara omöjligt för dem att föreläsa eller gifva någon akademisk undervisning äfven under examensperioderna. Meningen med bestämmelsen ifrån min sida är att gifva effektivitet åt den aldrig upphäfdä bestämmelsen af 1891, att undervisning skall meddelas äfven under examinationstiden, en bestämmelse, som dock hela tiden eluderats.

Hvad är nu skillnaden mellan de gamla statuternas bestämmelse i detta fall och den nuvarande bestämmelsen? Skillnaden är, att förut föreläste eller undervisade professorerna endast sex månader af året och hade fjorton dagar i början och likaledes fjorton dagar i slutet af hvarje termin fria från undervisning, medan de nya statuterna föreskrifva, att under dessa fjorton dagar skall föreläsas på samma sätt som under terminen i öfrigt. Men då det är naturligt, att det finnes åtskilliga professorer, som ha en stor examensbörd, innehålla statuterna den bestämmelsen, att kanslern äger att å fakultetens hemställan för de hårdast betungade professorerna minska undervisningsskyldigheten till två timmar i veckan. För dem, som icke ha någon examinationsskyldighet eller ha sådan i mycket ringa omfattning, innebära således de nya bestämmelserna ingen förändring uti deras undervisningsskyldighet, sådan denna borde ha varit efter de gamla bestämmelserna.

Nu kan man säga: Ja, men det kan ju finnas professorer för hvilka det är absolut omöjligt att hinna med föreläsningar eller undervisning öfver hufvud taget under examensperioden. emedan de ha så många tentamina att förrätta under dessa fjorton dagar. Ja, då vill jag blott erinra, att det finnes här i landet en myndighet, som heter Kungl. Maj:t, dit man har rätt att gå, om man anser, att fullgoda skäl föreligga till befrielse eller lättnader med afseende på föreskrifter i sådana stadgar, som Kungl. Maj:t äger att utfärda. Och likasom Kungl. Maj:t hittills meddelat befrielse till och med för hela terminer och läsår från all undervisning för fullbordande af vetenskapligt arbete, så lärer väl Kungl. Maj:t äfven hädanefter göra det, ifall det kan visas, att en professor har alltför stor examinationsskyldighet för att kunna fullgöra sin undervisningsskyldighet.

Men i detta sammanhang förtjänar också att erinras om en annan sak, och det är, att på senare tider vederbörande professorer hafva fått ganska betydande lättnader i flera hänseenden. Med undantag af den teologisk-filosofiska examen hafva alla preliminärexamina afskaffats. Jag har räknat efter medeltalet under de fyra sista åren, under hvilka alla sådana examina ägde rum, och funnit, att antalet aflagda juridisk-preliminärexamina, juridisk-filosofiska examina och medicinsk-filosofiska examina utgjort i medeltal i Uppsala årligen 100 och i Lund 29. Då hvarje sådan

*Remisa af
statutverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

examen antagligen i medeltal föregåtts af 4 à 5 tentamina, så förstår man, att det är en icke obetydlig lindring, som har beredts professorerna, och den lindringen träffar just professorerna i de ämnen, i hvilka den största examinationsskyldigheten förekommit. Vidare har examenssättet förenklats i alla fakulteter utom den teologiska. Förut ålåg det professorerna att förrätta både tentamina och examina, men nu finnes inga examina, utan de äro ersatta med sammanräkning af tentamensbetygen. Jag kan erinra äfven därom, att de teologie professorerna förr, innan ännu öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk tillkommit, hade mycket arbete med läroverksfrågor, hvarifrån de nu äro befriade. Jag skulle också kunna erinra därom, att det är mycket sannolikt, att professorerna i de juridiska ämnena komma att få betydliga lättnader, sedan examensrätt lämnats åt Stockholms högskola.

Det lär väl icke kunna förnekas, att alla dessa lindringar i examenssättet och i examensbördorna äro faktorer, som man har rätt att taga hänsyn till, och att de i icke oväsentlig mån uppväga den ökade undervisningsskyldigheten. Men om det nu finnes — såsom säkert är förhållandet — professorer med mycket stor examensbörda, så har jag erinrat därom, att de kunna utan svårighet, om de kunna bevisa, att de behöfva det, under examenstiden erhålla lindring i och möjligen befrielse från föreläsningsskyldigheten. Men man skall väl icke skriva statuter för undantagen, utan statuterna skola väl gälla för den stora mängden.

Jag nämnde förut, att det akademiska undervisningsåret i verkligheten utgjort sex månader. I statuterna föreskrefs, att professorerna skulle hafva fyra föreläsningar eller undervisningstimmar i veckan. Den undervisning, som åligger våra svenska professorer, är, såvidt jag känner, till omfattningen mindre än i något annat land, hvars undervisningsväsende är byggt på germansk grund. Synnerligen bjärt träder detta i dagen, om man jämför med förhållandena i Tyskland. Innan jag öfvergår till dessa, som äro mycket belysande, skall jag emellertid be att i förbigående få säga, att i våra grannländer Norge och Danmark är undervisningsåret längre och undervisningsskyldigheten per vecka större än i vårt land. Men jag skall icke stanna vid dessa förhållanden, ty herrarne kanske tycka, att de äro för obetydliga. Vi skola därför gå till ett land, som man icke kan negligera, nämligen Preussen. Där räcker det akademiska året i nio månader med tio à fjorton dagars uppehåll vid jul och en veckas uppehåll vid påsk. Den undervisning — jag vill icke säga undervisningsskyldighet, ty det ligger delvis i professorernas egen hand att åtaga sig undervisningen — den undervisning, som faktiskt meddelas af professorerna i Preussen, är så stor, att den brukar väcka utlänningars förvåning, och jag skall nu be att få anföra några siffror. Inom den teologiska fakulteten vid universitetet i Berlin hafva de allra flesta professorerna 8 timmars föreläsningar i veckan och därjämte 1, 2 à 3 ända till 4 timmars seminarieöfningar eller kurser. Den offentliga undervisning, som de lämna, varierar mellan 5 upp till 10 à 12 timmar i veckan. Inom

den juridiska fakulteten finnes det en professor, som föreläser så litet som 6 timmar i veckan. Det finnes de, som föreläsa 12 à 13 timmar, och en professor föreläser ända upp till 20 timmar i veckan. Huru det är möjligt, erkänner jag mig icke förstå, men jag skall för hvem som behagar visa svart på hvitt därpå ur Berlins universitets föreläsningsskatalog. Gå vi till den filosofiska fakulteten, finna vi, att undervisningstiden där är mindre, men den utgör dock, om jag tager enbart föreläsningarna i de humanistiska ämnena, omkring 5 1/2 timmar i veckan, med öfningar 7 timmar i veckan. Inom de matematisk-naturvetenskapliga ämnena är det omöjligt att uppgifva vissa timmar föreläsningar, då beträffande dessa i många fall endast lämnas sådana uppgifter, som att professorn meddelar handledning åt de studerande kl. mellan 9 och 5. Jag kan således icke säga mer än att också professorerna i dessa ämnen lämna betydligt mera undervisning än som lämnas i vårt land.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Nu vet jag visserligen, att det göres den invändningen: de föreläsningar, som hållas af de tyska professorerna, äro icke lika med våra i Sverige; våra äro vida mera vetenskapliga föreläsningar, deras äro mera kurser. Jag är icke kompetent att bedöma den saken, ty jag har icke själf studerat i Tyskland, men om så skulle vara förhållandet, så vill jag endast säga det, att jag för min del skulle mycket gärna se, om våra professorer ville lägga sin undervisning på ett sätt, något liknande det tyska, om det medförde samma resultat, ty, såvidt jag vet, står vetenskapen icke lägre i Tyskland än i Sverige, snarare tvärtom.

För att styrka att det icke är några medelmåttor som det här är fråga om, utan att det är duktiga karlar, så vill jag erinra om en liten undersökning, som jag gjort. Det finnes i Uppsala ett samfund som kallas vetenskaps-societeten. Detta samfund är känt för den synnerliga noggrannhet, det iakttager, när det inväljer ledamöter, och det brukar anses såsom en stor heder att bli medlem af detta samfund. Jag har sett efter, hvilka ordinarie berliner-professorer som äro medlemmar af detta samfund. Det är ett antal af tolf stycken, och ser jag på deras undervisningsskyldighet, så finner jag, att den ingalunda är så liten som de svenska professorernas.

Vill nu någon påstå, att detta är — såsom någon så vackert uttryckt sig — korfstopning, så undrar jag, om icke våra svenska professorer skulle kunna lära sig den korfstopningen; det vore kanske nyttigt för våra studerande. Jag tror icke, att någon skall kunna bevisa, att det resultat, hvartill undervisningen i Tyskland kommer, är sämre än det, hvartill vi komma i vårt land.

Hvad beträffar de andra tyska länderna, så har jag icke uppgifter från alla, men jag har sådana från Baden och Sachsen, och i båda dessa länder äro terminerna lika långa som i Berlin och således längre än i Sverige, och de enskilda professorernas undervisningsskyldighet högst betydligt större. I Baden uppgifves den i allmänhet till sex timmar i veckan jämte tillhörande öfnin-

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

gar. Jag skulle kunna draga fram förhållandena i Holland, som äro ungefär likartade med dem i Tyskland.

För att återkomma till Berlin, har jag räknat efter, huru många årliga undervisningstimmar som lämnas af en del professorer där. De variera mellan lägst 120 och ända upp till mellan 200 å 300, medan våra professorer anse, att de icke kunna utärda mera än 100.

Jag skulle äfven kunna draga fram ett exempel som ligger oss ännu närmare, nämligen förhållandena vid tekniska högskolan här i Stockholm, där efter det nya förslaget professorerna skulle få en mycket stor föreläsningsskyldighet, utan att jag hört några klagomål därifrån. Men då kanske herr Starbäck svarar, att det är icke vetenskap. Det lämnar jag åsido. För min del tror jag, att det är lika god vetenskap som den, som meddelas vid universiteten.

Det brukar talas om att föreläsningar äro föråldrade. Det är mycket möjligt, att det är så. Det beror på huru de hållas. Jag vill emellertid erinra därom, att de nya statuterna medgifva, att kanslern på förslag af fakulteten äger rätt att tillåta vederbörande professor att lägga sin undervisning på annat sätt än genom föreläsningar, och detta har i stor utsträckning brukats hittills. Det finnes icke några skäl, hvarför man icke skulle kunna göra det hädanefter också.

Ja, jag har kanske talat för länge, och det är icke skäl att hålla på längre. Jag vill blott erinra därom, att jag har visat, att i intet af våra grannländer, särskildt icke i Tyskland, vid något universitet, så vidt jag kunnat få reda på, undervisning meddelas så litet antal timmar som vid våra svenska universitet. Jag har visat, att lättnader kunna beredas genom nedsättning i föreläsningsskyldigheten till två timmar i veckan under examens-tiden och i värsta fall befrielse för dem, som äro värst betungade. Jag frågar då: är det rimligt att tala om, att vetenskapen är i fara, därför att man sätter i fråga, att en redan befintlig bestämmelse rörande undervisningen skall få effektiv kraft? Jag kan med fullt skäl använda uttrycket »att vetenskapen är i fara», ty i sin hemställan till Kungl. Maj:t ha professorerna yttrat: »Den utsträckta föreläsningsskyldigheten skulle ställa de svenska statsuniversitetet i en vida ogynnsammare ställning än andra motsvarande institutioner. Den skulle stöta på de allra största praktiska svårigheter vid tillämpningen och i sina konsekvenser kunna blifva farlig för hela det vetenskapliga arbetet vid universiteten.» Är det verkligen möjligt, att en professor, som icke är alldeles öfveranstängd med examensskyldighet och som på den grund icke kan få befrielse, icke skulle kunna afsätta dessa två timmar i veckan till att meddela någon sorts undervisning? Är det rimligt att kalla detta för ett attentat mot vetenskapen? Det har på senare tid i vårt land och med full rätt ropats på ökad arbetsintensitet. Skola då universitetets lärare ensamma vara befriade från denna ökade arbetsintensitet? Det har klagats, att våra stu-

derande ligga för länge vid universiteten. Skola vi icke göra hvad vi kunna för att aflägsna denna olägenhet och därigenom förkorta studierna?

Jag kan icke finna, att jag på något sätt skadat vetenskapen genom att jag velat tillse, att undervisningen bedrefves en smula mera intensivt vid universiteten. När jag tillstyrkte Konungen att bifalla en begäran, att professorerna under de första fjorton dagarna af denna termin skulle befrias från de nya bestämmelsernas tillämpning — detta gjorde jag därför, att jag ansåg, att man för denna gång kunde visa hänsyn till deras önskningsar — skref man genast i tidningarna under fetstilsrubrik den skadeglada notisen: ecklesiastikministern slår till reträtt. Nej, gode herrar, jag har icke slagit till reträtt. För att jag skall slå till reträtt, måste här framläggas betydligt starkare skäl än de, som hittills kommit till synes, skäl, som ha verklig bärkraft, ty de, som hittills framburits, ha varit för lätta. Jag anser, att jag skulle svikit min plikt att vaka öfver undervisningen i landet, om jag icke vid utfärdandet af de nya statuterna gjort allt för att råda bot på ett missförhållande, som varit känt och erkänt i så många år. Jag har fullgjort hvad som ålegat mig som en plikt, och jag öfverlämnar nu åt hvar och en af Eder, mina herrar, att bedöma, huruvida jag är någon fiende till vetenskapen eller gjort något i den vägen, som förtjänar att klandras.

Herr Ericsson i Ofvanmyra: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet med anledning af herr Brantings anförande. Jag begärde det äfven med den risken för ögonen, att jag vid herr Brantings klassificering af landets medborgare icke ens skulle få komma upp till hvad han kallade genomsnittsborgarnes klass.

Herr Branting sade sig vilja göra sig till tolk för de allmänna meningar ute i landets bygder, som gifvo sig uttryck i en stark opposition mot ett visst rådande system, ett system, som skulle gifvit sig till känna däri, att man anställde politiska förföljelser, politiska åtal och förgripelser mot den fria yttranderätten. Jag tror, att vi litet hvar här i kammaren kunna bedöma, huruvida han härutinnan verkligen är en tolk för den allmänna meningen ute i landet. Jag åtminstone betvivlar den saken ganska starkt. Jag tror, att det är många, som ännu i ett sådant regemente se ett bevis för att vi äga en regering, som tillämpar de lagar, som landet behöft skaffa sig för sin samhälleliga sammanlefnad. Jag tror icke heller, att det är lämpligt, att herr Branting talar om politiska förföljelser, ty i det fallet får jag säga, att han och hans parti verkligen sitta i glasskåp.

Jag är villig erkänna, att man af de många åtalen på sista tiden kan få den uppfattningen, att vederbörande äro mera nitiska nu än hvad de förut varit. Men det är klart, att, då friheten urartar till sådant själfsväld, som vi under det gångna året bevittnat, vederbörande väktare och ordningsmyndigheter mäs-

Remiss af
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

te göra hvad de kunna för att upprätthålla ordning i landet och därför ha ögonen fästade på orosstiftarna.

Det skulle vara frestande att följa herr Branting på hans färd genom landet och ännu en gång beröra de händelser, som han så starkt sökt att kritisera. Men sedan justitieministern så fullständigt och klart belyst och försvarat sina åtgöranden, skall jag icke taga kammarens dyrbara tid i anspråk med ett uppreparande af detta försvar. Jag vill endast ännu en gång med kraft pointera, att jag är förvissad om att ännu finner man det stora flertalet af vårt folk bland dem, som önska se ordning och goda seder i samhället, och hvilka följa maningen: varen all mänsklig ordning undergifna — detta sistnämnda så att förstå, att kritiken icke uteslutes, ty en befogad kritik verkar godt, men då den urartar till hån och förakt för myndigheter och institutioner för att icke tala om därpå följande förgripelser på enskildes lif och egendom, då har man kommit på afvägar, och sådant bör rättvisligen befordras till laga näpst. Så har af ålder varit god sed i Svea rike, och jag hoppas, att så äfven må förblifva för framtiden.

Jag har velat säga detta såsom ett tack från de många i samhället, som i justitieministerns af herr Branting klandrade handhafvande af sitt ämbete endast se ett samvetsgrant och pliktroget arbete på sin plats.

Friherre B o n d e: Herr talman, mina herrar! Då för ett par år sedan vårt utrikesdepartement omorganiserades och i sammanhang därmed äfven vår representation utomlands, hälsades denna reform med allmänt bifall. Man såg däri ett bevis på, att man nu slagit in på mera praktiska vägar, att man sökte utnyttja vår representation utomlands till landets ej blott ideella, utan också materiella fördelar. Att döma om det resultat, som denna reform medfört, är gifvetvis alldeles för tidigt, men man har dock anledning hysa förhoppning om att, ifall reformen utvecklas i rätt riktning, den skall blifva till gagn, detta i synnerhet om man lyckas erhålla de rätta männen på de rätta platserna, ty det viktigaste är här som på alla områden, att ledningen kommer att ligga i goda händer. Jag vill ingalunda uttala några tvifvelsmål, att så ej skall bli fallet, men anser mig böra betona detta som en hufvudbetingelse för att uppnå ett godt resultat.

När vi granska den statsverksproposition, som kommit oss till handa, finna vi, att hans excellens herr utrikesministern funnit sig i vissa fall böra begära förhöjda anslag, anslag, som onekligen äro af tämligen mätliga dimensioner, i synnerhet om man jämför dem med anslagen på andra hufvudtitlar, men som likväl måste tillmätas ganska stor betydelse. Jag vill först framhålla ett par anslag, som afse förstärkandet af vår konsulära representation i vårt östra grannland. Det har ofta betonats och kan ej för ofta betonas, att vi böra öka våra kommersiella förbindelser österut, och ett förslag att förstärka vår konsulära repre-

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

sensation med detta land kan sålunda icke annat än hälsas med bifall. Men det förslag, som hans excellens utrikesministern framlagt, innehåller likväl en annan betydelsefull reform, som onekligen är förtjänt af kammarens stora beaktande, den nämligen, som rör inrättandet af en ny byrå under utrikesdepartementet, en pressbyrå. Jag kan icke neka till, att jag för min del måste anse den omfattning, som hans excellens utrikesministern gifvit åt denna byrå, tämligen anspråklös, men jag tror dock, att den äfven i denna form kan komma att verka godt. Det ställes ju för öfrigt i utsikt — något, som vi icke böra se an med fruktan — att det framdeles kommer att framställas större kraf för samma ändamål. Den samverkan, som måste äga rum mellan diplomati och pressen, erkännes ju allt mer och mer och genom densamma underlättas i hög grad de utrikes ärendenas rätta behandling. Det är ej blott den inhemska, utan kanske ännu mera den utländska pressen, det här gäller, och erfarenheten, icke minst under de senare åren, har lärt oss, huru nödvändigt det är att hafva ett visst inflytande på den utländska pressen eller åtminstone att kunna begagna sig af densamma till upplysningsarbete, på det att missförstånd, som så lätt uppkomma, i tid må kunna undanröjas. Det är därför af vikt, att i utrikesdepartementet finnas personer, som kunna noga följa med den utländska pressen, så att rättelser, då sådana behöfva göras, kunna ske så fort som möjligt, ty en rättelse förlorar lätteligen hela sin betydelse, om den ej är snabb eller dröjer alltför länge.

Det är detta, som skall tillkomma de af hans excellens herr utrikesministern föreslagna nya tjänstemännen inom vårt utrikesdepartement. Vidare kräfves naturligtvis, att man söker få representanter utomlands, som äro påpassliga och gifva till känna, när något är att göra; och jag är viss om, att chefen för utrikesdepartementet ej kommer att uraktlåta att söka finna medel här för. Hur dessa medel kunna anskaffas, tillhör det icke mig att här gifva någon anvisning om. Jag är viss om, att tillgång till sådana medel ej kommer att saknas.

Jag har härmed velat uttala den förhoppningen, att dessa förslag, när de nu komma under behandling i statsutskottet, där nogsampt pröfvas, att man noga aktgifver på deras stora betydelse, samt att Riksdagen sedermera kommer att ställa sig välvillig mot desamma.

Det är emellertid äfven några andra anslag på denna hufvudtitel, på hvilken jag anser mig böra fästa denna kammares uppmärksamhet. Det kan ju icke undgås, att det synes något förvånande att, då Riksdagen förra året fastställde lönen för vår representant i Buenos Aires till ett visst belopp, 36,000 kr., och afslog Kungl. Maj:ts förslag om lörens sättande till 40,000 kr., se Kungl. Maj:t redan i år komma med en begäran om att få dessa 4,000 kr., som Riksdagen förra året afslog, och till och med komma med den bekännelsen, att man ställt i utsikt för den nuvarande innehafvaren af befattningen, att allt skulle göras, för

Remiss af
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

att han skulle få detta af honom fordrade lönetillägg. Det måste naturligtvis vara tungt vägande skäl, som ligga bakom en sådan egendomlig och förvånande åtgärd. Och hans excellens herr utrikesministern måste helt visst anse den person, som nu innehar befattningen, vara omistlig på sin plats, då dennes hot om afgång kunnat förmå honom härtill. Jag kan dock ej underlåta att uttala vissa farhågor för att man på det sättet kan komma att slå in på en farlig väg, ty det är obestriddigt, att äfven åtskilliga andra af våra representanter utomlands kunna åberopa att de ej ha löner i förhållande till omkostnaderna på de olika platser, där de befinna sig. Särskildt är detta fallet på ganska betydande platser, där löneinkomsterna svårligen torde vara tillräckliga för att på ett fullt värdigt sätt företräda vårt land, om de vilja upptaga täflan med andra länders representanter. Det är emellertid helt naturligt, att ett land som Sverige måste iakttaga sparsamhet, äfven då det gäller utrikesrepresentationen, och att jämförelse med andra större länders representation därvid måste vara utesluten. Jag säger, att det kan vara en ganska betänkelig sak, om vi nu, endast för att på platsen få behålla en dugande man, skulle på detta sätt hörsamma Kungl. Maj:ts framställning om tillskott till ett lönebelopp, som förra året fastställdes. Liknande kraf kunna då med fullt fog framställas af hvarje representant i utlandet, som anser sig hafva anspråk på att betraktas såsom duglig, och ett afvisande däraf vore då onekligen liktydigt med en inkompetensförklaring. Jag är säkert förvissad om, att statsutskottet kommer att noggrant pröfva denna sak, äfvensom att till statsutskottets förfogande kommer att ställas den i statsverkspropositionen åberopade utredningen, som skall visa, att ett oundgängligt behof här föreligger. Och får statsutskottet då samma öfvertygelse, kommer det väl också att förorda förslaget samt Riksdagen därefter att godkänna detsamma.

Det är dock en del af den i statsverkspropositionen anförda motiveringen för denna förhöjning, som förefaller mig synnerligen egendomlig. Hans excellens herr utrikesministern framhåller, att ifall det skulle inträffa, såsom troligt är, att den nuvarande innehafvaren, om han ej erhåller den af honom fordrade ökningen af 4,000 kr., skulle komma att afgå, så måste en ny minister utnämnas och i följd häraf nya ekiperingspenningar utbetalas till ett belopp, som skulle komma att öfverstiga det lönetillskott, som nu begäres. Jag finner denna motivering i flera afseenden högst egendomlig, särskildt med tanke på hvad som inträffat under det gångna året. Det var ej precis samma synpunkter, som då gjorde sig gällande. Vid tillsättandet af ministerposten i Köpenhamn, tyckes ej fruktan för ekiperingspenningar hafva varit så stor. Då företogs nämligen för att besätta en enda post trenne förflyttningar. En minister flyttades från Brüssel till Kristiania, den i Kristiania till Köpenhamn och åter en annan person utnämndes till ministerposten i Brüssel och Haag. Jag vet icke, hur ekiperingspenningarna härvid beräknades, men antagligt synes, att härmed

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

måste hafva varit förenade tredubbla kostnader. Jag kan ej neka till att dessa förflyttningar i mer än ett afscende väckte min och säkert mångas stora förvåning. Det förvånade oss, att en minister, som endast två år förut satts till att representera oss i vårt västra grannland, så fort kallades därifrån. Vi hade oss alla bekant, att han på ett synnerligen förtjänstfullt sätt skött sin befattning, en grannliga befattning, såsom af alla inses. Intet klagomål hade från något håll riktats mot honom. Liksom hans utnämning genast hälsades med bifall, hade han oafbrutet ansetts vara just den rätte mannen på den rätta platsen. När posten skulle tillsättas, förklarades den vara en af våra mest betydande diplomatiska poster, en post, till hvilken man sökte med mycket besvär finna lämplig person. Man trodde sig hafva funnit denne, och, som jag sade, regeringens åtgärd därvidlag hälsades med tillfredsställelse. Efter endast två års verksamhet kallas han därifrån. Det måste väcka förvåning. Att posten är af stor betydelse, det hafva vi hört äfven i denna kammare framhållas, och det har äfven Riksdagen visat sig till fulla uppskatta, då den beslutat att för vår beskickning i Kristiania inköpa ett särskildt hus. Det måste därför väcka förvåning, att till den, så allmänt såsom på platsen lämpligast erkände ministrernas ställföreträdare utsågs en person, hvars diplomatiska verksamhet ej alltid lyckats tillvinna sig lika allmänt gillande, äfven om hans tjänstemannabana borde hafva förskaffat honom den diplomatiska rutin, som man velat påstå, men jag vill endast erinra om de anmärkningar, som i denna kammare vid ett särskildt tillfälle riktades mot honom.

Jag vill ej här ånyo framdraga denna sak, men icke synes det, som om han då utmärkte sig för öfverdrifven diplomatisk vaksamhet och skicklighet. Därför kan det synas besynnerligt, att en sådan person förflyttas till en post, som anses för en af de mest betydelsefulla. Hvarför skedde detta? Var det därför att ingen person kunde erhållas för posten i Köpenhamn? Jag tror det ej. Jag tror tvärtom, att en, om ej flera, lämpliga kandidater med lätthet kunnat finnas till posten i Köpenhamn och att hela denna omflyttning var fullkomligt öfverflödigt, om det ej härför finnes vissa för de oinvidge förborgade orsaker. Jag har endast velat framhålla detta i förbigående, och tilltror mig lika litet i detta fall som i andra att kunna kritisera Kungl. Maj:ts utnämningar, men nog synes det mig egendomligt, att Kungl. Maj:t nu är rädd för att riskera några ekiperingspenningar för ministerresidenten i Buenos Aires, då Kungl. Maj:t för några månader sedan ej fruktat en tredubbel omflyttning. Den egentliga afsikten med detta mitt uppträdande har varit att understryka betydelsen af att en pressbyrå inrättas i utrikesdepartementet, och slutar nu med att uttala den lifliga förhoppningen, att alltfortfarande uppmärksamheten bestämdt riktas på, att vår representation i utlandet göres sådan, att den blir verkligt effektiv och att man därför söker utan några som helst andra hänsyn att på hvarje plats få den lämpligaste mannen och den bästa förmågan.

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Hans excellens herr ministern för utrikesärendena Trolle: Herr talman, mina herrar! Grundlagsenligt kan jag ju ej inlåta mig på att besvara de indirekta frågor, som baron Bonde här ställt till mig, men ber emellertid att få lämna den upplysningen, att hvad de af honom berörda flyttningarna angår, så hafva de ej kostat staten några ekiperingspenningar annat än för den person, som då blef utnämnd till minister i Brüssel, och en dylik utgift hade väl i alla fall ej kunnat undgås. Det är endast denna upplysning, jag velat lämna.

Herr Beckman: Herr talman, mina herrar! I sådana tider som dessa, hvilka i statsfinansiellt afseende äro rätt hårda, är det ju en finansministers föga afundsvärda plikt att leta upp nya skattekällor eller söka att komma redan begagnade att flöda med ett rikare flöde. Då synes det ganska naturligt, att han vänder sig till en skattekälla sådan som skatt på öfverflödsvaran' rusdrycker. Det är visserligen sant, att man från nykterhets-synpunkt kan ha olika tankar om denna skattekällas lämplighet. Men när samhället en gång så inrättat sig, är det ganska förklarligt, att finansministern tillgriper utsträckt beskattning af en eller annan rusdryck.

I statsverkspropositionen har herr statsrådet och chefen för finansdepartementet föreslagit en ökning af skatten på maltdryckstillverkningen, som skulle inbringa 3 å 4 millioner kronor, d. v. s. skatten skulle, om hans beräkning håller streck, ej långt ifrån fördubblas.

Det är ej min mening att nu här uttala mig rörande den ställning, som jag för min personliga del kommer att intaga till denna fråga. Den måste ju ses från många olika synpunkter. Men det är *en* synpunkt, som jag redan nu har klar för mig. Och det är, att när nu begäres, att Riksdagen skall så att säga ytterligare fastläsa förhållandet mellan statens finanser och rusdryckshandteringen genom en höjning i skatten på rusdrycker, så måste man ha klart för sig, hvilken ställning regeringen intar till den nykterhetspolitik, som med denna skattepolitik står i så nära samband. Nu, när tanken på det lokala vetots tillämpning allt mer och mer tränger sig fram, när man å ena sidan genom upplysning och restriktiv lagstiftning på allt sätt söker att minska ifrågavarande skattekällas flöde, när å andra sidan regeringen genom sitt nya skatteförslag i viss mån söker undanrycka möjligheten att täppa till den — då *måste* man veta, hvad ställning regeringen intager till den politik, som drifves af Sveriges nykterhetsvänner, och som här i Riksdagen funnit sitt uttryck i en, afgjordt restriktiv lagstiftning.

Det är vissa saker, som gjort, att man icke utan öro tänker på den ställning regeringen här måhända intagit. En inträffad händelse, som jag skall blott i förbigående beröra, därför att den ej direkt har något med skattelagstiftningen att göra, har ansetts — jag lämnar alldeles å sido om med rätt eller orätt — gifva ett

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

uttryck åt den stämning, som för närvarande anses råda inom regeringen. Det rör Kungl. Maj:ts utslag i ett besvärsmål den 26 augusti förra året. Där har Kungl. Maj:t gillat vederbörande länsstyrelses uppfattning, att ett anslag i penningar till ett nykterhetsförbund icke skulle kunna anses höra till de gemensamma kommunala ordnings- och hushållsangelägenheter, som skola af kommunalstämma behandlas. Det gällde endast en ringa sak, 100 kronor för *en* gång. Det är således så mycket mera uppenbart, att en principiell grund måste ligga bakom. Detta Kungl. Maj:ts utslag inskränker enligt min tanke i mycket väsentlig mån det *själfstyre*, som — såvidt jag kan förstå kommunallagarnas anda och hvad man kan döma af de motiv, som framdragits vid deras stiftande — bör göra sig gällande vid deras tillämpning. Men denna omständighet lämnar jag nu alldeles å sido. Jag fäster mig i stället endast vid det obestriddliga faktum, som väckt stort bekymer hos nykterhetsvännerna i hela vårt land, nämligen att en lagtolkning, som på detta sätt beröfvar dem kommunernas understöd, skulle tillfoga nykterhetsrörelsen, och särskildt dess upplysningsverksamhet, ett hårdt slag.

Jag yttrade, att jag nämner detta endast i förbigående för att därigenom angifva en af orsakerna till den tanken, att Kungl. Maj:t måhända icke intager en så vänlig ställning till nutidens nykterhetsrörelse, som man haft skäl att hoppas; men jag påstår alls icke, att själfva bevekelsegrunden för utslaget skulle ha något härmed att skaffa. Jag endast konstaterar faktum.

Ett annat skäl, hvarför man fruktat, att regeringen måhända ställer sig främmande för vår nykterhetspolitik, är af annan art. Det beror på något, som regeringen *icke* har gjort. Man önskar ju på så många håll här i landet en utredning i vissa frågor som sammanhånga med nykterhetspolitiken. Det lokala vetot och andra åtgärder, afsedda att inskränka tillflödet af rusdrycksmedlen, stå för dörren. Huru skall man, i händelse af dessa restriktioners genomförande, ersätta de förlorade inkomsterna? Kungl. Maj:t har med lofvärd arbetsamhet och kraft gripit sig an med utredningen af en hel del mer och mindre viktiga frågor. Detta stundom till och med utan att Riksdagen därtill gifvit initiativ. Vi hafva i närvarande stund en stor mängd kommittéer och kommissioner och tillkallade sakkunniga. De utgöra en så talrik stab af förberedande lagstiftare, att vi väl nu kunna sägas ha slagit ett rekord. Det är emellertid icke min mening att klandra detta. Jag erkänner, att, med vår administrations nuvarande inrättning och med den nuvarande bristen på stadigvarande institutioner för lagförslags förberedande, det måste så vara. Men jag undrar endast: hvarför skulle icke Kungl. Maj:t bland denna skara af kommissioner och kommittéer kunnat inrymma ett litet hörn också åt en kommitté, för utredning rörande ett önskemål, som upprepade gånger uttalats i denna kammare, en utredning om sättet, huru staten, kommuner, landsting och hushållningssällskap skulle kunna

Remiss af
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

lösgöras från det beroende, hvori de för närvarande stå till medel, som härflyta från starka drycker?

Men det är sant; det är endast denna kammare, som antagit förslag om sådan utredning, det är sant, att man i medkammaren motsatt sig detsamma. Men, mina herrar, om man, om regeringen eller någon annan, skulle göra Första Kammarens förhållande till dessa spörsmål måttgifvande för sin ståndpunkt i nykterhetsfrågan, då vet jag sannerligen icke, hvart det skulle ta vägen. Det synes mig därför, som om denna från så många håll framställda önskan borde vunnit beaktande och att den mycket väl kunnat upptagas såsom regeringens eget initiativ. Detta så mycket hellre, som regeringen, klarsynt som den ju är, måste tydligen se, att den dag alltmåra nalkas, då det lokala vetot i dess nu föreslagna form tränger sig igenom och det sålunda är af stort behof påkalladt, att det icke kommer alldeles oförberedt. Ty man kan ju tänka sig, att, då nykterhetsnitet lågar och medborgaren vet, att det gäller en stor *etisk* fråga, besluten understundom skulle kunna komma i strid med kommunernas *ekonomiska* intressen. Det gäller därför, att, när den tiden kommer, hafva något annat att sätta i stället för rusdrycksmedlen. Visserligen kan man erinra om ett ord af Gladstone, som han fällde en gång, då rusdrycksintresset vände sig till honom med anhållan, att han för all del skulle afstå från en påtänkt restriktiv åtgärd, samt bönföll honom, att han för fosterlandets, för statsinkomsternas och budgetens skull skulle afstå från sitt förhållande. Gladstone svarade: »Mina herrar, kom inte, då det gäller en *etisk* fråga, och tala med mig om faran för finanserna. Och för öfrigt: Om Ni bara ger mig ett nyktert folk, nog vet jag, hvar jag skall taga skatterna.» Detta kan med rätt säga sig; men det hindrar icke, att man gör klokt uti att förbereda en förändring, som man inser förr eller senare skall komma, en förändring, som nalkas med stora steg och som skall ha till följd, att dessa rusdrycker ej längre kunna bli så gifvande för statskassan och för kommunerna, som de hittills varit.

Det är sant, att man äfven från annat håll än vårt yrkat på en utredning i denna fråga. Ut i ett program, som en mycket känd politisk organisation, allmänna valmansförbundet, uppställt för årets val, upptogs äfven nykterhetsfrågan och alldeles särskildt utredningsfrågan. Man ville, som orden lydte, ha »en allsidig utredning af nykterhetsspörsmålet i dess helhet, ur *etisk*, *social* och *ekonomisk* synpunkt». Den ifver, hvarmed äfven regeringen, åtminstone en eller ett par af dess ledamöter, i valstriden uppträdde för dem, som hyllade valmansförbundets program i dess helhet, har vållat en farhåga, att måhända regeringen äfven i denna fråga ställer sig på samma ståndpunkt som den nämnda politiska organisationen. Därmed skulle emellertid enligt vår tanke utredningen i väsentlig mån förfela sitt ändamål. Hvertill behöfves denna omfattande utredning, om icke till att så att säga kapsla in hela frågan, till att bereda den en hvilobädd, där den

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

kan sofva i lugn och ro under många år? Ty den etiska utredningen och den sociala utredningen, den försiggår dagligen och stundligen inför våra ögon. Det finnes numera icke någon, som vågar en motsägelse, när man påstår, att det elände, som följer af rusdryckshandteringen, är omätlig och att de sorgliga verkningarna af denna handtering visa sig på gator och gränder, på guld-krogar och i de sämsta krognästen, på dårhus och i fängelser, med ett ord, rundt omkring oss i lifvet. Äfven vetenskapen har sagt sitt ord, så att icke heller från det hållet någon utredning är behöflig, åtminstone icke för annat ändamål än för att förhåla frågan. Däremot är det en alldeles klar ståndpunkt, som Andra Kammaren upprepade gånger intagit, då den anhållit om den utredning, som jag nyss nämnde, nämligen om en rent ekonomisk utredning. En sådan utredning, verkställd af personer med intresse för saken, skulle icke allenast mötas med stor tillfredsställelse i och för sig, utan säkerligen äfven bidra till att framja den genomgripande skattereform, som jag antager, att herr finansministern kommer att äfven af andra skäl nödgas förelägga Riksdagen.

Jag har med hvad jag här yttrat velat uttala den förhoppningen, att regeringen måtte finna lämpligt att klart angifva sin ställning till det samband, som finnes mellan skattepolitiken och nykterhetspolitiken. Det är icke en dag för tidigt, att man i detta afseende börjar känna sig stå på fast mark. Och denna partiella undersökning skall, tror jag, medföra ett framdrifvande af kraf på reform på skattelagstiftningens område i dess helhet. Såsom det nu är, kan det uppenbarligen icke få fortgå; och allra minst kan det vara i och för sig lämpligt att för en längre tid framåt fastlåsa svenska statens finanser vid rusdryckshandteringen och tro sig kunna begagna denna skattekölla i samma utsträckning, som hittills skett.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Swartz: Herr talman, mina herrar! Med anledning af det af den siste ärade talaren framställda spørsmålet, huru regeringen skulle ställa sig till frågan om upphörande för såväl staten som kommunerna, de större som de mindre, utaf de inkomster, som dessa för närvarande hafva af rusdryckshandteringen på ena eller andra sättet, ber jag att, då yttrandet var formuleradt nästan som en direkt fråga, få svara några ord, ehuru väl jag därvidlag naturligtvis icke på något sätt kan tala å regeringens vägnar, enär jag icke haft tillfälle att rörande detta mera om en interpellation än om ett inlägg i remissdebatten påminnande uttalande konferera med mina kolleger. Hvad jag kommer att yttra står således helt och hållet för min personliga räkning.

Jag vill emellertid då säga, att jag mycket väl kan förstå den lifliga önskan, som på många håll gör sig gällande att nå ett sådant mål som det af den siste ärade talaren omnämnda. Det vore naturligtvis en stor förmån, om vi verkligen vore så långt

Remiss af
statsverks-
ropositionen.
(Forts.)

hunna, att vi kunde — jag vill icke säga för det allmännas, men för kommunernas räkning — afstå från rusdrycksinkomsten; men ännu önskligare vore det, att vi vore så långt komna, att ej något som helst missbruk af rusdryckerna och därmed följande elände inom folket existerade. Jag vill för min del ärligt säga ifrån, att jag icke tror att man riktigt kan sätta likhets-tecken mellan det ena och andra önskemålet i detta afseende. Det är också det som gör, att jag tror, att det kommer att dröja ganska länge, innan man kommer därhän, att man icke måste uti statsbudgeten räkna med inkomster af dessa medel. Däremot skulle man ju kunna tänka på såsom ett närmast möjligt mål att befria kommunerna från dem.

Nu är det fråga om, huru jag skulle ställa mig till den saken. Jag vill då erinra om, att det icke är mer än 4 år sedan Riksdagen bestämde, huruledes det med rusdrycksinkomsterna för kommunernas vidkommande skulle förfaras. Jag anmärker detta endast i förbigående såsom något som möjligen i sin mån kan gifva stöd däråt att från min sida icke har direkt föreslagits några utredningar åsyftande förändringar i det då fastställda förhållandet, ingalunda såsom ett skäl hvarför icke en utredning om dessa saker skulle kunna igångsättas; men jag vill erinra om; att det tyvärr nog är på det sättet, att kommunerna icke kunna utan vidare afstå från detta slags inkomster, utan att dem beredes ersättning på något annat vis.

Kommunernas utgifter komme med all säkerhet icke att minskas i samma mån som deras inkomster skulle minskas, om rusdrycksmedlen icke vidare komme att på den senare sidan figurera. Möjligt är, att så kunde bli i någon mån, kanske i väsentlig mån, i en framtid, men det skulle då icke bero därpå, att rusdrycksinkomsterna för kommunerna upphört utan därpå, att folket verkligen kommit därhän, att det icke missbrukade rusdryckerna och att således det elände, som däraf är en följd, icke komme att drabba kommunernas medlemmar i form af skattetunga. Det kan ju hända, att man kan komma därhän, men hvad säkert är, är åtminstone, att under en lång följd af år verkningarna af hvad som hittills har varit skulle komma att göra sig gällande och att åtminstone under hela denna öfvergångstid det skulle vara omöjligt att tänka sig en motsvarande minskning i utgifter, sådan som den, hvilken hägrar för deras ögon, som ha den uppfattningen, att bara man stryker rusdrycksinkomsterna från kommunernas inkomstsida, stryker man också bort eländet.

Det är således, säger jag, för att kunna realisera en sådan tanke som att skaffa bort rusdryckerna på inkomstsidan hos kommunerna, nödvändigt att lägga om hela den kommunala beskattningen. Det går icke för sig att utan vidare stryka ett streck däröfver och med anlitan af nu tillgängliga skattekällor öka taxeringarna på den väg, som för närvarande skulle därtill stå öppen. Man måste finna andra utvägar. Det är således, som sagdt,

ett led i undersökningen angående fullständig omläggning af den kommunala beskattningen, som detta spörsmål utgör.

Nu veta herrarna mer än väl, att vi inom finansdepartementet äro sysselsatta med utredning af frågan om omläggning af den direkta statsbeskattningen. De af herrarna, som ha något följt med och läst hvad jag sade i somras vid det tillfälle då jag uppträdde och talade i Norrköping, veta redan, och för de andra kan jag nu säga, att sedan denna skattereform med afseende på staten blifvit lyckligen genomförd, vore det meningen att genast taga itu med omläggningen af den kommunala beskattningen.

Den förra talaren förklarade, att vi hade många järn i elden. Ja, det ha vi, och jag vågar påstå, att så icke minst är förhållandet inom finansdepartementet. Många tycka kanske, att vi ha så många järn i elden, att måhända ett och annat kan riskera att bli brändt. Jag hoppas, att vi skola kunna sköta dem, som vi nu ha där, men lägga vi dit än fler och därtill ett så ömtåligt, viktigt och dyrbart som denna fråga om utredning angående omläggning af den kommunala beskattningen, så är jag rädd, att vi stanna i stöpet med både den ena och den andra frågan. Därför tror jag, att det är säkrast att taga den ena frågan först och den andra sedan och icke söka lösa båda på en gång. Krafter äro svåra nog att finna för lösandet af dessa problem, om man tar dem det ena för och det andra efter, och de stå icke i sådant öfverflöd till buds, att man kan taga itu med båda på en gång.

Emellertid ber jag att få säga, att en del undersökningar och förarbeten, som komma till heders vid den blifvande omläggningen af den kommunala beskattningen, redan äro påbörjade och i somliga fall befinna sig till och med i ganska framskridet stadium. På civildepartementets föredragning har infordrats statistik med anledning af riksdagsskrifvelsen i fjol angående lättande af de kommunala skattebördorna för sådana kommuner, som äro svårast tyngda. Detta är ju ett led i en sådan undersökning. På min egen föredragning har lämnats i uppdrag att verkställa utredning angående jordvärdstegringskatten, som ju är ett än viktigare, direkt positivt led i omläggningen af den kommunala beskattningen. Utredning om förhållandena utomlands, där denna skatt är tilllämpad, föreligger redan, och det kommer inom kort att vidtagas åtgärder, hvarigenom man skall söka befordra denna skatt, i den form man kan finna vara lämplig, till verklighet äfven i vårt land.

Således vill jag säga, att man har försökt att göra, vid sidan af den stora utredningen om den direkta statsskattens omläggande, hvad man har kunnat för att förbereda omläggningen af den kommunala beskattningen, i hvilket senare arbete den af den föregående ärade talaren vidrörda frågan utgör ett moment, och att man naturligtvis ämnar fortgå på den vägen och alltså äfven taga denna fråga under ompröfning, men att för närvarande därför, enligt min uppfattning, ej synes finnas möjlighet inom departementet.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Grefve Hamilton: Sedan jag begärde ordet, har i viss mån den fråga, som jag ämnade framställa, blifvit besvarad genom herr finansministerns anförande, men jag vill dock yttra några ord om saken. Hvad jag ämnade beröra var nämligen ojämheterna i vår nuvarande skattelagstiftning.

Statsverkspropositionen, som här föreligger, ger oss bekräftelse på, att statsutgifterna fortfarande äro i stigande, och om vi kasta våra blickar tillbaka allenast ett femtontal år, finna vi, att de sedan dess fördubblats. Men vid bedömandet af statsutgifterna skola vi ej blott taga i betraktande dem, som äro upptagna i statsregleringen, utan äfven dem, som på annat sätt utgå för statsändamål. Jag äsyftar härvidlag utgifter för vårt folkskoleväsen, för vår fattigvård, för prästerskapets aflöning och äfven för våra kommunikationer, eller vårt vägunderhåll. Ty ingen lär väl kunna bestrida, att icke vårt folkskoleväsen är ett lika stort statsändamål som något annat, och ingen lär kunna påstå, att icke fattigvården är en för oss alla gemensam angelägenhet. Hvad prästerskapets aflöning beträffar, så bör det väl, så länge kyrkan är en statskyrka, vara staten som skänker den sitt underhåll. I den frågan ha vi emellertid snart nog att vänta en förändring. Och hvad slutligen vägunderhållet beträffar, så vore det endast billigt, att det i Sverige som i mångt annat land blefve en statens angelägenhet. För dessa utgifter för statsändamål utgå cirka 60 å 70 millioner, och böra dessa utgifter läggas till dem i statsregleringen, hvadan således sammanlagdt statsutgifterna uppgå till bortåt 300 millioner kronor. Det är förlätligt, om man inför denna stora siffra hyser bekymmer för framtiden, hur vi skola kunna bära skattebördorna. Att söka nedbringa dem lär väl vara fruktlöst arbete, och äfven om statsutskottet ägnar statsverkspropositionen den allra största uppmärksamhet, den allra noggrannaste pröfning, lära väl icke många om ens någon million kunna afprutas. Under sådana förhållanden återstår icke annat för oss än att söka öka bärkraften hos vårt folk och framförallt se till, att skattebördorna läggas där skatteförmågan är störst. Hvad bärkraften beträffar, måste vi alla erkänna, att densamma inom vissa områden betydligt ökats under senare åren, och det är därför att hoppas, att sedan den ekonomiska kris, som för närvarande berör icke allenast vårt land utan de flesta europeiska länder och äfven Amerika, blifvit öfverstånden, handel och näringar ånyo skola gå till mötes en blomstrande tid. Men det finnes äfven andra områden, där förhållandena se mörkare ut. Den officiella statistiken och äfven emigrationsutredningens undersökningar gifva vid handen, att åtskilliga orter inom vårt land visa en tillbakagång, en affolkning rent af. Visserligen uppfostras där ett kraftigt släkte, men när de ungas uppfostran blifvit bekostad, så flytta de på grund af de dåliga förhållandena öfver till andra samhällen och äfven till andra länder. Det har helt naturligt till följd, att skatteobjekten minskas och skatterna ökas, och slutligen bli skatterna i dessa orter så stora, att de hindra

hvarje utveckling. För dessa orter är det nödvändigt att vi se till, att skatterna bli annorlunda än de äro. Jag skall blott med ett par siffror framställa för herrarna, hur olika skatterna verka. För en inkomst på till exempel 2,000 kronor betalas i skatt i vissa kommuner blott 80 kronor, i andra 640 kronor. För en fastighet, taxerad till 20,000 kronors taxeringsvärde, hvilket motsvarar en inkomst af 1,000 kronor, betalas i skatt inom vissa orter blott 98 kronor, i andra 540. Det är tydligt, att de orter, där dessa skatter äro så stora, måste däraf röna en öfvermåttig inverkan och att deras utveckling måste afstanna.

Hvad nu åter beträffar att fördela skatten efter skatteförmågan, så uttalades ju denna vackra tanke, då den nuvarande arméorganisationen genomfördes, men den har, mina herrar, förblifvit en tom fras. Ty om vi undantaga den del af inkomstskatten, som utgår progressivt och som blott motsvarar 6 à 7 % af våra statsutgifter, så är skatt efter skatteförmåga fullkomligt främmande för vår skattelagstiftning. En arbetare till exempel, som lyckats knoga ihop några besparingar och kommit därhän att han nått målet för sitt arbete och skaffat sig ett eget hem på 6,000 kronors värde, måhända med lån af staten, på hvilket han skall betala ränta, erlägger i medeltal i skatt något öfver 50 kronor, då för en motsvarande andel af ett af millionpalatsen i det samhälle, där vi nu äro, betalas blott 25 kronor.

En skollärare till exempel, som genom extra arbete kunnat bringa upp sina inkomster till 2,000 kr., betalar på landsbygden i skatt i medeltal 10 % däraf, och i 250 af våra kommuner uppgår skatten till 13 à 14 %, ja i några till 20 à 30 procent, medan millionären i de stora samhällena af sitt öfverflöd erlägger i skatt endast 10 %. Kallar man detta skatt efter förmåga? Nej, mina herrar! Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har nyss framhållit, såvidt jag fattade honom rätt, att han tänkte sig en omläggning af skatterna till staten och äfven en omarbetning af vår kommunala skattelagstiftning. Jag vågar därför hemställa till honom, att han, när han det gör, också ville tänka på icke blott att lägga progressivt de skatter, som utgå till staten i form af bevillning, hvilka utgöra det minsta beloppet, utan äfven se till, att de skatter, som på annat sätt utgå för statsändamål, och som på landsbygden utgöra omkring 90 % af våra kommunala skatter, äfven läggas efter principen: skatt efter förmåga. Riksdagen har beaktat dessa missförhållanden, och aflät ju förledet år en skrifvelse i frågan. Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har nu svarat, att ärendet är under ompröfning i finansdepartementet. Jag vågar framställa en vördsam anhållan, att herr statsrådet ville föranstalta om, att detta arbete fortskrider så skyndsamt som möjligt, så att vi med det snaraste kunde få en rättvis skattelagstiftning i vårt land.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr Thorsson: De sista talarne hafva fört remissdebatten in på skattefrågan, och jag skall också be att under några minuter få fästa kammarens uppmärksamhet på skatteskrufvens vandring genom nationen.

Den siste ärade talaren framhöll nödvändigheten af att skatterna pålades efter medborgarnas förmåga att bära desamma, men om vi närmare undersöka den föreliggande propositionen, så skola vi finna, att finansministern för att tillfredsställa de allt mer och mer stigande krafven på statskassan tillgripit den gamla välkända utvägen att ytterligare beskatta nödvändighetsartiklarna. Vi ha fått maltskatten och vi ha fått växelskatten — den sistnämnda skall jag emellertid inte yttra mig om, ty jag är inte riktigt hemma i den saken. För min personliga del har jag icke heller haft någon känning af maltskatten, då jag själf i 20 år varit absolutist, men jag lefver och rör mig bland de samhällslager, hvilka — det måste jag erkänna — konsumera det mesta af ölet, och hur vi än söka att vända på denna fråga, så blir det dock en beskattning, som i hufvudsak hårdast träffar nationens *fattigaste medborgare*. Många af dessa sätta icke i fråga, om denna merbeskattning minskar brödkakan utan tänka i första rummet på ölet, medan de hungriga barnen få se sig om efter brödet, som försvunnit. Det är därför jag har känt det så tungt att vara med om att behandla en reglering sådan som denna, där man anser sig tvungen tillgripa sådana beskattningsåtgärder, där man tillika tager sista öret af riksbankens årsvinst för att få regleringen att gå ihop, där man för regleringen lägger beslag på de millioner, som beräknas skola tillfalla staten genom malmbrytningen, och på detta sätt förhindrar möjligheten för våra efterkommande att styra och ställa om uppgörelsen på för nationen lämpligaste sätt, då slutligen frågan om inlösen af de Norrbottniska malmfälten skall afgöras.

Herr greve Hamiltons uppfattning, att skatterna borde påläggas, där den största möjligheten att bära desamma finnes, betonades delvis äfven af herr statsrådet och chefen för finansdepartementet vid 1908 års riksdag, när sockerskatten behandlades. Han framhöll då, att den pålagda ökningen i sockerskatten i viss mån var en förmögenhetsskatt, som afsåg att minska inkomsten för aktieägarna i denna privilegierade industri.

Riksdagen tillät sig att uti den skrivelse, som afsändes till Kungl. Maj:t, så att säga göra en vördsam anhållan hos sockerintressenterna i landet, att de skulle ställa sig så lojalt som möjligt till det då fattade riksdagsbeslutet. Man anhöll nämligen, att de ej obehörigen skulle höja sockerpriset under 1908. Jag skall ej yttra mig om, huruvida sockerringen i denna fråga ställt sig Riksdagens vänliga anhållan till efter rättelse, då jag för min del icke så noga följt med sockernoteringarna under året. Men då herr statsrådet och chefen för finansdepartementet i årets proposition anför, att till afsevärd del äro de nya skatterna tillkomna, därför att aktieägarna eller ledarna för aktieägarna i sockerringen begagnat sig af den möjligheten, som låg i Riksdagens beslut år 1908

att vid detta års slut uttaga en afsevärd mängd socker till beskattning efter de gamla grundsatserna, har jag tillåtit mig att ur kontrollstyrelsens handlingar göra utdrag, som visar huru mycket socker under den senaste tiden ringen uttagit. Jag förmodade nämligen, att Riksdagens beslut så skulle tolkas af sockernäringsens ledande män, att de skulle vid årsskiftet taga ut sockret efter samma grunder, som följts dithills. Emellertid få vi erfara, att sockerringen under december månad uttagit icke mindre än 34 millioner kg. socker. Under december 1907 uttogos icke fullt 8 millioner kg.; således en afskräckande skillnad. Under månaderna före december har man också uttagit en betydande mängd. Sålunda utgör den uttagna kvantiteten socker under t. ex. november nära 11 millioner kg. Det är ju klart som dagen, att genom ett sådant våldsamt uttagande så att säga drager sockerringen ett bredt streck öfver en del af Riksdagens afsikter med beskattningen. En half million kronor eller något sådant, försvinner ju från den beräknade inkomsten för statskassan endast för uttagningen under december månad, om man vill göra någon jämförelse mellan uttagningen under december 1907 och 1908.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Det är ganska lärorikt att se, huru ringen från olika nederlag anmält sockret till beskattning.

Vid Tanto uppgår kvantiteten anmaldt socker i rundt tal till 1½ million kg., vid Gripén i Norrköping till 654,000 kg., i Arlöf till 4,800,000 kg., i Hasslarp till 5,186,000 kg., i Hålsingborg till 2,326,000 kg., i Landskrona till 4,708,000 kg., i Ystad till 2,845,000 kg., i Lund till 4,711,000 kg., vid Carnegies sockerfabrik i Göteborg till 6,608,000 kg. och slutligen kommer fabriken i Linköping med 826,000 kg.

Som det här af framgår, har man från vissa fabriker uttagit alldeles enorma massor af socker. Nu är det visserligen sant, att Riksdagen genom sitt beslut icke kan förhindra sockerfabrikanterna att uttaga detta socker för att släppa ut det i den allmänna marknaden, då det är uttaget från fabriken område och ej längre står under kronans öfverinseende. Äfven om man — såsom det berättats mig — gått så långt, att man hyrt magasin ute i staden, kan man ju vid detta förhållande icke göra något annat åt saken än beklaga, att Riksdagens bön om välvilja och tillmötesgående på detta sätt skulle komma på skam. Men jag har en alldeles särskild anledning att uppträda i denna sockerbeskattningsfråga. Jag vågar nämligen hysa den meningen, att våra kontrollmyndigheter i landet icke vid detta årsskifte tolkat förordningen om sockrets uttagning på det sätt, som den åtminstone hittills har tolkats. Vid den sockerfabrik, som finns i den stad, där jag bor, har förordningen tolkats så, att i ett af sockermagasinen har uppsatts ett järnstängsel och sockerlagret öfverflyttats från den ena sidan af afstängningen till den andra. Sedan sockret kommit innanför detta järnstängsel betraktas det af kontrollstyrelsen såsom varande utlämnadt till fritt bruk. På det sättet förvaras vid den fabriken i närvarande stund omkring 2 millioner kg. socker.

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Huruvida icke staten bort få 15 i stället för 13 öre pr kg. i skatt för detta socker, därom kan man ju äfven efter beskattningsproceduren tvista. Jag har åtminstone icke på något sätt vid genomläsandet af förfatningen kunnat få ut något annat än att man här icke följt förordningen. Det kan ju hända, att förordningen är skrifven så, att den icke skall förstås af vanliga människor, hvilket jag emellertid icke kan tro. Tvärtom är jag öfvertygad om, att den är skrifven just för att man skall förekomma misstolkningar, och uti en särskild bestämmelse är det därför också ålagdt kontrollörerna, att vågsedel icke får utfärdas för mer än *en dags uttag*. Huru man skall kunna tillämpa denna bestämmelse, som är utfärdad af kontrollmyndigheterna så, att man öfverflyttar 2 millioner kg. socker från den ena ändan af magasinet till den andra och sedan, när detta experiment är utfördt, säger, att man gjort uttag till fritt bruk, det kan jag icke förstå. Jag kan icke komma till den uppfattningen, att detta är riktigt, utan, hafva icke kontrollmyndigheterna gjort sig skyldiga till misstolkning, så hafva de dock visat ett tillmötesgående mot sockerintressenternas benägna sträfvan att minska statens inkomster på sådant sätt, att vi absolut måste hafva förordningen omskrifven, så att det icke en gång till behöfver befaras, att något sådant kommer i fråga. Ty, mina herrar, denna skatt är så afvägd, att den skall komma i tre perioder. Får man exempelvis den 29 december 1908 lof att anmäla till uttagning 2 millioner kg. socker till fritt bruk utan att ens behöfva flytta det utom fabriken område, finnes ingenting som hindrar, att man mycket väl; vid nästa skatteförhöjning kan anmäla ett helt års produktion till uttagning utan annat experiment än att äfven då flytta sockret på andra sidan af ett järnstängsel i samma fabrik. Hade det varit så, att sockerindustrien kämpat med svårigheter, kunde ju detta förklarat de ledande personernas handlingssätt att söka på statens bekostnad skaffa aktieägarna största möjliga utdelning på det nedlagda kapitalet. Men under dessa tryckta och dåliga tider, då öfriga människor hafva synnerligen svårt att få debet och kredit att gå ihop, tyckes sockerindustrien visa lika briljanta förtjänster som bankrörelsen i landet. Det har ju nämligen konstaterats, att bankerna under dessa dåliga tider gjort de bästa affärerna, och sockerindustrien har gått i sällskap med bankerna. Den har på 10 månader lagt sig till med en förtjänst af omkring 9 millioner kronor, och det tyckes kunna räcka till med denna inkomst, utan att ringen på sådant illojalt sätt behöfver undandraga staten dess tillhöriga skatt, åtminstone af det socker, som faktiskt ligger inne på lager.

Jag har velat fästa uppmärksamheten på detta därför, att det lärer väl ändå icke gå, att man på detta sätt ökar på med nya skattebördor, om man enligt mitt sätt att se saken icke med vederbörlig effekt bevakar, att skatten till sina verkningar blir sådan, som Riksdagen afsett med sina beslut.

Såsom en illustration till systemet anser jag mig böra nämna, att sedan ringens stora sockerlager nu äro i magasinerna och anmälda,

till beskattning, har ett 70 à 80-tal arbetare afskedats vid Landskrona sockerfabrik. Inför hotet om ytterligare afskedande beslöto arbetarne att underkasta sig en inskränkning i arbetstiden så att de gå arbetslediga hvar tredje vecka, vid fabriken i Lund äro enligt hvad jag har mig bekant nästan alla arbetarne entledigade.

Dessa afskedanden hafva försiggått samtidigt som ringen på af mig relateradt sätt förfarit i sin ställning som skattebetalande till staten. Jag har ansett, att denna synpunkt också bort föras fram i remissdebatten, då det visat sig sådana tendenser, att Riksdagen allt mer och mer är bunden i sina beslut af inflytelser från kapitalsammanslutningen ute i landet. Vi veta alltför väl hvad det är för inflytelser, som 1908 hindrade Riksdagen fatta beslut i öfverensstämmelse med den kungl. propositionen, att Kungl. Maj:t skulle fastställa tiden, när skatten skulle träda i kraft. Det var sockerringens ekonomiska inflytande, som lades i vågskålen. Därför att sockerringen då var i konflikt med landets jordbrukare sattes vissa villkor, som tvingade Riksdagen att fatta sitt beslut, såsom den gjorde. Jag anser det vara riktigt uti en remissdebatt sådan som denna, att äfven denna institution med sina verkningar blir framhållen såsom ett af tidens tecken, hvilket den representerande församlingen måste granska något närmare och därefter fatta sitt beslut.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Swartz: I anledning af den siste årade talarens anförande skall jag be att få yttra några få ord, på det att man icke af hvad af honom anfördes må kunna draga den af honom helt säkert icke åsyftade konklusionen, att kontrollmyndigheterna på något sätt skulle hafva förfarit oriktigt. Kontrollmyndigheterna hafva fullständigt följt författningarna i detta, liksom i andra afseenden. Med ett nederlag menas ett sådant rum, där sockret ligger före uttagningen till fritt bruk, ett magasin eller del af magasin, som är på sådant sätt från den öfriga delen afskild, att den ligger under särskildt lås, hvartill kronans myndigheter hafva nyckeln. Det som ligger innanför detta lås ligger på nederlag, och så snart det flyttats ut från detta område till ett annat, äfven om det är under samma tak, är det utlämnadt till fritt bruk och skall beskattas. Såsom mycket riktigt af den föregående talaren anfördes, föreslog Kungl. Maj:t i propositionen i fjol, att beskattningen skulle träda i verket från den dag Kungl. Maj:t bestämde, men vid den stora uppgörelsen blef denna dag framflyttad till den 1 januari. Det var då tydligt, att det socker, som kommit in under höstkampanjen, skulle i möjligaste mån raffineras under den återstående delen af året och så mycket som möjligt uttagas till beskattning i slutet af december. Detta var en af mig förutsedd naturlig följd, under det att, om det ursprungliga förslaget godkäfts, Kungl. Maj:t naturligtvis tillsett, att beskattningen inträdde vid den tidpunkt, då lagren voro minst, d. v. s. innan den nya skörden kommit till. Men som det nu var, var det ingenting att göra vid den saken. För-

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

fattningen är fullt följd, myndigheterna hafva gjort sin plikt, och det är i själfva verket ingenting att säga om att den, som har en laglig rätt, också begagnar sig af denna sin rätt, liksom sockerfabrikanterna här gjort. Jag erkänner mycket gärna, att det skulle varit mycket önskligt, att denna vinst, hvilken af den föregående talaren riktigt, såsom jag tror, sattes till ungefär $\frac{1}{2}$ million kronor, kommit staten till godo. De uttalanden, som här blifvit fällda, och den uppfattning, som i dessa frågor gör sig gällande i kammaren, göra emellertid på mig ett förhoppningsfullt intryck. Ty jag vill säga herrarna, att jag har förhoppning om att till Riksdagens pröfning kommer att framläggas ett kungligt förslag, hvarigenom Kungl. Maj:t skulle blifva i tillfälle att vid föreslående af höjda finanstillar och äfven tillverkningsavgifter på en gång samtidigt med förslaget och till och med litet dessförinnan utfärda kungörelse om, att tullen eller tillverkningsavgiften höjdes, — Riksdagen naturligtvis sedermera obetaget att fatta beslut i motsatt riktning, hvarvid restitution af under mellantiden eventuellt erlagda högre tull- eller skattesatser skulle medgifvas. Endast på detta sätt, tror jag, kan man i någon större mån undvika de olägenheter, som utan tvifvel äro förenade med det nu gällande systemet, emedan Kungl. Maj:t ju nu icke har någon rätt att samtidigt med framläggandet af förslag om höjning af tullar eller tillverkningsavgifter utfärda kungörelse om höjningens omedelbara tillämpande. Jag tager den föregående talarens anförande såsom ett godt tecken på, att man från det håll, han representerar, icke skall hafva något emot att gifva Kungl. Maj:t en sådan rätt.

Herr Christiernson: Herr talman, mina herrar! Innan jag går att behandla ett par af ärendena i statsverkspropositionen, tillåter jag mig gifva uttryck åt en reflektion, som jag nyss gjorde, då jag hörde herr Ollas Ericsson uppträda för och så fullständigt underkasta sig och tro på polis- och åklagaremaktens ofelbarhet, att hade han icke varit klädd på ett sätt, som visat mig, att den ärade talaren var representant för Dalarne, skulle jag icke kunnat tro honom vara en ättling af de män, till hvilka Gustaf Vasa en gång sade, att om de icke ville hålla sig lugna, skulle han behandla landet så, att från den dagen hvarken hund eller hane där mera skulle höras. Detta visar åtminstone att rösterna från Dalarne icke alltid varit så spaka, jag höll på att säga så motsatta mot hvad som en gång hörts från Dalarne.

I statsverkspropositionen förekommer i år, liksom ett par föregående år, på fjärde hufvudtiteln en framställning från Kungl. Maj:t med begäran om anslag för anskaffande af nya uniformer efter modernt snitt. När uniformsfrågan först framlades i Riksdagen, trodde Riksdagen naturligtvis, att frågan var fullständigt utredd, att vi funnit den bästa tänkbara uniform i världen, en som tillfredsställer alla anspråk. Men i höstas läste jag i illustrerad militärrevy en liten artikel af en svensk militär, som del-

tagit uti en af stormakternas höstmanövrar, och han skildrade intrycket af denna uniform. Han hade underkastats granskning af de närvarande militära representanterna för icke mindre än 24 makter och han säger i sin artikel: när jag gjorde min entré bland de församlade officerarna lyste alla ansikten upp af ett muntert leende. Det är naturligtvis angenämt att veta, att vår uniform väcker uppmärksamhet, men jag tror, att det icke är så angenämt, att uppmärksamheten är af det slaget, att de granskande blifva muntra till sinnes. Och i sin artikel visar han också, huru denna uniform icke heller tillfredsställer de praktiska krafven i någon form. Det fattas något i hvarje afseende. Å andra sidan har man icke kunnat frigöra sig, och det var detta, som utländska fackmän funno löjligt, från den gamla surdegen, utan den gamla grannlåten, det opraktiska hos den gamla uniformen, det finns där, något afknappadt, något minskadt visserligen, men det finns där dock. Vi veta nu, att Kungl. Maj:t har tillsatt en kommitté, som har till uppdrag att taga under närmare öfvervägande, huru med den där grannlåten skall förfaras. Sverige är ju kommittéernas land, men det är väl ändå en af de mest besynnerliga kommittéer vi haft i landet. Man tycker, att den saken kunde hafva varit afgjord på förhand; åtminstone är den icke så invecklad, att den behöfver en särskild kommitté. Men det vittnar om, huru på ett område, där man tycker att sunda förnuftet skulle utan vidare kunna göra sig gällande, sunda förnuftet dock nödgas, om också icke fullständigt, naturligtvis, lysa med sin frånvaro.

Hatten, denna moderna svenska arméhatt, som ju förr har varit föremål för behandling i Riksdagen, karakteriserades då som mål-skjutningstafla. Den framkallade också mycken munterhet vid det tillfälle, jag nämnde, och jag tror, att kammaren vid något senare tillfälle får att syssla med den hatten. Vi veta, att den är ett af de många sorgebarn, krigsministern har att dragas med.

Jag skall tillåta mig att påpeka ett par fall, som hafva inträffat sedan förra riksdagen, hvilka visa, att andan inom armén fortfarande icke är den bästa, och att det reformarbete, som man vid vissa tillfällen har utlofvat, åtminstone icke ännu har lämnat några spår efter sig, och att man därför, trots en del åtgärder, som äro vidtagna, har anledning att mycket kritiskt betrakta förhållandena på detta område. Det är ju nu snart nio år sedan vi fingo den sista härordningen, men ännu har man icke kunnat komma fram med en reformering af den militära strafflagen. Det förslag, som kom i fjol, var ohjälpligt och måste förkastas af Riksdagen. Som ett exempel, huru nödvändigt det dock är, att vi mycket snart få en reformering af den militära strafflagen, vill jag anföra följande: Det var vid Kronobergs regemente, där en beväring hade tjänstgjort från klockan 5 på morgonen till klockan 8 på aftonen utan tillfälle att intaga någon mat. Vid detta sistnämnda klockslag hade han fått tag på en smörgås, som han höll på att förtära med god aptit, men då hade en korpral, som hyste agg till denne beväring, fått se honom, och

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

sade till dem, som stodo i närheten: »Nu skall jag ställa till bråk med honom», och det gjorde han på det viset, att han kommenderade denne beväring att skära bröd. Då svarade han korpralen: »Ja, så snart jag har ätit den här». Därför blef han ställd under krigsrätt för fördröjande af förmans i tjänsten gifna befallning och dömd till två månaders fängelse. En del officerare ansågo också, att denna dom var alldeles för sträng. Beväringen var alldeles förtviflad öfver detta öde, som drabbat honom, men på fråga, om han icke kunde vinna rättelse genom att klaga, förklarade en officer, som ville hans bästa, att det nog var bäst, att han icke klagade, ty annars kom det kanske flera anmärkningar på honom, och han riskerade då snarare att få ett strängare straff, därigenom att förseelsen skulle kunna komma att blifva mera komplicerad än fallet var i den första rättegången, och han fick nöja sig med den saken.

Jag har förut här i kammaren vid ett tillfälle sagt, att den vård, som ägnas de värnpliktige, icke är precis den bästa. Åtminstone fyller den icke de anspråk, som man har i ett land, där det i allmänhet anses, att läkarekåren står på en högre bildningsgrad än i något annat land, och om jag icke misstager mig, så är det ett halft år sedan ett kommittéförslag till omorganisation af fältläkarekåren aflämnats till Kungl. Maj:t, men ännu ha vi icke hört, om det blir någon åtgärd. Om jag icke hört fel, är det meningen att låta denna fråga hvila, till dess försvarsfrågan kommer i hela sin vidd. För min del kan jag icke finna, att denna fråga har samband med försvarsfrågan på det viset, att den skall hvila, utan den kräfer sin lösning fortast möjligt, och utan att vilja uttala något klander mot fältläkarne i allmänhet, får jag dock säga, att de klagomål, som kommit, öfver bristande intresse, vittna om, att det bland militärläkarne finnes en hel del, som mena, att deras uppgift hufvudsakligen är att se till, att icke något pjunk smyger sig in bland de värnpliktige, d. v. s. man anser, att hvarje värnpliktig, som anmäler sig sjuk, vill undandraga sig exercisen och bör i första rummet behandlas därefter och i andra rummet efter den sjukdom, han kan ha.

Den 11 januari insjuknade en beväring vid Lifregementets dragoner här. Han blef då inlagd på regementets sjukrum, och där fick han stanna till den 16 i samma månad, då han måste transporterats till garnisonssjukhuset. Den förpassningssedel, som medföljde honom, ställde diagnosen till tarmkatarr. Han blef då inlagd på den medicinska afdelningen, men när sjukhusassistenten sedan skulle undersöka beväringen, fann han, att diagnosen var alldeles felaktig, att mannen led af bukhinneinflammation i mycket svårt stadium, hvarför han genast måste öfverflyttas på den kirurgiska afdelningen, och så snart man kunde få tag i öfverläkaren, opererades beväringen, men hans tillstånd var redan då så betänkligt, att efter de uppgifter, jag har fått af den läkare, som förrättade operationen, det knappt var möjligt att få någon upplysning om huru sjukdomen behandlats under tiden den 11—16

januari. Den 18 afled bevärningen, och jag tror icke, att det är öfverdrift, då jag säger, att denne beväring icke hade erhållit den vård, som han borde hafva fått intill det ögonblick, då han inkom på garnisonssjukhuset. Från denna stund blef han ju behandlad på ett riktigt sätt med den skyndsamhet, som erfordrades, men att tänka sig, att denne man fick ligga från den 11 till den 16, och hans tillstånd, när han kom till sjukhuset, var så betänkligt, det är förskräckligt. Man kan förstå, att mannen, när han affördes från regementets sjukhus, var så sjuk, att det icke behöfdes läkareutbildning för att inse, att fara var å färde. Hur blef nu denna man transporterad? Jo, fullt påklädd, som en frisk människa kördes han till garnisonssjukhuset. Sedan har jag fått reda på, att det visst är ytterst sällan man bryr sig om att transportera sjuka militärer på annat sätt. Här i Stockholm finnas ju tusentals militärer, armén förfogar öfver tusentals hästar, och ett stort antal transportåkdon står till dess förfogande, men ändå har man icke en så duglig organisation, att den kan träda i funktion för att transportera en sjuk beväring från regementet till garnisonssjukhuset. För mig ställer sig den frågan naturlig, huru denna organisation skall fungera i krig, när de sårade och sjuka äro i tusental, då man icke en gång ser sig i stånd att på ett mänskligt sätt transportera de sjuka under fredstid, när de äro ett fåtal.

Jag tror, att detta mer än något annat borde gifva regeringen eller närmast herr krigsministern anledning att tänka på, om det icke vore skäl att ofkastast möjligt få en omorganisation af fältläkarekåren till stånd.

Här i Sverige är det ju vidare, trots att Första Kammaren helt nyligen gifvit sitt benägna tillstånd till, att de forna betjante i en hel del verk få kallas för tjänstemän, så att det är en kinesisk mur mellan dessa lägre tjänstemän och de högre. Jag vet, att vid statens järnvägar kan icke en lägre tjänsteman erhålla tjänstledighet, när denna skall användas för att förvärfva kompetens, som skulle gifva honom möjlighet att vinna befordran till den högre tjänstegraden, och i armén är ju denna gräns, denna kinesiska mur, nära nog ööfverstiglig. Det har funnits exempel, om jag icke misstager mig, vid flottan, där man icke såg med särskildt blida ögon, att ett par underofficerare hade skaffat sig sådana kunskaper, att de kunde göra anspråk på att vinna officersgrad. Jag skall icke ingå på den saken, utan relatera ett fall, som har inträffat i den stad, jag representerar i Riksdagen. Vid Skånska husarregementet skulle intendenten hafva tjänstledighet, det var sedvanlig semester, och det var fråga om, hvem som skulle sköta tjänsten. På expeditionen satt en fanjunkare, som tjänstgjort kanske en hel mansålder i armén och på denna plats hade stor erfarenhet och kunskap. De som hade att yttra sig i saken ansågo, att fanjunkaren var den, som borde sköta tjänsten under intendents tjänstledighet, och där kom också ut dagorder om detta, och man aflät skrifvelse till banker och andra, som hade med regementets intendentur att göra, om att fanjunkaren skulle förestå expedi-

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

tionen. Men någon af dagarna, innan detta arrangement skulle träda i kraft, utkom en ny dagorder, i hvilken föreskrefs, att på gifven anledning upphäfdes den förut gifna ordern, och i stället förordnades en ryttmästare att sköta denna tjänst. Denne ryttmästare hade kanske förut aldrig satt sin fot på regementets expedition, och var naturligtvis fullkomligt obekant med denna del af tjänsten. Då frågar man sig, hvad anledningen kan vara att en man, som hade förord från dem, som hade att närmast uttala sig, och som blifvit förordnad att tjänstgöra, dagarna innan han skall tillträda förordnandet, beröfvas detsamma under former, som för honom voro synnerligen kränkande.

Jag har försökt skaffa mig upplysning om orsaken härtill, och jag kan säga, att det beror på förekomsten af ett privatbref — om det existerar ännu, kan jag ej intyga — ett privatbref afsändt från högste chefen för intendenturen till regementschefen, och i det brefvet har man talat om, att det ej vore lämpligt, att en underofficer tjänstgjorde i denna befattning. Och verkan af detta bref har man kunnat konstatera genom den senare dagordern. Detta visar, huru armén i många afseenden icke frågar efter duglighet och lämplighet, när det gäller att förestå en tjänst, utan att sidoinflytanden göra sig gällande. Det vore ju upprörande, att en fanjunkare endast några dagar tjänstgjorde i en befattning, som annars förbehålles någon, som har rang och värdighet af officer! Man kan tänka sig, hvilka obehagliga konsekvenser kunde uppstå härigenom! Jag vädjar för öfrigt härvid till herr krigsministern, såsom den gentleman vi veta han är. Det kan nog hända, att man vid regementet i Hälsingborg försöker igångsätta en undersökning för att konstatera, hvem som pratat bredvid munnen, och då vill jag försäkra, att det icke är någon af dessa personer, fanjunkaren eller intendenten, som lämnat mig upplysningen, ty denna har jag fått från annat håll. Jag har hört det i Hälsingborg, att man fått reda på historien och vidtagit åtgärder för att få tag på syndaren, men jag hoppas, att man är på villospår, så att ingen oskyldig blir lidande.

Under valrörelsen var det mer än en konservativ kandidat, och kanske äfven någon af dem, som sedan valdes till representant för den konservativa åskådningen, som, därtill pressad af stämningen bland valmännen, uttalade sig för att under denna period ingen ökning af militärutgifterna skulle förekomma. Af de frissnade och af socialdemokraterna har flertalet uttalat sig i samma riktning. Således har det varit en allmän mening inom landet, att under den period, för hvilken vi valts att representera svenska folket, ingen ökning af militärbudgeten får förekomma. Och när man läser igenom fjärde och femte hufvudtitlarna, kan man konstatera, att vi hafva två försvarsministrar, som åtminstone för tillfället äro synnerligen försiktiga, och i militära kretsar kommer man tydligen att anse, att både herr krigsministern och herr sjöministern varit alltför benägna att rätta sig efter den allmänna opinionen och icke begära mer än nödvändigt. Vi veta också, att

tillvaron af en försvarskommitté gör, att alla anslagsfrågor ligga nere i väntan på den dag, då dess betänkande föreligger på Riksdagens bord. Således är detta ur militär synpunkt att betrakta såsom mycket magert. Och ändå finna vi, att — i jämförelse med hvad vi beviljat för 1909 — det, som Kungl. Maj:t äskar för 1910, visar en ökning af i rundt tal en och en half miljon kronor. Alltså, några månader sedan valmännen allmänt uttalat sig för, att vi icke få öka militärbudgeten, och under det år och den riksdag, då försvarsministrarne begränsat sig så mycket som möjligt, kan man ändock icke minska denna budget utan måste öka den trots de inknappningar, som på många områden vidtagits, så att anslagskrafven visa en så stor stegring som en och en half million kronor!

Jag vill särskildt för de nyvalda medlemmarna af kammaren stryka under detta och visa, att det är ogörligt att tänka sig, att från den nuvarande ledningen af försvaret d. v. s. från de män, som representera den nuvarande uppfattningen inom officerskåren, särskildt bland det högre befälet, försök kommer att göras att rätta försvarsbördan efter förmågan att bära den eller efter valmännens önskingar, utan att denna lednings diktan och traktan först och främst går ut på ytterligare utvidgningar utan hänsyn till hvad landet önskar i det fallet. Jag tror också, att den tillfälliga blygsamhet, som utmärker denna ledning, icke bör på något vis förvilla representationens blick, utan att denna må inse, att det är endast för tillfället »på stället halt», och att det sedan gäller att ta ut stegen så mycket raskare. Vill man därför söka öfvertyga representationen därom, att ingen anledning till oro är för handen med afseende å denna punkt, så tror jag likväl, att en af de förnämsta kraftmätningarna mellan den nyvalda kammaren och den sittande regeringen kommer att gälla denna fråga. Ty i det stycket har icke den nuvarande regeringen förändrat sig, om den också i andra stycken ändrat uppfattning. Härutinnan är det mer än eljest ett uttryck för den gamla reaktionära uppfattningen, att militärfrågan är den förnämsta och att de militära krafven gå före allt.

Jag har tagit till ordet för att så att säga på förhand väcka den tanken bland Riksdagens ledamöter till lif, att äfven om denna ökning i år icke är så stor, så är det dock i hög grad betänkligt, att man ett år som detta kommer och fordrar en ökning af militärutgifterna, särskildt sedan valen gått i den riktning de gjort. Och med en lifskraft, som tyckes utmärka regeringen, — jag hade tänkt mig att den efter ansträngningarna under valrörelsen skulle vara något utmattad! — så har man all anledning att vänta, att den i den punkten kommer att göra allt hvad den kan för att drifva igenom sina anslagskraft. Man har dock anledning att betona: först och främst reformer inom armén, först och främst tillgodoseende af de humanitära krafven! Och tillsätandet af civilkommissionen är icke att betrakta som ett aflatsbref, som ger regeringen fullmakt in blanco, så att vi skola tro

Remiss af
statsverks-
propositionen
(Forts.)

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

regeringen vara benägen att ställa allt till det bästa. För den nuvarande regeringen — jag kan icke förneka, att jag har den tanken, ehuru det kanske är fult — är hufvudsaken den: nya millioner, längre öfningstid, flera fartyg! — medan reformer af strafflagen, fältläkarekårens omorganisation ju bara äro bagateller, som böra komma i andra rummet, då jag däremot anser dessa frågor böra sättas framför andra och att de äro de förnämsta.

Hvilken uppfattning vi än hafva om försvarsfrågan, så borde vi kunna ena oss om att se till, att icke öfversitteri, att icke rent barbarisk lagstiftning är rådande, utan att de värnpliktige behandlas såsom hvad de äro, landets söner, som tvångskommenderas till kaserner.

Herr Starbäck: Det är mig icke möjligt att uttala min tillfredsställelse öfver det svar, som herr ecklesiastikministern lämnat på mitt anförande för en eller annan timme sedan. Jag skulle ha varit mycket tillfredsställd, om det inneburit ett bemötande, men hufvudsaken af hans anförande riktades emot något, som jag ej sagt, ehuru han hela tiden tycktes vända sig emot mig. För öfrigt hade han ett resonemang, som var märkvärdigt. Det befinner olämpligt, att en professor, exempelvis i matematik, sitter och bedömer en disputation i — låtom oss säga — hebreiska. Men därför att det nu är så, att en botanist bedömer en disputation i astronomi, som ecklesiastikministern också tyckes anse olämpligt, så skola vi göra det ännu olämpligare, så att ännu flera, som icke begripa saken, skola bedöma den! Och hvarför skola vi göra det? Jo, därför att det står i examensstadgan! Jag vet icke annat än att den också utfärdats af den nuvarande ecklesiastikministern. Om sedan sakkunniga sammanträda och finna, att det finns fel och olägenheter i denna examensstadga, har det sunda förnuftet bort kunna säga, att då skall man ändra denna absurditet. Nej, i detta fall får sunda förnuftet tiga, och »man går på i ullstrumporna»!

Och när vi komma till de andra anmärkta punkterna i universitetsstatuterna, då säger ecklesiastikministern: »ja, det kan hända, att de icke äro lämpliga, men de skola ju icke efterleivas, vi skola icke draga ut den här stadgan in absurdum — vi skola efterleva den med förstånd, så är det icke så farligt med stadgan!»

Och när det gäller frågan om möjligheten för en student, som är tillräckligt meriterad, att få ett stipendium, då säger ecklesiastikministern: »det är så lämpligt att vänta med detta understöd, som han har rätt att få, därför att det kan komma stipendiefonden till godo.»

»Och för öfrigt», tillade han, »har jag ej tillräckligt pröfvat denna punkt.» Ja, det gäller således att vänta, och det är bra för universitetslärarne att få reda på, att antingen skall man icke efterleva dessa statuter, eller kommer det en efterpröfning, och då kanske de befinnas olämpliga.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Emellertid fick jag svar på en punkt, och jag måste tyvärr upptaga kammarens uppmärksamhet ett ögonblick för att fästa ögonen på den. Jag anmärkte, att ifrån en paragraf i de gamla statuten hade strukits bestämmelsen, att föreläsningarna böra afse att befordra lärjungarnas själfständiga vetenskapliga utbildning. Herr ecklesiastikministern säger, att detta återfinnes i en annan paragraf, där det heter, att universitetens uppgift är att meddela en på vetenskaplig forskning grundad undervisning i de delar af det mänskliga vetandet, som falla inom området för universitetens organisation. Är det med detta herr ecklesiastikministerns mening att säga, att det endast är universitetens uppgift att meddela en på vetenskaplig forskning grundad undervisning, då får jag verkligen säga, att jag icke kan neka till, att jag anser såväl vetenskapen i vårt land som undervisningen vara i den allra största fara. Ty, mina herrar, min uppfattning är den, att all undervisning, från folkskolans till universitetets, skall vara grundad på vetenskaplig forskning. Men vi förstå nu, att detta gäller endast i fråga om universiteten! De öfriga bildningsanstalterna äro grundade på någon »sann upplysning», hvarifrån den nu kan komma!

Det är detta, som för mig verkligen är synnerligen betänkligt, att ecklesiastikministern icke tyckes hafva den ringaste uppfattning om, hvad det betyder att vid våra universitet uppfostra lärjungar till själfständig vetenskaplig forskning. Jag kan icke neka till, att det fanns en underström i hela hans långa anförande, som visade, att han underskattade den vetenskapliga, framför allt den själfständigt vetenskapliga forskningen, sådan den framträder i vårt land, vår nationella vetenskapliga forskning. Och skall detta verkligen läggas till grund för, vara den rätta synpunkten, den bärande framtidssynpunkten för lifvet vid universiteten, då tror jag — jag upprepar det — att vetenskapen är i fara! Men lyckligtvis har jag den uppfattningen, att, om också herr chefen för ecklesiastikdepartementet anser det själf, så delas kanske icke den uppfattningen af så många, att han i vårt land är den högsta auktoriteten att bedöma den vetenskapliga forskningen.

Herr Branting: Herr talman! Min partivän, herr Christiernson, som nyss hade ordet, har redan gifvit svar åt representanten för regeringspartiet här i kammaren, och jag skall därför icke så mycket gå in på hvad denne hade att säga, helst då det synes mig vara en något för enkel uppfattning, att den sociala frågan och regeringens ställning till den egentligen skulle innefattas i uppgiften att hålla ordning på orostiftare, och då jag tyckte mig finna, att den stämning, som mången gång, när liknande frågor diskuterades under föregående riksdagsperiod, kunde förmärkas i kammaren, icke nu återfanns. Valen ha nog gjort sitt till äfven i detta afseende, och det hjälper icke riktigt vid sådana små bravader, när de skola understrykas med bravorop och in-

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

stämmanden, att högljuddheten träder i stället för allmänneligheten.

Därmed lämnar jag den ärade representant, som fortsätter Liss Olof Larssons traditioner, och öfvergår i stället till herr justitieministern, hvilken ju skötte sitt försvar på ett sådant sätt, att det med all rätt tilldrog sig kammarens stora uppmärksamhet. Det hindrar naturligtvis icke att i detta svar, som i väsentliga delar gick ut på att framhålla, att han själf icke hade det ansvar för den massa af politiska åtal och därmed likställda förhållanden, som vi för närvarande äro inne i och som den allmänna meningen tillskrifver honom, det hindrar naturligtvis icke, säger jag, att i detta svar funnos ganska betydliga luckor.

Den första tes, som herr justitieministern utvecklade, var, att när en lag nu en gång finnes, det också måste åtalas, och att man icke kan införa den principen, att de många åklagarna med själfständig ställning skola sätta sig ned och afgöra, om en paragraf är föråldrad eller icke.

Jag vill därvid erinra om hvad väl torde vara allbekant, att nog sker det anmälningar af förseelser, som skulle kunna vara efter lagen straffbara, men som ändå *icke* af åklagaren upptagas. Det sker med afseende på vissa lagar, icke nödvändigt därför att de enligt den allmänna rättsuppfattningen blifvit satta ur bruk, men på grund af föreliggande förhållanden. Ett visst personligt ömdöme måste naturligtvis alltid tillmätas åklagaren i dylika fall, och det är så mycket mera nödvändigt, när herr justitieministern själf gaf i sitt anförande uttryckligen och utan reservation ett erkännande af att *föråldrade* lagbestämmelser finnas. Jag får säga, att den ställning, som han ville tillmäta åklagarne, icke var synnerligen förmånlig för dem. De få icke pröfva, utan skola följa lagens bokstaf. Det var en del af hans tes. Men på samma gång upplyses af honom själf, att det finnes i lagen föråldrade ställen, fallgropar, som man får försöka att på något vis undgå. Detta är en ganska svår situation, och den synes mig erbjuda en viss likhet med de svårigheter herr justitieministern själf synes befinna sig i på den plats han för närvarande bekläder.

När, frågade herr justitieministern vidare, är en lag föråldrad? Jo, svarade han, då domstolarna draga sig för att tillämpa den. Jag tillåter mig betvifla, att den allmänna meningen blir tillfredsställd med en sådan genombyråkratisk definition på när en lags föråldrade beskaffenhet inträder. Den vill nog själf ha ett ord med.

Hvarför ha icke herrarna motionerat, frågar herr justitieministern, om ändring särskildt af hädelseparagrafen, när man anser den vara så fullständigt föråldrad? Jo, det är oändligt lätt att fatta. Dessa åtal började visserligen under förra riksdagen, men afvärjdes genom juryns utslag. Sedermera, efter riksdagens slut, ha de två hädelseåtal kommit, som väckt den största uppmärksamheten, och jag kan glädja herr justitieministern med, att nog är det meningen att genom en motion bringa saken på tal.

Man kunde icke veta på förhand, att denna efter min tanke så otidsenliga lagbestämmelse skulle återupplifvas, och sålunda hade man förut icke någon anledning att inskrida mot densamma.

Herr justitieministern återopade, att det blott var 11 åtal, som på regeringens initiativ kommit till stånd. Ja, allt är relativt. Bara 11 åtal! Det kan ju tyckas vara litet — det beror så mycket på den synpunkt, hvarifrån man ser saken. Men det är en annan siffra i statistiken, som är mera ägnad att väcka uppmärksamhet, nämligen den, att af de sju antimilitaristiska åtal, som anbefallts af herr justitieministern, tre resulterat i frikännande, medan tre fortfarande äro under handläggning. När så är förhållandet, förefaller det mig, att herr justitieministern borde däri ha sett en synnerligen stark vink att icke fortgå med samma energi på den vägen, då han vid nära på hälften af de anbefallda åtalen — trots det han i den punkten har med sig en gynnsam stämning från stora grupper af vårt folk — får bakläxa. Detta synes mig allra bäst visa, att det föreligger mellan hans uppfattning och det allmänna föreställningssättet om hvad som är brottsligt i detta fall en så stor klyfta, att han bör ställa sig den uppgiften före att undersöka, om han icke kan i detta afseende något revidera sin uppfattning.

Det yttrades af herr justitieministern, att ett par tidningar, Brand och Nya Folkviljan, förde ett språk sådant, att många skulle mera häpna öfver att icke dessa åtalades än öfver att det öfver hufvud taget förekommer åtal. Jag behöfver icke erinra om att just redaktörerna för dessa tidningar blifvit aflägsnade ur vårt parti, men sluppen har därtill fogat det så, att i dagens nummer af Social-Demokraten är intagen en kritik af några satser i Brand, där man så att säga från den offentliga snygghetens synpunkt gör gällande behofvet af att inom arbetarklassen och inom arbetarkretsar en reaktion reses mot det språk, det simpla och låga språk, hvarunder diskussionerna från det hållet mången gång föras, och gör gällande detta under betonande af att det därvid ingalunda är fråga om eljest befintlig åsiktsskiljaktighet. Det »revolutionära» kan nämligen omöjligen ligga i att man på detta sätt försimplar smaken och slår an en ton, som enigt måste ogillas af alla tänkande och hyfsade människor.

Det var för öfrigt, tror jag, icke blott jag utan många med mig, som med tillfredsställelse konstaterade det stora erkännande, som herr justitieministern gjorde åt den ståndpunkt, för hvilken jag här gjort mig till tolk, när han alldeles uttryckligen förklarade, att äfven han personligen i stort sedt *delar* den uppfattningen, att *förevildningen och råheten icke kunna stärfas genom lagparagrafer*. Det är en ståndpunkt, som jag tror är så värdefull att ha fått fram från regeringsbänken, att det skulle vara önskvärdt, om de orden kunde, ordentligt understrukna, gå ut vida omkring i afkrokar här och hvar, där man helt visst på grund af den vind, som blåst från regeringshöjderna, har en helt motsatt uppfattning om hvilken ståndpunkt man inom dessa kretsar intager.

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Det måste för öfrigt beröra mig egendomligt att finna, herr justitieministern i fråga om det mest uppseendeväckande fallet, som jag dröjde vid och som han personligen icke haft något att göra med, gled det förbi, så att säga. Han erinrade om den självklara saken, att genom utslutningar af satsar och lösryckande af satsur deras sammanhang skulle kunna åstadkommas resultat, som verka ganska olika mot den ursprungliga skriften, och han syntes utan att vilja utsäga det ha fått den föreställningen, att Tolstojs bekanta ord hade blifvit genom det sätt, hvarpå de presenterades, så förvanskade, att de kunde likställas med unghinkeanskt uppvigling. Ja, kammaren är, sedan jag läste upp de Tolstojska orden, i tillfälle att döma, huruvida de kunna förtjäna det namnet. Tolstojs färg öfver skildringen af den ryska situationen står kvar, om ock något bibelspråk, som varit instucket, icke blifvit i öfversättningen eller ens i den franska upplagan återgifvet.

Jag konstaterar vidare, att herr justitieministern framhöll, att äfven han fann utspridarne af uppropet för hårdt straffade. Ett sådant uttalande från ett sådant håll bör, synes det mig, leda till konsekvenser, som för dessa unga män, hvilka blifvit så där för hårdt straffade, torde vara beaktansvärda.

Det förefaller mig, att ett slikt ord förpliktigar, och om här i våra seder, beklagligt nog efter min uppfattning, icke finnes det franska bruket att emellanåt gifva amnesti, då man kommit på sned vid lagarnas tillämpning, ha vi andra former, hvarunder denna mildring af straffen kan ske, hvilken jag sålunda tar fasta på att vi fått ett halft löfte om.

Slutligen nödgas jag erinra, att det var oriktigt, när herr justitieministern framhöll, att socialdemokraterna skulle ha röstat *mot* den lagändring, som var föreslagen i afseende därå, att kvarstadsbrotten skulle behandlas såsom särskilda brott. Då kammaren till en tredjedel är nyvald, anser jag mig böra utveckla den saken något mera. De, som voro med förra gången, erinra sig säkert, huru därmed förhöll sig, nämligen att med denna ändring åtskilliga andra lagändringar voro sammanknutna och att allt diskuterades i ett sammanhang. Men i det anförande, som jag hade vid detta tillfälle, den 11 maj 1908, yttrade jag: »Hvad beträffar den första af dessa ifrågasatta ändringar, har jag för min del principiellt ingenting att däremot invända; det kan vara fullkomligt befogadt, som också nyss framhölls af chefen för justitiedepartementet, att brytandet af kvarstad belägges med ett straff, som afmätes efter själfva den förseelse, hvartill den, som bryter kvarstaden, gör sig skyldig, genom att han ignorerar en lagligen fastställd åtgärd. Och jag kan också fullständigt instämma i, att det icke är riktigt, att man ställer straffet och ansvaret för ett sådant brytande af kvarstad, såsom den nuvarande tryckfrihetsförordningen gör, i relation till innehållet af skriften genom att stadga samma straff för brytande af kvarstad som för författaren. Emot hufvudinnehållet således i den föreslagna nya § 4 mom.

9 har jag ingen annan erinran att göra än den, som reservanterna redan gjort, nämligen att de anse, att straffmaximum är väl högt tilltaget, då det satts till ett års fängelse, och de i stället föreslagit ett halft år.»

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

I konsekvens med denna uppfattning röstade sålunda socialdemokraterna icke mot den grundsats, som herr justitieministern uttalade, utan vi röstade emot förslaget i dess helhet, men sedan i en följande votering för ett af mig under öfverläggningen framställt yrkande, som gick ut på att straffmaximum skulle stanna vid ett halft års fängelse, och därmed hade vi uteslutit de andra förändringarna, hvarpå jag här icke skall gå närmare in. Så förhåller det sig med den saken.

Det är synd emellertid, att denna, jag måste säga det, något illojala framställning skulle komma på slutet af herr justitieministerns anförande, ty eljest — jag kan icke hjälpa det — fick jag af detta anförande det totalintryck, att det nästan var att fatta som ett halft löfte om att man för framtiden skall omsorgsfullare än hittills pröfva, när åtal af politisk art, som det här är fråga om, böra anställas.

Nu står man oviss om hvad svaret verkligt innebär. Herr justitieministerns ord ljödo som ett nödrop inför den allmänna meningen, de gäfvos till känna ett behof, som kan vara fullt befogadt och som jag väl förstår, att uttrycka, att han personligen vill ha sagdt, att det icke är hans fel allt det som skett. Men i det hänseendet vill jag ge honom den maningen att pröfva den tes, som han själf så starkt underströk, att justitieministerns skaplynne och regeringens, de öfverordnades allmänna uppfattning, icke har någon som helst reflexverkan på de underordnade kårerna af tjänstemän. Jag skulle vilja hemställa, om han icke kunde pröfva, huruvida den tesen är så alldeles absolut riktig. Visst är, att när icke den där vinden blåser på höjderna, blir det icke så många åtal, som komma från de underordnade hållen, hvad det nu kan bero på — ett faktum synes det mig ändock vara. Och då kan det vara skäl i att experimentera med en annan vind däruppifrån.

Fast står i alla fall, att vi för närvarande äro inne i en åtalsperiod och att, som mina ord föllo i det förra anförandet, den nuvarande kursen är *förhållig* för det svenska folket.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Albert Petersson: Herr talman! Jag har blifvit uppkallad af ett yttrande, som den senaste ärade talaren hade, nämligen det, att min framställning af hvad som förekom vid senaste riksdagen i fråga om 4 § 9 mom. tryckfrihetsförordningen skulle vara illojal. Äfven jag hade läst igenom det protokoll, som han hade framme, och jag anser mig berättigad säga, att jag står för hvad jag sade. Jag sade nämligen, att det hvilande grundlagsförslaget i det skick, hvori det föreligger, antagits mot socialdemokraternas röster, och detta har herr Branting konstaterat vara fallet. Jag ville icke

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

upptaga kammarens tid längre, än nödvändigt var, och därför gick jag icke in på den detaljen, att socialdemokraterna ville taga en del af förslaget, ehuru äfven den i förändradt skick.

För öfrigt föranleder herr Brantings yttrande från min sida allenast en erinran om att åtalens antal naturligtvis beror på antalet af de lagöfverträdelser, som förekomma, och det kan ej nekas, att de nu ifrågavarande brotten emot gällande lag på senare tider varit betydligt mycket talrikare än förut.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet greve Hamilton: Herr talman! Jag har varit något tveksam, om jag skulle upptaga kammarens tid med anledning af hvad herr Branting i sitt första anförande yttrade, riktadt emot mig. Jag har varit något tveksam egentligen därför, att hvad jag skulle vilja säga förefaller mig i högsta grad som ett försvar för mig personligen. Men jag tror ändå efter någon besinning, att jag vågar beröra denna sak, vågar säga hvad jag tänkt säga, därför att det för många skall klargöra, i hvilken underlig tidsperiod vi lefva, hur bedräflig den politiska situationen är, och huru man från vissa håll söker göra det komplett omöjligt att åstadkomma en ärlig samverkan mellan olika partier äfven på områden, där de dock borde kunna finna hvarandra.

Herr Branting yttrade, att det system, som jag förfäktar, var framför allt ett brutalt system, och han erinrade därom, att det väckt allmän harm i landet, när i sommar ett särskildt uttryck för — jag upprepar ordet, som han flera gånger använde — denna min brutalitet kom till synes, då nämligen tidningarna visste meddela, det jag hade sagt, att om icke de strejkande rättade sig efter mina önskningsar, skulle det »smälla». Jag ber att få berättta hela denna historia, den är så ytterligt karaktéristisk.

Herrarna veta hvad som förekommit på västkusten. Där hade utbrutit strejk. Dit hade nämligen kommit fartyg från främmande ort, hvilka förklarats vara i blockad. Hvarför? Jo, därför att somliga af dem ett år förut hade besökt och tagit in last i hamn, som varit blockerad. De hade då varit i Norrköping, följaktligen förklarade sig arbetarna nu icke komma att taga någon befattning med dem. Då befälet ville lasta med eget folk, samlade sig de strejkande och öfverföllu de arbetsvilliga med stenkastning. De slog åtskilliga af polismännen blodiga. De slog slutligen en länsman, som sökte återställa lugnet, så att han afsvimmad fick föras från platsen. När det skickades dit extra polis för ordningens upprätthållande, samlade de strejkande sig kring polismännen och spottade ner dem från hufvud till fotabjäll. Den officer, som sedermera kommenderades dit, har berättat, att polismännen, som stodo på sin post lugna och orörliga och utan att låta förleda sig till någon öfverilning, voro bokstafligen öfversmorda med spott från de strejkande arbetarna. Det fanns sålunda ingen annan möjlighet, då man kastat sten på de arbetsvilliga och slagit polisen till blods, än att skicka dit militär. Den man, till hvilken jag riktade ordern om militärhandräckning, sade: jag lyder ordern, men stats-

rådet vet, hvilket förskräckligt ansvar jag tar på mig. Jag svarade: ja, jag vet ansvaret, men jag ger inga instruktioner, dem har ni i Sveriges rikets lag.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Sedermera tänkte jag: det är dock ohyggligt detta, att det icke i arbetarledningen skall finnas en känsla af det orimliga i denna sak, att därför att ett fartyg året förut lastat i Norrköpings hamn, skola först arbetarna utgjuta blod, och sedan skall man tvingas att skjuta på dem. Jag ringde då på i telefon till en man, hvars ord jag visste ägde makt öfver arbetarna, och sade: jag vädjar till er — kunna vi icke komma öfverens om att göra om intet detta? Jag vet, att om ni säger ett enda ord, så afstå de strejkande från sitt förehafvande; jag uppmanar er att taga hand om denna sak och befria militären från nödvändigheten att tillgripa den yttersta utvägen. Jag fick i mycket häftig ton till svar, att arbetsgifvarna varit så orimliga, att man icke undrade på att arbetarna voro upprörda, hvarpå jag svarade — jag kan svära på riktigheten af mina ord — jag inlåter mig icke på tal om hvilka ha rätt, här är det fråga om att hindra utgjutande af blod, och härmed vädjar jag till er, och gör ni icke hvad jag ber och vill, så smäller det. — Detta är brutalt, säger herr Branting. Jag vädjar nu till kammaren, om det kan så kallas.

Jag får erkänna, att jag sällan varit så upprörd som dagarna efter det jag gjort detta ärliga försök att hindra hvad jag fruktade skulle inträffa, ty sedan fick jag hela arbetarpressen med herr Brantings tidning i spetsen som ett enda koppel öfver mig, därför att man ansåg, att jag visat förakt för arbetarna. Jag sade emellertid icke någonting, lät icke intervjuas mig, ingaf ingen gensaga, och detta icke blott därför att jag vet, att sådant icke lönar sig, utan ock därför att det inträffade någonting, som på samma gång glädde mig och fyllde mig med vemod. Den man, som mottagit min vädjan och satt i gång presskampanjen, han gjorde samtidigt just hvad jag bad honom om.

Jag frågar: hvarför i Herrans namn skall man gå till väga på detta sätt? Kan det vara tillräckligt att svara: hvart skulle annars det sköna klasshatet taga vägen?

Jag skulle kunna säga åtskilligt äfven om det öfriga, som herr Branting yttrade, men jag skall icke göra det. Jag har till sist blott en personlig vädjan att göra till honom. När han talade om — för att visa, hur orimligt det var, att Tolstojs ord blifvit åtalade — att de publicerats i en tidning, som då utgafs af nuvarande ministerpresidenten i Frankrike, kunde han verkligen säga detta utan att känna ett styng i hjärtat, utan att rodna? Minnes icke herr Branting, hur det gick den tidningsredaktören, hur han, sedan han blifvit minister, fick stå inför folkrepresentationen och försvara sig, därför att han låtit trupperna skjuta på de strejkande. Så gick det honom; och så kommer det kanske att gå någon annan, som för fram sådana bravader som herr Branting och sedan får sitta på den plats, där jag sitter.

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr Kronlund: Jag hade ej tänkt att i mitt anförande beröra den fråga, den förste talaren i dag bragt å tal, men det var ett yttrande af herr justitieministern, som föranleder mig till en gensaga. Han framhöll på tal om hädelseparagrafen med mycken styrka, att en åklagares åtalsplikt icke får göras beroende af, huruvida denne åklagare anser en lagbestämmelse antikverad eller icke. Först när domstolarna börja att draga sig för tillämpning af en dylik lagbestämmelse, först då kan man enligt herr justitieministerns åsikt anse denna antikverad. Jag för min del kan icke alls fatta, att herr justitieministern kan uttala en sådan åsikt. Jag förmenar, att det icke kan förefinnas någon rätt, någon möjlighet för en domstol att efter ett åtal förklara sig icke vilja eller kunna tillämpa gällande lag, därför att denna anses antikverad; detta förefaller mig vara en ytterst farlig princip, om den skulle göra sig gällande. Är en lagbestämmelse antikverad, så tillkommer det lagstiftarna att upphäfva den, men icke lagskiparna att suspendera den. Detta om detta.

Herr finansministern yttrade för en stund sedan, att regeringen hade många järn i elden, och vi må visst gifva honom rätt däri, att den regering, som nu sitter, är en arbetsam och praktisk regering, en regering, som nedstigit från de olympiska höjderna och trädt i närmare kontakt med det svenska folket, än kanske någon annan konservativ regering någonsin har gjort. Ja, vi ha till och med under sistlidne sommar sett, att flera medlemmar af regeringen vistats ute i landet såsom framstående resetalare, om också jag må säga, att framgången icke alltid motsvarat det redliga uppsätet och sanningssökandet.

Ett bevis på regeringens arbetsamhet se vi i de lifliga, kraftiga och beslutsamma ingripanden från regeringens sida i för landet viktiga frågor. Jag behöfver blott påpeka tillsättandet af civilkommissionen, som från att ha varit ett kyligt behandladt fosterbarn upptagits i föräldrafamnen. Jag vill vidare peka på de första åtgärderna för utnyttjande af vattenfallen i Norrbotten, igångsättandet af arbetslöshetsräkningen samt andra välbehöfliga åtgärder. En annan sida, som också tyder på verksamhetslust och initiativkraft, är antalet arbetande kommittéer, som väl aldrig någonsin tillförne varit så stort som i dessa dagar. Vi hade år 1894 ett tjugotal, 1897 var detta antal fördubbladt, eller 40, och för närvarande ha vi, jag tror, öfver 80. Den kätterska tanken uppstiger ibland hos mig, att dessa kommittéer kunna vara bra att tillgripa, när man för tillfället vill bli af med besvärliga frågor eller när man politiskt vill reassurera frågor för skeppsbrott i kamrarna — dock afvisar jag naturligtvis genast denna tanke på grund af det förtroende, jag hyser för den sittande regeringen. Men det hos oss florerande kommittéväsendet har två sidor: en god, därför att det tillför ärendenas behandling en ökad sakkunskap, men det har också en annan sida. Ju mer regeringen får för vana att skjuta ifrån sig likt och olikt, att skjuta ifrån sig allehanda för vårt land viktiga och betydelsefulla frågor, ju mera främmande blir

regeringen för dessa frågor, ju mera afskåres den från ett sakligt inflytande på frågorna, och för regeringen återstår vid ärendenas slutliga afgörande endast en formell granskning: det hela föreligger tuggadt och malet, så att hela behandlingen hos Kungl. Maj:t blir kanske ofta en automatisk matsmältning. De stora frågorna komma på det sättet att sakna de konsekvent ledande principer, som man framförallt har rätt att fordra af en regering.

Den föreliggande statsverkspropositionen ger oss många exempel härpå. Den visar — för att endast anföra ett — huru finansministern, i syfte att fylla bristen i statens budget, har måst taga upp allehanda gamla saker, har måst leta upp allehanda klutar för att klistra på den spruckna säcken: maltskatt, skatt på dryckenskapen, växelskatt, skatt på skuldsättningen, och inkomstskatt, skatt på förmögenheten. Det finnes icke någon enhetlighet, intet system, intet af det stora statsmannalika finansprogram, som vi hörde talas om i somras från finansministerns sida.

Vidare tillåter jag mig göra några randanteckningar till sjätte hufvudtiteln. Det intressanta med denna är, icke hvad som står där, utan mera hvad som icke står där. Jag vill nu icke tala om den af herr civilministern upptagna kronofogdeinstitutionen. Den begrofs lyckligtvis i fjol, och jag hoppas, att den lifaktighet, som kan komma kronofogdarna i år till del, icke blir af mycket lång varaktighet.

Jag vill emellertid beröra ett annat kapitel, nämligen huru hufvudlöst det bygges och planeras för statens järnvägar. Blott ett enda exempel. År 1898 beslöt Riksdagen byggandet af Bohus länsbanan för en beräknad kostnad af omkring 13 miljoner kronor. Hela denna banbyggnad visar en enda följd af missräkningar och obehagliga öfverraskningar. Banan skulle vara färdig under loppet af 1902. Ännu på sjunde året efter denna tid är banan icke färdigbyggd. Utom de beviljade 13 miljonerna har Riksdagen ytterligare anslagit öfver 4 miljoner kronor, och vidare har Kungl. Maj:t af egen maktfullkomlighet under de sista åren anvisat omkring 1,600,000 kronor till samma banbyggnad. Tänker man vidare på de stora, oerhörda ränteförluster, som staten lidit genom denna försening af banbyggnaden, ränteförluster, som kunna skattas till flera miljoner kronor, så kan man väl påstå, att sällan har planlösheten och laissez-aller systemet firat större orgier än beträffande denna bana. Vederbörande, som planerat och ledt banbygget, ha sedan fått befordran inom andra områden af järnvägsadministrationen, där de kunna fortsätta sin framgångsrika och för staten ganneliga verksamhet.

En annan betänkelig punkt härvidlag är, att Kungl. Maj:t på detta sätt kan använda miljoner kronor af trafikmedel, utan att först Riksdagens samtycke inhämtas. Jag vet väl, att det är en gammal riksdagspraxis och att det finnes en gammal tullmakt på detta. Men vore det icke på tiden, att man bröte med denna kutym? Järnvägsförvaltningen är ett område, där man genom praktiska och framsynta åtgärder kanske mer än inom någon annan gren af

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

statsförvaltningen kan spara miljoner för land och folk, om man verkligen vill.

Herr Lindhagen: Efter den dramatiska föreställning, som nyss fängslat kammarens intresse, kan man nog knappast begära, att kammaren skall ägna uppmärksamhet åt en fråga, som, mig veterligen, icke förekommit under någon remissdebatt. Men hvar sak har sin tid, och jordfrågan kommer i alla fall att tvinga sig på oss, så att den kan förtjäna en liten plats äfven i en remissdebatt. Och därför ber jag att få yttra några ord, särskildt med hänsyn till innehållet i statsverkspropositionen.

Man kan väl i allmänhet säga, att vi i jordfrågan sedan årtionden tillbaka saknat någon regering. Det har därvidlag rådt, hvad man kallar, »regeringslöshet». Man har visserligen ganska försiktigt och godmodigt rört sig på periferien, men aldrig velat intränga i frågans kärnpunkt. Detta finner jag på visst sätt ganska förklarligt. Det beror på *den juridiska privaträttsliga uppfattning*, som behärskar jordfrågorna. Den har uppkommit och fått rot i samband med frihandelssystemets genombrott i början af 1880-talet och sitter nu i högsätet nästan öfverallt i landet, så väl i lärostolar som i de administrativa högsätena. Enligt denna uppfattning kan en privaträtt icke kränkas. Äfven om privaträtten leder till, att man fritt skulle kunna få förgöra folk och land, är dock privaträtten okränkbar.

Denna uppfattning är icke ny. Det är precis samma föreställningssätt, som behärskade det gamla feodalsystemet. Men under det att folket i andra länder rest sig upp däremot och sopat bort den, så har just vid den tid, då i främmande länder denna rörelse blef avslutad, hos oss börjat bilda sig ett nytt feodalsystem efter samma principer och samma rättsgrundsatser som det gamla. I Frankrike åter t. ex. under de berömda hetsiga debatterna i parlamentsförsamlingen den 4 och 11 augusti 1799 bortsopades detta privaträttsliga system och följden har blifvit, att då lades grunden till denna stora klass af franska småbönder, som sedan i så mycket skapat Frankrikes stora ekonomiska kraft och de stora materiella rikedomar, som där finnas.

Då jag särskildt kommit att beröra denna fråga om *småbrukarnas själfständighet*, vill jag erkänna, att den nuvarande statsministern under valrörelsen i somras fällt ett beaktansvärdt ord, som utgör ett verkligt program och som jag skall be att få återgifva. Han talade om angelägenheten af att »tacksamt bevara resultatet af gångna släktens odlingsmöda, af de svett-droppar, hvarmed de tegar vattnats, på hvilka vi nu så och skörda».

Men huru tillämpar regeringen detta vackra tal och huru ha äfven de föregående regeringarna tillämpat det? I enlighet med den privaträttsliga uppfattningen kan man väl skapa nya jordbruk, skaffa jord till spekulationspris och bygga nya åbyggnader. Men under allt detta låter man många tusental färdiga jordbruk, som redan finnas, gå under, därför att innehafvarna ha en så otrygg

besittningsrätt, att de icke vilja sitta kvar. Jag syftar här på alla dessa arrendatorer å bolags- och bortskänkta kronohemman, dessa torpare och smärre lägenhetsinnehafvare, som föra en så ojämn kamp för sin tillvaro, att det ofta för dem slutar med emigration till Amerika.

Den angelägenheten, att skaffa dessa människor tryggare villkor, att bevara de stora kapital, som äro nedlagda på denna jord och alla dessa åbyggnader, den inlåter sig regeringen icke på, därför att bevarandet af missförhållandet är en privaträtt; och för denna låter man allt det andra gå under.

Jag skall icke fästa mig vid alla de underlåtenheter, som regeringarna och vår nuvarande regering senast i detta afseende låtit komma sig till last. Jag vill blott nämna såsom exempel att det icke hjälper ens, att Riksdagen gör särskild framställning om vidtagandet af några små åtgärder i det rätta syftet. Vi veta sålunda, hvilka vanskliga öden som *norrlandslagstiftningen i fråga om lagförslagen rörande arrende och vanhäfd* haft, huru svagt regeringen framfört denna sak och huru den helt och hållet resignerat vid detta års riksdag — saken återfinnes nämligen hvarken i trontalet eller i statsverkspropositionen. Ännu mindre kan man begära, att regeringen skulle hafva ens på något sätt snuddat med sina tankar vid det af norrlandskommittén framförda kompletterande förslaget till dessa två lagar, nämligen en *expropriationslagstiftning*, en slags tvångsaflösning af dessa jordbruk, på det att brukarne skulle få en tryggad besittningsrätt.

Och huru är det vidare med en annan fråga, *flottningslagstiftningen*. Norrlandskommittén framhöll, att det nödvändigt måste göras ändring i denna lagstiftning. Flottlederna disponeras af de stora skogsägarna. Därigenom ha de senare makt öfver småbönderna. Föreningarna kunna i mycket bestämma, huru bönderna skola få flotta sitt timmer, och kunna också hänsynslöst, genom flottningsens bedrivande, sköfla ägor och inägor, hvilket jämväl sker — trots allt hvad lagen stadgar om detta. Det är synnerligen viktigt, att just den frågan också blir forcerad. Särskildt kunna jordbrukarne omöjligen trifvas, när de få flottningsen bedriven på det sättet, att all deras nedlagda möda omintetgöres genom hänsynslös och omåttlig flottning. Om detta hade norrlandskommittén fullständig utredning. Man hör fortfarande ständiga klagomål öfver detta.

För några dagar sedan fick jag från en f. d. ledamot af denna kammare mottaga ett bref i denna sak, däruti han bad mig göra, hvad jag kunde, för att på något sätt bringa saken på tal och vinna rättelse. Och det kan jag icke göra bättre än att i korthet omnämna hvad han skrifver. Han har af en viss anledning gjort en resa inom Björna socken — jag tror i Västernorrlands län — och har därvid fått höra »de mest skärande klagorop och anklagelser emot bolagstyrraniet, särskildt i fråga om flottningsförordningen och det förfarande, som därvid praktiseras. Det gäller Gideå-Husums älfvars flottningsförening, som vid flottnin-

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

gens bedrifvande uppdammer sjöarnas vatten högt öfver vanligt högvattenstånd, hvarigenom vidsträckta inägoviddar för längre eller kortare tid sättas under vatten. Det händer t. o. m. att vattnet framsläppes ur dammarna — periodvis, hvarvid inträffar, att när en flod satt sig så, att befolkningen kunnat beså sina åkrar, så öppnas de ofvanliggande spardammarna för att förstärka flottningsvattnet, hvilket då i form af en *ny* flod öfversvämmar och förstör de sådda fälten. Någon hänsyn till befolkningens klagomål säges flottchefen icke taga; snarare hånar han dem med tal om att 'flottningen ej må hindras' — ord ur flottningsstadgan, som ej bort finnas.»

Ja, jag skall nöja mig med att nu läsa upp blott denna del af hans bref, ehuru han sedermera i det följande också yttrar sig vidlyftigare i saken. Jag har icke varit i tillfälle att kontrollera hans uppgifter, men jag tror, att han å sin sida icke kommer med obefogade påståenden. Och af vår egen erfarenhet inom norrlandskommittén — och särskildt äfven min personliga — vet jag, att det brukar gå till i stor utsträckning på detta sätt. Man hänvisar därvid alltid småbönderna att processa och processa. Men de kunna icke ruinera sin existens med dylika processer, helst de knappast kunna få någon sakförare däruppe. Och ännu mindre kan man begära, att de skola komma någon vart, då lagen ej ens är så skrifven, att domstolen är i tillfälle att gifva dem deras fulla rätt.

Detta är ett par exempel bara på det bristande regeringsintresset i norrlandsfrågan. Jag klandrar knappast regeringen själf. Ty den är helt och hållet influerad af den härskande privaträttsuppfattningen, som understödjer olyckan. Men jag säger, att det saknas ett regeringsinitiativ och ett regeringsintresse, som ser och förstår dessa småbrukarnas viktiga frågor, som icke få uppskjutas. Det gäller en stor samhällsklass i vårt lands nordligare delar.

Ännu mindre kan man begära, att regeringen skall sträcka sina omsorger utöfver *andra delar af landet*, där liknande förhållanden råda. Det är ju bara Andra Kammaren, som fattat beslut i den riktningen; och då kan man ju alldeles trösta sig med, att man icke har någon skyldighet — då Första Kammaren icke varit med om att göra något.

Det är ock en annan fråga, som regeringen haft särskild anledning att röra vid därför att den tvungit sig på regeringen, nämligen *torpfrågan*. Till följd af Riksdagens egen framställning har det anordnats en statens emigrationsutredning, och denna utredning har framlagt torpfrågan till regeringens behjärtande. Det framhålles, att torparklassen högst väsentligt minskas i vårt land år från år och därmed ödelägges odlad jord och åbyggnader i stor utsträckning. Det är många anledningar, som kunna verka detta. Men det är isynnerhet torparnes osjälfständiga ställning. Det har försports, att fråga varit uppe, huruvida icke något redan denna riksdag borde göras i den saken. Och man har väntat

att möjligen i frontalet få erfara något därom, men man har ingenting förmärkt. Det har också sagts, att man sannolikt icke heller har någonting att vänta från regeringens sida i den saken.

Detta är nu bara en explockning ur småbrukarnes ojämna kamp icke blott mot förhållandena utan äfven mot sin regering.

Nästa fråga i jordfrågan är de stora naturrikedomarnas *exploatering*. Här är det precis samma system. I fråga om skogarna t. ex. nedlägga vi stora kostnader på att göra den skogsmark åter bördig, som förödelsen fått gå utöfver. Men privaträtten hindrar oss att göra någonting med de skogar, som ännu icke äro förödda — att ingripa mot förödelsen själf, hvilket är mycket billigare på alla sätt.

Jag vill nu blott erinra, att Andra Kammaren tre gånger antagit skrivelseförslag angående lag om uthålligt skogsbruk på större skogar. Naturligtvis har det aldrig blifvit något regeringsinitiativ ens i den saken i alla fall. Men äfven om Riksdagen själf i sin helhet begär en sådan lagstiftning, höres absolut ingenting från regeringen. 1903 års Riksdag — jag tror att det var den — begärde en lagstiftning, som hindrade, att skogarna på de stora fideikommissen utdödades. Ja, man har icke hört något om den saken ännu. Det är dock alldeles klart, att en regering, med intresse för saken, borde lefva i ständig ångest för att dessa skogar under tiden skola nedhuggas, och gifva sig ingen ro, förrän man hade en regeringsproposition om den saken på kamrarnas bord. Men, äfven om man skulle hafva intresse för saken, så står säkerligen privaträttens spöke hindrande emot — och därför låter man saken bero.

I detta sammanhang vill jag beröra en annan punkt, som saknas i statsverkspropositionen. Ett skogsland, som vårt, bör bygga en utaf sina hufvudsakligaste inkomster i statsfinansiellt hänseende på afkastningen af skogsdomäner. Det finnes väl ingenting, som vore så naturligt för vårt land, som att den principen började göra sig gällande, att det i budgeten just funnes anslag för *inköp af skogsmarker*, särskildt då de kunna fås för billigt pris eller då de ligga öde, så att staten får tillfälle att sätta dem i stånd igen.

I tre år fanns anslag härtill upptaget i staten. Men det gick bort. Fjärde och femte hufvudtitlarna slukade allt. Sedan motionerade jag verkligen för två år sedan om anslag igen. Och det beviljade Riksdagen. Förra året upprepade jag framställningen. Statsutskottet tillstyrkte. Men då uppträdde finansministern och lade in hela sin kraft och hela sitt inflytande på, att denna post skulle slopas. Ärendet återförvisades — och sedan kom det aldrig tillbaka med något tillstyrkande.

Nu i år lär domänstyrelsen, hvilken förr trott — efter hvad man hört sägas — att den icke haft initiativrätt i dessa frågor, kommit in till regeringen med en framställning, däri den sagt, att den måste hafva sådana anslag. Men det synes icke i re-

Remiss af
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

geringspropositionen. Och jag föreställer mig då, att anslag icke heller kommer att äskas, hvilket ock från början sagts mig vara osannolikt.

Remiss af statsverkspropositionen.

(Forts.)

Nu veta vi visserligen, att det finnes medel för inköp af skogsmarker, nämligen sådana medel, som influtit genom försäljning af små kronodomäner enligt detta förfärliga system som nu praktiseras för att sälja dessa små kronodomäner — vind för våg, utan omtanke. Skola dessa inkomster användas till skogsinköp, så är det alldeles för litet. Det har räknats ut, att, ifall man köper skogsmarker i samma proportion som nu och har samma medel för ändamålet, så skulle det dröja mellan 500 och 600 år, innan Sverige får statsdomäner i samma proportion till enskild skogsmark som preussiska staten eller 34 %. Dessa inkomster skulle dessutom sina ut; snart skall hela lagret af små domäner hafva utsålts. Man bör väl då i tid se sig före och pressa in i utgiftsposterna ett afsevärdt anslag för ändamålet. Detta gäller särskildt för ett skogrikt land. Ty man kan säga att detta blir en utomordentlig inkomstkälla för statsverket. En stat, som icke ens har råd att skaffa sig sina naturliga inkomster, dess budget är verkligen ganska mycket på fallrepet.

Jag skall i anslutning till herr Christiernsons anförande be att få rekommendera statsutskottet att t. ex. förvandla en jagare i skogsmark eller på något annat sätt skaffa råd. Jag skall för min del, om jag hinner, stå till tjänst med en motion, så att statsutskottet äfven får den formella befogenheten att upptaga denna angelägenhet.

Nu är det emellertid så, att det finnes en ledamot af regeringen, som verkligen har tagit ett initiativ, och ett på sitt sätt måhända fruktbart initiativ just i dessa frågor — och det är, så underligt det låter, herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet. Ja, jag vet nu icke, om vänsterblocket i kammaren — ty det lär ju finnas ett sådant — tycker, att det är lämpligt, att man säger någonting godt om ecklesiastikministern. Men det måste erkännas, att i detta fall *har* han verkligen varit det enda af statsråden, som tagit ett initiativ.

Ja, det är icke på de stackars ministrarna, som man bör vältta hela ansvaret och pålägga dem en börda, större än en man kan bära. Det är så många andra omständigheter, som mäktigt inverka, så t. ex. denna privaträttsliga uppfattning, som helt och hållet förkväfvat de sociala synpunkterna uti dessa stora frågor. Uti denna uppfattning inpuddas ministern till yttermera visso utaf alla hans tjänstemän, som äro jurister, skapade efter den gamla skolan, väldigt hyggliga visserligen, men omöjliga i dessa frågor. Det är ett expeditiionschefsregemente, som ofta är alldeles ödeläggande för själfva saken. Det hjälper här ej att Riksdagen skrifer. I departementen sorteras sedan frågorna efter tjänstemännens intresse för dem. De själfva bestämma, hvilka frågor de tycka äro viktiga; och dem de tycka icke äro viktiga lägga de

på hyllan och taga de andra före. På det sättet illuderas Riksdagens framställningar.

Det initiativ, ecklesiastikministern nu tagit, är förslaget att det skall inrättas något, som kallas en *statsekonomisk examen*, hvarigenom tjänstemännen i kanslierna, i stället för att utbildas enbart i den »frihandelsjuridiska skolan», skulle få något förstånd i de frågor, de handlägga — hoppas man åtminstone. Och därför äro vi ecklesiastikministern utomordentligt tacksamma.

Det är äfven en annan fråga, som icke bör gå oanmärkt förbi här i debatten, och det är frågan om vårt *lagstiftningsarbete*. Såsom vi sett, förekommer uti statsverkspropositionen en begäran om anslag icke blott till fortsättning af lagberedningens verksamhet utan också till inrättandet af en processkommission, som skall bli lika dyr som lagberedningen och arbeta samtidigt med denna. Just genom detta, att den fatalistiska privaträttsliga uppfattningen diktatoriskt härskar så i hela vårt offentliga lif, får den hållas ensam med dessa stora frågor, som dock beröra hela folket så intimt. Nu förestår en fullständig omrevidering af hela vår civillag; hela strafflagen kräfver, äfven enligt justitieombudsmannens mening, omarbetning; och så hafva vi vidare hela vår rättegångsreform. Herrarna förstå, hvilket lufsintresse det är för hela folket, att detta stora lagstiftningsarbete verkligen blir utfördt med förstånd. Denna sakens vikt afspeglar sig ingalunda i statsverkspropositionen. Kungl. Maj:t har kanske med skäl kunnat underlåta att inlåta sig härpå, ty allt detta är en privatangelägenhet för de styrande juristerna, och svenska folket i öfrigt får taga de förslag, som komma fram.

Det kan emellertid vara fråga om, när det psykologiska ögonblicket är inne för en sådan reform. Det gäller för det första principer, och bland dem är den allra viktigaste, att man icke skiljer så skarpt mellan sociala frågor och den rena juridiken, såsom nu är fallet. Man betraktar hela denna lagstiftning som en icke social fråga, men i själfva verket borde den vara bemängd med sociala hänsyn, hvilka i rikt mått framträda just på dessa stora grundläggande lagstiftningsområden. Att få in sådana synpunkter och icke prisgifva hela detta fält åt juridiken af gamla skolan anser jag vara en ytterst viktig angelägenhet.

Vidare är att märka, att dessutom olika juridiska system här och hvar kämpa om hvilka vägar man skall gå, och det är äfven därför af vikt att icke arbetet blir lika ofruktbart som andra arbeten af detta slag, som vi hållit på med under ett århundrade. Ja, alldeles ofruktbara ha de ju icke blifvit, ty vi ha tagit ut vissa bitar och af dem gjort lagar, men det hela har icke ledt till det resultat, som man åsyftat.

Hvad angår särskildt processlagstiftningen, framgår af justitieministerns anförande till statsrådsprotokollet, att det är meningen, att här skall bli en nydaning. Då kan man förstå, hur viktigt detta arbete är. Men justitieministern har icke kunnat omnämna principerna för denna nydaning. Man får väl hoppas,

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

att dock vår nuvarande rättskipnings enkelhet och billighet ej tillspillo gifves för en invecklad teoretisk apparat. Det vore bra, om man kunde få veta något härom, men jag medger, att detta kanske är svårt, ty justitieministern vet säkerligen knappast själf, hur det skall bli eller hur han vill ha det.

Emellertid anger herr justitieministern några fel i det nuvarande systemet, som blifvit anmärkta, och de äro den långsamhet, hvarmed ärendena behandlas i högsta instansen — hvarför icke äfven inom de båda andra? — och vidare vikariatsystemet vid häradsrätterna, domarnes bristande permanens, bristen på offentlighet i öfverrätterna och den fara för stadsdomstolarnas själfständighet, som ligger däri, att sammansättningen, äfven hvad det juridiskt skolade elementet beträffar, väsentligen beror på medborgerliga, val etc. I sista afseendet är referatet af den framkomna anmärkningen ofullständigt, ty samtidigt anmärktes också, att man å andra sidan också bör se till, att icke alla domare sättas under glaskupor såsom ofelbara helgon, hvilket ej heller kan vara nyttigt, och att ansträngningarna ej allt för ensidigt inriktas på att utesluta det folkliga elementet från allt inflytande på rättskipningen, och få domarne tämligen ensidigt tagna ur en enda samhällsklass, och ur ett enda politiskt parti.

Hvad civillagen angår gälla enahanda synpunkter som ofvan först framställdes, och hvad slutligen straffrätten beträffar är det klart, att det området är mäktigt af en så storartad omhävling, att man knappast kan ifrågasätta, att nydaningen skall i ett slag kunna sträckas öfver detta i dess helhet. Jag tror, att man för närvarande vid det straffrättsliga lagstiftningsarbetet, såsom justitieombudsmannen anført, icke bör inlåta sig allt för mycket på några skarpsinniga definitioner af olika brottsarter, utan det nu närmast gäller att införa rättvisare straffbestämmelser och att äfven helt taga bort särskildt vanfrejdsstraffet. Justitieombudsmannen har för att taga ett annat exempel framhållit det orimliga i att man skall i alla tjufnadsmål pålägga allmän åklagare åtalsrätt. Det kan ju godt få bero vid målsägares angivelse åtminstone i många fall. Nu verkar bestämmelsen härom ojämnt. Somliga åklagare med mera känsligt sinne åtala icke så mycket, andra draga sig ej för att åtala vid minsta förseelse. Ändring har äfven år 1903 af Riksdagen begärts med afseende på sammanträffande af brott och det straffmått, som därvid skall utmätas. Sådana ändringar kunde man kanske genast taga itu med.

Frågan är ock, i hvilken ordning ärendena skola behandlas. Först och främst vill jag anmärka mot statsverkspropositionens framställning under andra hufvudtiteln i denna punkt, att den tiger fullständigt med strafflagstiftningen. Jag kan dock icke värja mig från den bestämda meningen, att processlagstiftningen, hur viktig den än må vara, dock icke är så viktig som att straffet afpassas efter tidens rättsuppfattning, så att icke många människor få sitta och aftjäna obilliga straff, allt under det vi vänta på

processrättsreformen, hvilken, som herr justitieministern själf förklarar, säkerligen tager många år.

Hvad processlagstiftningen angår kan man visserligen icke säga, att det är för tidigt, att man tager itu med den. Redan för hundra år sedan sadades det, att det var på tiden. Juristerna själfva ställa sig i allmänhet mycket tveksamma huruvida det psykologiska fruktbringande ögonblicket nu är inne eller om det återigen är fråga om en konstprodukt.

Hvad angår ordningen för civillagstiftningen har jag i en särskild motion, som jag tillåter mig hänvisa till, framhållit, att det skandinaviska civillagstiftningsarbete, som påbörjats och ledt till positiva resultat i de tre länderna, icke bör omintetgöras för framtiden, såsom skulle bli fallet, därest justitieministerns förslag accepteras, att lagberedningen utan vidare skall taga itu med giftermålsbalken i sin helhet. Man bör väl åtminstone söka någon modus vivendi, hvarigenom denna fråga skulle kunna uppskjutas något.

För att fatta mig kort är min tro helt enkelt, att i dessa frågor finnes så mycket att tänka på ännu, att det icke skadar, om det anstår något med inrättandet af en ytterligare lagberedning. Skulle den icke komma till stånd då, har lagberedningen sysselsättning antingen med processlagsreformen eller en begränsad revision af strafflagen eller med att af familjerätten upptaga de tre frågorna om mannens målsmanskap, oäkta barns ställning och möjligen äktenskapsskillnad, frågor, med hvilka man privat sysslat i Norge och äfven i Danmark. Också kunde det lämpligen föreslås, att lagberedningen må taga rättegångsbalken, och att särskilda personer tillsättas, en eller högst tre, för att hvar för sig behandla, den ene strafflagsrevisionen och de andra de tre frågorna i giftermålsbalken, och då skulle den skandinaviska civillagstiftningen sedermera ha utrymme för framtiden.

Jag har tillåtit mig att göra dessa erinringar i två punkter, jordfrågan och lagarbetet, som förut icke varit berörda i remissdebatten.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Alfred Petersson: Herr talman! Den senaste ärade talaren berörde i början af sitt anförande några frågor, som jag skall be att få yttra ett par ord om. Han talade om att det i dessa frågor, nämligen jordfrågorna, saknades initiativ, men han förklarade ett par gånger, att han icke ville lägga den nuvarande eller föregående regeringar detta till last, utan mera den privaträttsliga uppfattningen, som alltjämt gjorde sig gällande.

Jag vill för min del säga, att äfven om den af honom åsyftade privaträttsliga uppfattningen här i landet kan lägga hinder i vägen för realiserandet af alla de tankar och planer, som möjligen hvälfva sig hos herr Lindhagen och som kanske i och för sig ofta äro ganska bra, vill jag ändock icke medgifva, att detta skulle vara ett tillräckligt försvar för regeringen, om den ställt

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss af
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

sig fullständigt likgiltig för de stora frågor han berörde. Och jag tror mig också kunna säga, att regeringen icke står likgiltig inför dessa frågor.

I ett fall, som jag särskildt vill omnämna, ger jag herr Lindhagen fullkomligt rätt, då han säger det vara meningslöst att man å ena sidan gör ansträngningar och uppoffringar för att bygga nya hem och köper jord, som ofta är ganska dyr, och bebygger den, under det att man samtidigt å andra sidan låter förutvarande hem ödeläggas och jorden råka i lägervall. Jag har också för min del haft ögonen riktade på detta förhållande, och jag tror, att jag har ett icke mindre intresse än herr Lindhagen för att de gamla hemmen må upprätthållas.

Han fäste bland annat uppmärksamheten vid torpfrågan, som blifvit behandlad af den s. k. emigrationsutredningen, som med statistik visat, hurusom antalet torpare väsentligt sjunkit. Jag minns nu icke siffrorna, men ett faktum är att statistiken ådagalägger en stark tillbakagång hos denna klass. Jag vill icke nu närmare ingå på frågan, men blott upplysningsvis nämna, att Kungl. Maj:t redan har fattat beslut rörande en undersökning af dessa förhållanden, en undersökning, som dels skall omfatta orsakerna till denna tillbakagång och dels afser att bringa klarhet i, hvilka åtgärder böra vidtagas för att hindra densamma.

Herr Lindhagen berörde också flottningsfrågan, och äfven i detta fall vill jag säga, att regeringen icke står likgiltig, men på samma gång framhålla, att det icke går så fort med ändringar, särskildt i lagstiftningsfrågor, som jag hade föreställt mig, innan jag fick intimare erfarenhet af dessa förhållanden. Flottningsstadgan är af den art, att den ovillkorligen tarfvar en revision, och den är också föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet. Dels ha vi den s. k. skogsvårdskommittén, som nog kommer att behandla frågan, och man får sålunda afvakta resultatet af dess arbete, och dels är frågan samtidigt föremål för utredning inom domänstyrelsen, som har Kungl. Maj:ts tillstånd att tillkalla särskild sakkunnig för densamma. Så alldeles likgiltig står man sålunda icke inför dessa frågor.

Herr Lindhagen påpekade också bristen på initiativ i fråga om lagstiftning rörande hushållning med skogarna, men jag vill i detta fall blott erinra om att den skogslagstiftning, som vi fingo år 1903, ju ännu är så pass ny, att vi få dröja något och se verkningarna af den, innan vi börja att alltför mycket lappa på densamma.

Herr Edén: Herr talman, mina herrar! Det hade af naturliga skäl alldeles icke varit min mening eller min önskan att taga till orda i denna debatt, men i det svar, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet afgaf på herr Starbäcks anförande, förekommo en del saker och lämnades en del uppgifter af den art, att jag ansett mig icke kunna underlåta att till kammararens protokoll foga en liten kommentar.

Jag skall därvid alldeles icke inlåta mig i någon djupare dis-

kussion angående frågan om de nya universitetsstatuterna. Den skulle säkert för kammarens ledamöter bli lika litet givande och lika litet angenäm som den uppgiften är, hvilken enligt de nya statuterna tillkommer fakulteterna, nämligen att i sin helhet bedöma saker, i hvilka de icke kunna sätta sig in. Jag skall tillåta mig att uteslutande hålla mig till en punkt och visserligen en kärnpunkt, nämligen frågan om den utsträckta undervisningsskyldigheten. Herr statsrådet har i den punkten, för att söka sammanfatta det hela kort, egentligen framhållit ett syfte, att han ville inskränka studietiden. »Skall då inte någonting göras» säger herr statsrådet ordagrant, »för studietidens förkortning»? Jag ber att få svara med en motfråga: »är då verkligen ingenting gjort för studietidens förkortning, ha då icke universiteten under mer än ett årtionde, efter bästa förmåga och på det sätt, som efter deras förmenande bäst skulle leda till målet, sökt att ordna undervisningen så, att den skulle leda till studietidens förkortning? Jag tillåter mig att från denna plats helt enkelt konstatera, att så har skett.

Herr statsrådet har emellertid särskildt fäst sig vid, att det syfte, som han framhållit, skulle vinnas framför allt genom en utsträckning af terminerna, genom att föreläsningarna skulle hållas icke endast som nu i ungefär sex månader — dock icke alltid *blott* sex månader — utan i fulla åtta månader, äfven under de gamla s. k. examensperioderna, och herr statsrådet har därvid särskildt påvisat, att universitetsexamenskommittén fäst en stor vikt vid en sådan utsträckning af undervisningstiden. Jag beklagar på det lifligaste, att herr statsrådet därvid icke fäst mer uppmärksamhet vid samma kommittés bestämda förklaring, att den dock icke ville pålägga professorerna någon ökad föreläsningsskyldighet. Jag beklagar, att herr statsrådet fann sig föranlåten att säga, att han för sin del icke ville vara så »barmhärtig» mot universiteten som kommittén hade varit. Jag beklagar det särskildt därför, att universiteten visst icke begärt någon barmhärtighet och säkerligen icke heller komma att begära någon sådan, men att de däremot ha begärt att bli tagna till råds och få afgifva yttrande i frågor, som röra en sådan lifssak för universiteten som denna. Det är redan påpekat, att det icke har skett.

Emellertid, för att öfvergå till den argumentering, med hvilken herr statsrådet ville styrka, att det var både lämpligt och nödvändigt att utsträcka undervisningstiden, så ber jag att först och främst få hålla mig till de siffror, som herr statsrådet meddelade från främmande länder eller egentligen från ett sådant, ty det var ju i hufvudsak endast siffror från Preussen som meddelades. Dessa siffror ha på det högsta öfverraskat mig, och jag vågar säga öfverraskat hvar och en, som har någon praktisk kännedom om, hur det i verkligheten ställer sig vid de tyska universiteten. Herr statsrådet hade fått upplysning om, att man i Tyskland föreläser under 9 månader. Han har ju tydligen kommit till denna siffra därigenom, att vintersemestern, såsom man

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

där kallar vinterterminen, officiellt börjar den 15 oktober och slutar den 15 mars — det gör fem månader, och att sommarsemestern, likaså officiellt, börjar den 15 april och slutar den 15 augusti — 4 månader; alltså inalles 9 månader. Men herr statsrådet, som dock tycks ha tagit kännedom om föreläsningsskatas logerna vid Berlins universitet, har icke ägnat den granskning, som han sålunda har begynt, också åt siffrorna i dessa kataloger eller det bihang till dessa kataloger, som nämner något om, när föreläsningarna *faktiskt* börja. Han skulle då ha funnit, att inga sommarföreläsningar börja förrän en lång tid fram i april, den 25 eller mycket ofta den sista, ja till och med i början af maj. Han skulle af andra upplysningar, som säkerligen stått till buds, ha funnit, att sommarsemestern faktiskt slutar med augusti månads början eller, som jag själf under en rundresa i Tyskland i fjol hade tillfälle att finna, ofta med juli månads slut. Och han skulle funnit fullkomligt motsvarande siffror äfven för vintersemestern: den börjar faktiskt tidigast den 25 oktober, ofta i början af november, och räcker aldrig längre än till början af mars. Således, på detta sätt och med denna faktiska undervisningsskyldighet, reduceras herr statsrådets nio månader till, om man tar hänsyn också till jul- och pingstferier: ungefär 3½ månader eller något mera för vintersemestern, och för sommarsemestern tre månader eller mindre d. v. s. sammanlagdt 6½ eller något mera, på ett ungefär taget.

De siffror, som jag här nu nämnt, stödja sig icke på officiella undersökningar, helt enkelt därför, att sådana uppgifter aldrig komma fram på officiell väg. Men det förefaller mig, att det skulle ha varit önskvärdt, om herr statsrådet antingen hade jämfört den officiella terminens längd i Tyskland med våra officiella terminer, som äro åtta månader, eller också de faktiska föreläsningsterminerna i Tyskland med våra faktiska föreläsningsterminer, som äro sex eller något öfver sex. Då tror jag, att jämförelsen hade ställt sig betydligt annorlunda.

Nu vill jag endast i denna punkt konstatera, att om sålunda herr statsrådet i de tyska förhållandena söker ett stöd för utsträckning af terminernas längd, kommer detta stöd fullkomligt att svika, och är det så, att det endast vore tal om att utsträcka själfva terminerna, så borde således redan ur den synpunkten herr statsrådet kanhända ägna saken en ny pröfning.

Herr statsrådet har emellertid också inlåtit sig på frågan om antalet föreläsningar inom dessa terminer. Han har därvid påpekat, att det i Tyskland vida öfverträffar, hvad vi i Sverige prestera, och han har räknat upp några siffror från olika fakulteter. Jag skall däremot be att få göra den anmärkningen, att det går icke an att jämföra exempelvis den juridiska fakultetens föreläsningar eller, rättare sagdt, undervisning uti Tyskland enbart med våra offentliga föreläsningar, utan man måste då för denna fakultet också taga upp de enskilda kurser, som hos oss fullkomligt motsvara de tyska kurserna, som ges mot betalning liksom

de förra. Man skall då finna, att de svenska professorerna i juridiska fakulteten pretera fullkomligt samma undervisningskvantum som de tyska, i regel åtminstone. Man kan på alldes samma sätt få fram en jämförelse i fråga om professorerna i de medicinska och naturvetenskapliga fakulteterna, om man nämligen tar hänsyn till, hvad dessa herrar pretera såsom föreståndare för sina institutioner.

Det, som jag nu sagt, torde vara tillräckligt att belysa den stora, tillåt mig säga, vådan af att draga några slutsatser angående våra svenska universitetsförhållanden med ledning af de siffror, som af statsrådet blifvit meddelade, och det var detta, som jag i första rummet afsåg, när jag, trots allt, i dag begärde ordet.

Det återstår mig emellertid ännu några anmärkningar. Herr statsrådet talade också något om, att han icke kunde förstå, att vi här i Sverige icke kunna uthärda mer än 100 föreläsningar, att han icke för sin del kunde finna, att vetenskapen kunde komma i fara, såsom vi hade antydtt, genom konsekvenserna af det påbud, som inneslutes i de nya universitetsstatuterna. Jag skall däremot helt enkelt säga, att vi kunna uthärda både 100 och om det så skall vara 150 föreläsningar, men det kan icke begäras, att föreläsningarnas kvalitet skall bli densamma, om de ökas i banko eller i det närmaste i banko, och det är ett faktum, att man här i Sverige försöker att hålla de offentliga föreläsningarna på en verkligt vetenskaplig nivå, en nivå, som de motsvarande »kurserna» i Tyskland icke representera. Då säger herr statsrådet: men detta är högst besynnerligt, den tyska vetenskapen måtte väl icke stå lägre än den svenska? Vare det långt ifrån mig att påstå något sådant, men det finnes så ofantligt många andra faktorer att ta i betraktande, som herr statsrådet icke ägnat sin uppmärksamhet åt, t. ex. den, att Tyskland är ett väldigt land med en oerhörd massa universitet, där den ene professorn kompletterar den andre, och där man kan läsa dessa elementära kurser vid ett universitet, utan att däraf följer någon fara för den vetenskapliga nivån, därför att professorerna äro så många och man således på andra håll kan komplettera hvad som brister i det ena eller andra afseendet. En annan omständighet är, att man i Tyskland rör sig med ett stort världsspråk, har en stor litteratur på eget språk jämte mycket annat, de utmärkta kommunikationerna och dylikt som jag här icke går in på. Jag tillåter mig endast fasthålla, att när universiteten för sin del ha sökt att göra sin stämma hörd gentemot det utan deras hörande utfärdade påbudet om nya universitetsstatuter, har det varit, icke af omtanke om egen bekvämlighet, utan af omtanke om det vetenskapliga lifvet vid universiteten. Den i realiteten alldeles enhälliga opinion, som från universiteten har uttalats, borde vara tillräcklig att öfvertyga, att det här icke bara gäller eget skinn, utan ett verkligt bekymmer för den vetenskapliga forskningens framtid.

Herr statsrådet har nu till sist talat om, att det ingalunda

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

varit hans mening att slå till reträtt, såsom man i tidningarna kallat det. Ordet innesluter en bild, som är mycket oangenäm. Det förefaller mig, som om herr statsrådet skulle betrakta förhållandet till universiteten såsom något slags krigstillstånd, där en reträtt skulle komma i fråga. Detta har icke varit universitetens mening, och det har heller icke varit vår tanke, att, när nu frågan remitterades till universitetskanslern och af honom fördes vidare, den remissen skulle vara så fullkomligt betydelselös, att den endast skulle innebära något slags — hvad skall jag säga — artighetsbetygelse, och att herr statsrådet på förhand skulle binda sina händer i fråga om sin ståndpunkt. Det är säkert en allmän förhoppning vid universiteten, att ingalunda några beklaganden från universiteten, men väl de fakta, som vi hoppas vara i tillfälle att framlägga nu, när vi få yttra oss, skola vara tillräckliga för att herr statsrådet skall finna, att han endast gör oss och vår sak och den vetenskapliga forskningen rättvisa, om han tar hänsyn till de anmärkningar, som vi framställt.

Därmed skulle jag kunna sluta. Det är dock ett par ord, som jag icke kan underlåta att tillägga, ett par ord, som egentligen icke stå i sammanhang med den sak, som nu varit på tal, men hvilka likväl synas mig vara på sin plats vid detta tillfälle. Det ligger i hela behandlingssättet af detta ärende någonting af hvad man med ett kanske något missbrukadt, men icke desto mindre träffande ord har rätt att kalla en olycklig byråkratism, en byråkratisk allsmåttighet, som icke ens vårdar sig om att inhämta de upplysningar, som i öfverflöd stå till buds, utan hvilken på departementets byrå sätter sig ned och skrifer statuter och statutförslag i ärenden, där — herrarne torde ursäktat mig, om jag säger det — en hel rad af bestämmelser, som här redan äro exemplifierade, röja, att man icke förstår, hvad man skrifer om. Det bör ovillkorligen från denna plats, när nu ändå denna sak kommit på tal, sägas ifrån, att den sortens raskhet hos Kungl. Maj:ts regering tror jag icke, att det är skäl, att vi önska; sakkunskapen bör komma fram och få yttra sig. Och hvad vi här behandlat kan endast vinna på att den kommer fram.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Hammar skjöld: På grund af den långt framskridna tiden skall jag endast yttra ett par ord med anledning af de sista anmärkningarna.

Jag har icke genom mitt yttrande, ätt jag icke skulle slå till reträtt, på något vis förklarat, att jag icke skulle taga frågan under ompröfning, jag har uttryckligen sagt, att det fordras betydligt starkare bevis än de, som hittills äro förebrogta, för att jag skall slå till reträtt — detta var mina ord, och jag har icke yttrat mig på något annat sätt.

Hvad beträffar, att universiteten icke fått yttra sig, har jag redan förut fäst uppmärksamheten på hvad den ena af de filosofiska

fakulteterna yttrat angående kommitténs förslag om utsträckning af undervisningstiden. Således kan man icke säga, att universitetet icke haft tillfälle att yttra sig i frågan. Vidare har rektor vid universitetet i Uppsala haft tillfälle att med tjänstemän inom departementet genomgå statutförslaget, men detta vill jag icke åberopa på annat sätt, än att jag omnämner det, då det skett privatim och icke officiellt. Men jag vill tillägga, att sedan vederbörande myndigheter en gång blifvit hörda och fått yttra sig, brukar icke Kungl. Maj:t, sedan förslaget är färdigt, komma och återigen säga till dessa samma myndigheter: Ären I nöjda med det här? Det brukas icke i något annat departement, såvidt jag vet.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Herr Lindley: Herr talman! Undertecknad är den af herr civilministern utpekade personen, till hvilken han vände sig i det här åberopade telefonsamtalet, och då han nu här yttrat något, som icke bör få stå oemtsagdt i protokollet, nödgas jag göra några små tillägg till hans relation af saken. Han sade nämligen, att vi för »det sköna klasshatets» skull hade benyttjat oss af hans meddelande och utbasunerat det till den allmänna tidningspressen. Nej, herr civilminister, hade vi velat utnyttja dessa yttranden, hade de nog fått en helt annan plats i höstens valrörelse, än hvad nu blef fallet. Ty mig veterligen har icke någon enda af vårt partis talare utnyttjat dessa herr civilministerns ord på något valmöte, och följaktligen ha vi icke alls betraktat dessa uttalanden på det sätt, att vi däri sågo något häpnadsväckande, kolossalt oförsynt. Nej, tvärtom, jag själf personligen såväl som andra, hvilka haft den äran att samarbeta med herr civilministern vid något tillfälle, känna herr civilministern allt för väl såsom varande en af dessa impulsiva naturer, som ibland fälla ord och uttryck, som icke äro så illa menade och hvilka man icke får taga så precis efter ordalydelsen. Huru sedermera yttrandena i fråga kommit ut, det är ju en helt naturlig sak. Herr civilministern förklarade för mig, och det mycket starkt till och med, att om icke sådana åtgärder vidtoges, att arbetarne i Bohuslän upphörde att kasta stenar, komme det att smälla. Hvad måste vi då göra? Jo, vi måste omedelbart samma dag sätta oss i förbindelse med dessa arbetare och säga till dem detta: om ni icke här hålla er tillbaka, så kommer det att hända det och det, ty det har till och med civilministern sagt. Vi vädjade då till arbetarne att söka förhindra blodsutgjutelse, och det var ju det, som herr civilministern bedt oss om. Men då är det helt naturligt, att detta meddelande sedan skulle komma ut, att det först skulle komma ut på orten och sedan gå vidare.

Herr civilministern sade äfven att »Socialdemokraten» först kommit fram med meddelandet i fråga och att sedan den öfriga pressen kommit efter. Det är icke heller sant, ty »Socialdemokraten» har, enligt hvad jag vet åtminstone, tagit det ifrågavarande

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

meddelandet i klipp från provinspressen, och följaktligen har det från provinserna letat sig väg tillbaka till hufvudstaden.

Nu skulle man ju också kunna säga mycket mera angående den af herr civilministern åberopade blockaden. Jag kan emellertid icke för ögonblicket säga, om den blockad, som igångsattes emot det nämnda fartyget nere i Bohuslän, var någon blockad, som stod kvar sedan året förut, och jag vill därför icke heller nu yttra mig om den saken. Jag har dock mycket stora dubier om, att så icke var fallet, utan jag håller före, att redaren för fartyget själf hade varit delaktig i anfallen på arbetarnes organisation uppe i Norrland.

Hvad sedan beträffar den där nedspottningen från arbetarnes sida, är det nu första gången, jag hör talas därom. Jag har aldrig förut hört, att arbetarne spottat ned personer så där gränslöst, tvärtom, har jag hört af personer nere i Bohuslän — jag var därnere vid jultiden, och då sades detta till mig — att poliserna, som skickats dit, varit sämre, afdankade personer, sådana, som förut blifvit afskedade från sina ordinarie polisbefattningar, följaktligen personer, som icke förstodo att behandla arbetarne på ett ordentligt sätt och därigenom sätta sig i respekt.

Det skulle kanske kunna vara en hel del saker, som man kunde andraga i denna debatt angående andra åtgärder, som af myndigheterna vidtagits under förlidet år och hvilka ha visat de maktägandes partitagande i de sociala konflikterna, men jag tror icke att det är lönt att, när dessa frågor icke förut indragits i denna debatt, nu i denna sena timme börja röra i dem, ty det skulle kanske förlänga debatten med flera timmar utan att ändå leda till något resultat; för öfrigt få vi måhända sedermera tillfälle att återkomma till dessa saker.

Hvad beträffar det, som nu blifvit sagdt här i kammaren under denna remissdebatt gentemot herr civilministern angående hans kommunké med oss, så har detta — enligt hvad jag kunnat uppfatta — blifvit af herr Branting anfördt endast för att markera den kursförändring, som herr civilministern intagit i linje med regeringens öfriga medlemmar.

Herr Ahlstrand: Herr talman! Såsom herrarne kanske erinra sig väcktes vid 1904 års riksdag motion i båda kamrarna — i den Andra af mig jämte samtliga norrlandsrepresentanter — om en skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning rörande inrättande af en norrländsk hofrätt. Ehuruval denna framställning icke tillvann sig Riksdagens bifall, vidtog dock den dåvarande justitieministern, uppenbarligen påverkad af de skäl, som lågo till grund för framställningen, åtgärder för åstadkommande af en dylik utredning, hvilken emellertid icke medhans under hans statsrådsperiod. Ar 1907 bragtes denna för Norrland så viktiga fråga åter på tal här i Andra Kammaren, men äfven då utan att leda till önskad resultat. Samma år, 1907, ingaf Riksdagens justitieombudsman en framställning till Kungl. Maj:t angående

upprättande af en hofrätt för Norrland. Lönerogleringskommittén till hvilken denna justitieombudsmannens framställning remitterades, har nu helt nyligen afgifvit yttrande i frågan. Kommittén finner sig emellertid med hänsyn till justitieministerns bebadade processreform icke kunna för närvarande förorda inrättandet af en hofrätt för Norrland, men hemställer dock i syfte att för tillfället afhjälpa de olägenheter, som äro förbundna med att de norra delarna af riket icke hafva egen hofrätt utan böra till Svea hofrätts jurisdiktionsområde, att inom Svea hofrätt måtte uppdragas åt vissa divisioner att handlägga i främsta rummet de från Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län inkommande tvistemål samt frågor om underdomares ledigheter och förordnande af deras vikarier.

Nu säges i statsverkspropositionen, att regeringen ämnar vid innevarande riksdag framlägga förslag till löneroglering för hofrätterna, och jag har därför velat begagna tillfället att uttala den förhoppningen, att, äfven om regeringen icke anser sig kunna utan vidare tillmötesgå norrlandsrepresentanternas önskemål angående upprättandet af en hofrätt för Norrland, den ändock ville visa sin goda vilja att bereda oss norrlänningar en bättre rättsskipning genom att godkänna och såsom sitt upptaga det af lönerogleringskommittén framlagda förslaget uti hithörande del. Jag hoppas detta för hofrätternas egen skull, då jag väl inser, att deras löneanspråk äro till fullo berättigade, men långt viktigare än dessa ekonomiska intressen måste jag dock sätta det allmännas kraf, och det är väl för en hvar klart, att hvad som är till fördel för Norrland äfven är till gagn för landet i dess helhet. Genom att alltså råda bot på bristerna uti rättsskipningen för Norrland tillgodoser man äfven det allmänna bästa.

Jag vill till slut bestämdt säga ifrån, att jag icke kan annat än med största tvekan gifva min röst åt det väntade förslaget om en löneförbättring för hofrätterna, därest icke vederbörande visa sitt tillmötesgående genom att acceptera den utväg, som lönerogleringskommittén anvisat för de nu påpekade bristfälligheternas afhjälpande.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, beslöt kammaren att hänvisa ifrågavarande proposition jämte de i anledning af densamma afgifna yttrandena till statsutskottet.

§ 4.

Härefter föredrogos hvar efter annan de å kammarens bord hvilande motionerna; och hänvisades därvid:

herr *Räfs* motioner, n:is 5, 6 och 7, till tillfälligt utskott samt n:is 8 och 9 till lagutskottet;

herr *Wavrinskys* motion, n:o 10, till lagutskottet;

herr *Crafoords* motion, n:o 11, till tillfälligt utskott;

Andra Kammarens Prot. 1909. N:o 5.

herr *Erikssons* i Grängesberg motioner, n:o 12 till tillfälligt utskott och n:o 13 till statsutskottet; samt
herr *Juhlins* motion, n:o 14, till statsutskottet.

§ 5.

Afgåfvos följande nya motioner, nämligen af:

herr *Söderbergh* i Karlshamn, n:o 15, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående tillägg till gällande lagstiftning rörande villkoren för idkande af pantlånerörelse;

friherre *Palmstierna*:

n:o 16, om skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning i hvad mån koncessionssystemet bör tillämpas vid utbyggande af vattenfall m. m.; och

n:o 17, om ändring af lagen angående stadsplan och tomtindelning den 31 augusti 1907;

herr *Leander*, n:o 18, om ändring af 5 kap. 3 § strafflagen samt 4 § lagen angående verkställighet af domstols förordnande om tvångsuppfostran den 27 juni 1902;

herr *Lindley*:

n:o 19, om tillägg till § 300 sjölagen m. m.; och

n:o 20, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändrade grunder för val af sjömanshusdirektion m. m.;

herr *Camitz*, n:o 21, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ordnande af distriktsveterinärväsendet;

herrar *Camitz* och *Berglund*, n:o 22, om rätt för pensionerad ordinarie järnvägstjänsteman att erhålla fribiljetter för resor å statens järnvägar;

herr *Jönsson* i Kvarnberga, n:o 23, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående sådan ändring i gällande folkskolestadga, att ordinarie folkskollärare, som blifvit obotligt sinnessjuk, må kunna entledigas med pension.

herr *Ericsson* i Ofvanmyra, n:o 24, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående upprättande af ett under statens förvaltning ställt permanent penninglotteri, hvars afkastning skulle tillfalla landets skogsvårdsstyrelse;

herr *Johansson* i Jönköping:

n:o 25, om ålderstillägg åt tygunderofficerarne vid artilleriets tygstater;

n:o 26, om årligt understöd åt aflidne stationskarlen Martin Emanuel Dahls moder, änkan Anna Helena Gustafsson; och

n:o 27, om rätt för läraren vid Jemshögs högre folkskola Nils Bengtsson att för åtnjutande af ålderstillägg tillgodoräkna sig föregående tjänstgöring vid annan läroanstalt; samt

herr *Byström m. fl.*, n:o 28, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen upptagna förslag till nytt aflöningsreglemente för tjänstemän vid postverket.

Samtliga dessa motioner blefvo på begäran lagda på bordet.

§ 6.

Härefter lämnades ordet till:

Herr Nordström, som yttrade:

Herr talman! Det är med sorg och bekymmer, som hvarje rättänkande och laglydig svensk undersåte iakttagit, hurusom den socialistiska propagandan under de sistförflutna årtiondena utspridd sina människofientliga och samhällsupplösande läror inom vårt land. Under sken af att gagna och gynna den stora massan af arbetarskarorna har man icke dragit i betänkande att af dessa skaror utpressa miljoner i egoistiska syften för att därmed uppehålla sina strejk- och föreningskassor, hvilka i själfva verket till väsentlig del blifvit använda till ändamål, som varit för arbetarne främmande men så mycket mer till organisationens upprätthållande och att tillstodja en liten klick att lefva flott på de kritiklösa massornas bekostnad. Under sken af att motarbete våld, våld, orätt och tyranni, finnes det väl knappast något parti, som så groft missbrukat dessa slagord, som just de socialistiska ledarne. Man har icke dragit i betänkande att med smutsiga vapen, hot och våld in- tvinga skarorna under de röda fanorna. Genom den radikala tidningspressen, genom broschyrer, pamfletter och kringresande agitatorer, har man slutligen lyckats bearbeta sinnena därhän, att lag och rätt, moral och sedlighet trampas under fötterna. Den ena våldshandlingen och laglösheten efterträder den andra. Man får bevittna sådana pöbelupplopp och skändligheter som t. ex. förföljelserna emot en fröken Könsberg här i Stockholm; upploppet vid Sandö i Adalen, där en ordningens väktare blef illa misshandlad och nära att mista lifvet; excesserna och våldshandlingarna vid Malmön och Vinbräckan i Bohuslän; förföljelserna och måhända äfven mordbranden vid strejkerna i Göteborg; dynamitdådet i Malmö; dråpet vid Bökeberga, och många andra illgärningar att förtiga. Då det slutligen börjar att bli riskabelt för uppviglarne själfva, ja, då är det bekvämt att »taga afstånd». Detta hindrar likväl icke dessa nobla samhällsförbättrare att taga parti för och ursäkta verktygen för dylika skändligheter och skylla skulden, icke på sig själfva, tror någon det, utan på de så kallade öfverklassarne. Denna demoralisation och förvillelse af rättsbegreppen måste likväl leda till samhällets ruin och slutliga undergång.

På sista tiden har emellertid fräckheten gått ännu längre. Man har bearbetat samhällsklasser, som förut åtminstone i mycket ringa grad varit besmittade af socialismens läror. Vissa individer inom vår eljest aktningvärda folkskollärarekår ha under förra årets valkampanj visat sig vara lydiga redskap uti den socialistiska propagandan. Hvart skall det taga vägen, om denna propaganda vinner utbredning, om våra barns lärare och uppfostrare skola sättas i tillfälle att förvillan och förvilda det uppväxande släktet? Hvarje rättänkande och oförvilladt sinne, som fhyser någon pietet

för oskrymdad gudsfruktan och fädrens tro, ryser vid blotta tanken på en dylik möjlighet. Man får redan bevittna, hurusom gudsförnekelse och kristendomsfientlighet öppet förkunnas och detta under de råaste och vidrigaste former. Religionen skall vara en privatsak. Man vill omstöpa vårt undervisningsväsende därhän, att kristendomsundervisningen blir bannlyst från den offentliga undervisningen inom såväl folkskolan som elementarläroverken, ifrån dessa läroanstalter, som dock upprätthållas och hafva sin tillvaro genom statens försorg. Ja, man går redan så långt, att man fordrar att församlingarna och prästerskapet icke vidare skola hafva med skolväsendet att skaffa. Man fordrar, att eforus och domkapitlet skola beröfvas all kontroll öfver seminarierna och elementarläroverken, dessa läroverk, vid hvilka likväl de blifvande tjänstemännen i stat och kyrka skola fostras och utbildas. Detta är den frihet, som af våra socialister och moderna samhällsförbättrare förkäntas. Man vill på omvägar helt enkelt afkristna vårt folk. Kan en sådan lagstiftning vara ägnad att stärka god samfundsordning och lagbunden frihet?

Beträffande vårt försvar så förkunnar ju den socialistiska och radikala tidningspressen mera eller mindre öppet revolt emot det samma. En af dess oblygaste och mest vanvettige fanförare har till och med föklarar, att det vore bättre för oss att förvandlas till en rysk provins, än att kvarstå såsom ett själfständigt konungarrike. Vid den norska statskuppen 1905 tog denna press de norska revolutionärerna i öppet försvar. Man kan vänta sig hvad som helst utaf en sådan tidningspress. Inom våra kaserner, öfningsfält och på enskilda och offentliga möten spridas och utdelas revolutionära pamfletter, broschyrer och tidningar, uppmanande våra värnpliktige och stamanställda till olydnad och öppet trots emot bestående lagar, därigenom utsättande en okritisk ungdom för de strängaste straff och vårt land och folk att blottställas för den förfärligaste anarkism. Utan att vilja eller kunna taga de missbruk och oegentligheter i försvar, som förekommit och förekomma inom vår armé och dess organisation, måste likväl hvarje tänkande människa och sann fosterlandsvän reagera emot dessa upprörande missbruk af den offentliga yttrandefriheten. Hvart skall detta taga vägen? Skall vårt kära fädernesland förvandlas till en öppen revolutionshärd, till ett lätt byte för den förste bäste, som behagar anfälla vår sociala och politiska själfbestämmanderätt?

Det minsta man har rättighet att fordra inom ett samhälle med lagbunden frihet, det är, att hvarje människa, som vill och kan arbeta för att därigenom kunna försörja sig och sin familj, äfven har rätt därtill och att uppgöra med sin arbetsgifvare om villkoren därför, utan inblandning af utomstående. Detta förnekas och förhindras likväl utaf de socialistiska fackföreningarna. En lojal undersåte, som icke begått något annat brott, än att med ärligt arbete vilja försörja sig och de sina, denne förföljes utaf den socialistiska ligan på det mest upprörande sätt. Man använder

de mest raffinerade och skräckinjagande medel för att intvinga massorna uti denna liga. Därvid ha revolvern och dynamiten användts som vapen och man har ingalunda skytt hot, våld, rån eller mord. Vi läsa på historiens blad med afsky om jesuiternas framfart i medeltiden under inkquisitionens klangdagar. Männe icke socialisternas framfart i våra dagar är lika förhatlig och afskyvärd, som någonsin jesuiternas på sin tid? Detta är emellertid den frihet, som förkunnas och tillämpas utaf våra dagars reformatorer och samhällsförbättrare. Det är helt naturligt, att under sådana förhållanden måste all utveckling förkvävas och all företagsamhet omintetgöras. Skall nationen längre underkasta sig detta skräckregemente? Är dekadansen så långt kommen ibland den stora massan af folket, att man icke längre kan skilja mellan rätt och orätt, emellan godt och ondt?

En rent af ohygglig utgjutelse förekommer i Svensk Typograf-tidnings senaste nummer — det sista före den glädjande uppgörelsen af lönefrågan inom detta yrke. Den gäller »strejkbrytare» och var tydligen afsedd för det fall, att strid utbrutit. Den lyder sålunda:

»Hvad är en strejkbrytare?»

En strejkbrytare är en person, hvars namn ingen vill nämna, hvars rykte ingen vårdar och hvars existensberättigande öfver hufvud taget är förverkad.

En strejkbrytare är en person, mot hvilken humanitetens lagar för alltid äro upphäfda.

En strejkbrytare är en person, hvars inträde i ett sällskap förorsakar allt hederligt folks aflägsnande.

En strejkbrytare är en person, simplare än samhällets mest föraktade varelser.

En strejkbrytare är en person, hvars hustru, utan att det ringaste behöfva riskera sitt anseende som hederlig kvinna, kan föra honom bakom ljuset, hur mycket hon behagar, ty hennes man är en ärelös man.

En strejkbrytare är en person, hvars barn aldrig behöfva tänka på uppfyllandet af fjärde budet.

En strejkbrytare är en person, som alla afsky, öppet eller maskerad, hvars privata lif utan misskundsamhet offentligt diskuteras och den ingen försvarar, antingen han själf eller hans rykte blir angripet.

En strejkbrytare är en person, hvilken man utan samvetsförebräelser kan behandla hur som helst, om hvilken man kan säga hvad som helst och åt hvilken man på gatan spottar.

Betänk detta du unge man och kvinna, som har din lefnad framför dig! Betänk detta du gamle man med en fläckfri typograf-bana bakom dig!

—k.»

I gemenare ordalag ha ett ursinnigt hat och anspråken hos ett majoritetsvälde, som icke känner undseende, väl sällan kommit

till uttryck. Strejkbrytaren är moraliskt rättslös och allt är mot honom tillåtet. Till och med hans närmaste kunna utan samvetsbetänkligheter bedraga och förråda honom. Så infernaliska ordalag finner man knappast i medeltidens värsta bannlysningsformulär, hvilka dock hunno långt i den vägen.

Och detta för att tvinga in under åtlydnad af ett eventuellt strejkbeslut en minoritet, som kanske kunde vara ganska stark och till och med vara majoritet, i fall alla haft mod att följa sitt hjärtas mening!

Att någon ungsocialists kokande hjärna eller hejdlösa maktbegär kunnat sammansätta ett dylikt aktstycke, är illa nog. Men att det kunnat få inflyta i ett fackorgan, som gör anspråk på att vara ledande för arbetarne inom yrket, är vida värre.

Reflektionerna till nesligheten i Svensk Typograf-tidning äro icke gjorda af oss; det är en radikal och eljest socialistkurtisant tidning, som funnit sig illa berörd af det omänskliga språket — Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning.

Vi åtnöja oss med att citera.

Men på sista tiden har man kommit ännu längre. Vårt folk har allt sedan hedenhös hyst aktning och respekt för domaremakten och lagskipningen. Nu försöka emellertid de socialistiska och radikala tidningsorganen att underminera äfven denna kardinaldygd hos vårt folk. Man tar öppet parti för och urskuldar de gröfsta förbrytare och illgärningsmän, åberopande såsom ursäkt ungdom och oförstånd etc. etc. Jag är den förste att medgifva, att en del af de farligaste uppviglarne kanhända t. o. m. dväljas inom dessa väggar, men dessa äro oåtkomliga för lagens arm. Men sådana råa och förhärdade illgärningsmän som en Anton Nilsson och hans medbrottslingar, de äro likväl fullt medvetna om och tillräkneliga för sina förbrytelser och förtjänta af att gå sitt öde till mötes, sig själfva till straff och andra till varnagel. De kunna till fullo jämföras med en Nordlund, en Åkerberg m. fl. Man försöker emellertid att inverka på de högsta myndigheterna, man vill kvälja domaremakten, man vill föreskrifva konungamakten icke befintliga lagar, man hotar med repressalier om denna högsta myndighet fullgör sin plikt och tillämpar af Konung och Riksdag stiftade och sanktionerade lagar. Om nu den högsta maktens representanter skulle befinnas vara af den natur eller karaktär, att de låta inverka på sig utaf dessa hotelser, hvart skall det då taga vägen med rättstillståndet inom detta arma land? Vi äga därutinnan beklagliga minnen från 1905 års händelser.

På grund af det anförda tillåter jag mig att anhålla om kammarens tillstånd att till Hans Excellens Herr Statsministern få framställa följande spörsmål:

1:o. Har regeringen till fullo beaktat det samhällsvådliga och samhällsupplösande arbete, som bedrifves af den socialistiska propagandan?

2:o. Om så är fallet, ärnar regeringen vidtaga någon åtgärd för att kväfva denna propaganda?

Ifrågavarande framställning bordlades på begäran.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:
herr *Gibson* under 6 dagar från och med den 25 januari, och
herr *Broström* likaledes under 6 dagar från och med den 25
januari.

Kammarens ledamöter åtskildes häruppå kl. 6,57 e. m.

In fidem
Per Cronvall.
